

ВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Юридичний факультет
Кафедра державно-правових дисциплін
Кафедра теорії та історії держави і права

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ»

8 жовтня 2024 р.

м. Київ – 2024 р.

УДК 340.15:355.271(477)(082)

В-92

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
(протокол № 3 від «28» листопада 2024 р).*

В-92 Виклики для правової системи України в період військового стану: матеріали круглого столу (8 жовтня 2024 р.). Київ.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2024. 120 с.

ISBN 978-966-170-095-5

Збірник містить матеріали учасників круглого столу «Виклики для правової системи України в період військового стану», який був організований та проведений у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» 8 жовтня 2024 року.

Призначено для здобувачів вищої освіти, молоді, науково-педагогічних працівників, фахівців з права, а також усіх особистостей, хто цікавиться актуальними питаннями сучасної наукової думки.

Тези автора – матеріал, який відображає винятково точку зору автора. Редакція не відповідає за достовірність та тлумачення наведеної інформації і виконує винятково роль носія. Точка зору редакції може незбігатися з точкою зору авторів статей.

ISBN 978-966-170-095-5

© Колектив авторів, 2024

© ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2024

ЗМІСТ

Француз А.Й., Основні детермінантні явища тероризму: теоретико-правові явища	5
Адаскалиця К.К., Формалізація норм цивільного процесуального права в механізмі запобігання корупційним ризикам в цивільному судочинстві	8
Безкровний А.В., Роль парламенту щодо забезпечення цивільно-військового співробітництва у сфері національної безпеки	12
Василенко Є.В., Роль юриста в запобіганні корупції	16
Гуменюк В.В., Політичні процеси як ключовий аспект державотворення української далекосхідної республіки	20
Доляновська І.М., Медіація як один із способів захисту прав і свобод дитини в умовах освітнього середовища	25
Доляновська І.М., Карасьов В.І., Реституція як ключовий інструмент правового захисту	30
Доляновська І.М., Корніяка К.В., Принципи та етапи медіації	34
Доляновська І.М., Маляренко Є.І., Сучасний огляд конфліктів, які можуть виникати в суспільному та правовому житті України	38
Ищенко Ю.І., Екологічний тероризм в умовах повномасштабної війни проти України – нова загроза безпеки для цивілізації людства	42
Корольова В.В., Сучасні підходи до визначення та розуміння принципу «верховенство права»	45
Корольова В.В., Лисак М.Ю., Теоретичні підходи до пояснення феномену «олігархія» та його суспільна небезпека	49
Корольова В.В., Софіна І.І., Особливості реалізації превентивної функції національної поліції України в сучасних реаліях	52
Кубрак Д.А., Система гарантій захисту прав дітей під час примусового виконання рішень про їхнє відібрання	56
Маковецька Н.Є., Теоретико-правове осмислення ідей відродження української державності на етапі становлення січового руху на теренах України	59
Менчак І.В., Міграція під час воєнного стану – як виклик до доступу до правосуддя в Україні	62

Мулик К.Т., Заходи протидії корупційним ризикам та їх розслідування	65
Мунька О.М., Нормативно-правове забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні, теорія та практика	72
Нігзуца О.О., Роль юристів в запобіганні корупції в сфері спорту	76
Онисковець М.Ю., Особливості здійснення контролю у сфері містобудування у зарубіжних країнах	79
Перепадін К.В., Теоретико-правові засади протидії інформаційному тероризму в умовах повномасштабної війни росії проти України: теорія та практика	81
Прилуцький С.В., Проблеми нових парадигм протидії космічному тероризму в умовах повномасштабної війни росії проти України	84
Сербін Я.В., Вплив корупції в правоохоронних органах на бізнес	87
Сердюков О.О., Легітимація влади як явища державно-правової дійсності в Україні 1917-1922рр.: Теоретико-правові аспекти	90
Сидор В.Д., Сучасні проблеми нових парадигм розуміння понять, видів і форм тероризму як небезпечного явища: теоретико-правові виміри	93
Сидор В.Д., Здебський Ю.В., Актуальні проблеми забезпечення державотворення і конституційної законності на сучасному етапі розвитку України в період військового стану	96
Стеблинська О.С., Місія української жінки у запобіганні корупції	99
Степаненко Н.В., Кравчун Д.С., Медіація в Україні в умовах війни	101
Фірсов Д.Ю., Особливості визнання та виконання судових рішень України за кордоном	105
Чистякова А.С., Викривачі. Як працює цей інститут в Україні	109
Барабаш В.В., Особливості реалізації повноважень національної поліції як складової правової системи України в умовах воєнного стану та перевантаженості робочого процесу	116

Француз А.Й.,
*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: anatoliyjf@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТНІ ЯВИЩА ТЕРОРИЗМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЯВИЩА

Найявні певні наукові напрацювання у питаннях генези, розвитку, видів еволюційних процесів такого негативного явища як тероризм, спонукає нас також і до розуміння детермінант тероризму, причин, що визначає виникнення, як першооснови для напрацювань і застосування ефективних моделей стратегій недопущення, протидії і боротьби з тероризмом.

В умовах світових глобалізаційних викликів і транзитів, повномасштабної війни в Україні, локальних гібридних війн у світі, проблема тероризму вже давно вийшла на міждержавний рівень, вимагаючи реальних, ефективних, своєчасних важелів впливу як попереджувального профілактичного, так і силового цілеспрямованого дієвого характеру.

Дослідження різновекторних факторів і чинників тероризму, вимагає зосередження уваги на існуючих формах і видах проявів терористичної загрози.

Слід зазначити, що сама проблематика пошуку шляхів протидії різновидам терористичних викликів і загроз є міжнародною та міждисциплінарною. Зрозуміло, що вона вимагає не тільки розуміння і життя суто державних заходів комплексного характеру, але і створення ефективної моделі конструкції наддержавної структури, яка буде здатна вчасно зупинити терористичні загрози чи агресію у будь-якій державі світу, що сповідує принципи демократії і миру.

Ця генеза є досить показовою, актуальною, важливою, на прикладі кровопролитної війни на теренах української держави, де російська терористична недодержава безжалісно знищує мирне населення, стирає з лиця землі міста і села, свідомо спустошує життєвоважливу критичну інфраструктуру, переслідуючи свої далекоідучі тоталітарні цілі.

Практично, війна в Україні, це показова демонстрація безнаказаності і всездозволеності у світі, ігнорування та знищення міжнародного права, демократії, світових моральних устоїв. В орбіту терористичної агресії втягуються інші країни, з метою нав'язання світу третьої світової війни,

задоволення власних, загарбницьких шизопараноїдальних амбіцій.

Тероризм досить складне комплексне явище, що охоплює не тільки вчинені терористичні акти, але і зумисно завданий жах з усіма прогнозованими і можливими тяжкими наслідками терористичних дій.

Аналізуючи наукові дослідження, науковці звертають увагу на зачатки тероризму у суспільно-історичному становленні і розвитку в різних частинах світу, особливостях економічного розвитку, опираючись також і на такі актуальні чинники, як політико-правові, етнопсихологічні, релігійні, національні та інші аспекти.

Разом з тим, яка б не була першопричина, в реальності дня сьогоднішнього у нашому повсякденному житті продовжує і навіть домінує існування такого негативного і жахливого явища як тероризм. Характерно, що в умовах ХХІ століття, воно не просто присутнє, а чітко демонструє свій динамізм розвитку, вдосконалення, загрозливості розростання до світових масштабів. Кількість міжнародних терористичних актів у світі, як справедливо зауважує В. Лапін, зростає із року в рік [1 с.107] І це беззаперечно. Тому для ефективної протидії й боротьби з таким негативним явищем як тероризм, необхідно розуміти та враховувати весь комплекс факторів, причин і наслідків, що зумовлюють його виникнення й розвитку. Інакше всі засоби і методи протидії локалізації такого явища будуть здебільшого у симптоматичному і фрагментальному форматі, без адекватної реакції на дану небезпечну епідемію штаму-тероризму.

В оцінці причинності кримінальних злочинів, як відомо, існують однофакторні й багатфакторні підходи. Злочинність є системним та комплексним негативним утворенням. Але у контексті вище зазначеного, потрібно зауважити відсутність диференціації існуючих факторів й чіткого розмежування чинників терористичного спрямування як первинних, так і вторинних.

В цілому, враховуючи різноманітні особливості протиріч сучасності у виникненні та розвитку до основних маркерів причин, як цілком справедливо, на нашу думку, зазначає О.Поппер, можна віднести:

1. Соціально-політичні
2. Соціально-екологічні
3. Соціально-психологічні
4. Соціокультурні
5. Ідеологічні (2, с. 150).

Значний спектр різнопланових причин тероризму, зазначає й інша велика кількість вчених та дослідників як вітчизняних, так і зарубіжних у контексті глобалізаційних транзитів, зростаючої диференціації держав, розвитку інформаційних технологій, суперечністю системи цінностей, відмінностями між цивілізаціями, розвитком соціально-екологічних тенденцій, зниженням рівня життя, системних криз, зростанням безробіття, зумисне навіювання ідей й поглядів насильництва, нетерпимості і т.п.

Наведені класифікації не торкаються державницького апарату, але існують інтенції, що мають теоретичну ґрунтовність, що турбулентність державництва, політичні і соціальні збочення, тотальна корумпованість чиновництва, відсутність політичної волі у поєднанні з низькою правовою культурою, ігнорування чинної нормативно-правової бази, відсутності професіоналізму, немічністю уряду і парламенту, правоохоронної системи, може бути супутнім та призвести до зародження й розгортання терористичної активності і мати виражену тенденцію переростання та провокації повноцінних військових дій і переворотів.

Хоча й властиві застереження і міркування, які потрібно у даному контексті зазначити, що і у державах, які є комфортними та благополучними для проживання, терористи гіпотетично можуть розраховувати й мати певну підтримку якоїсь частини населення.

Отож, цілком є зрозумілим і очевидним, що проблема тероризму вже давно вийшла за межі однієї країни, це міждержавна проблематика, яка вимагає розробки й дієвого впровадження глобальних важелів ефективного впливу, конкретного зосередження і врахування прогалин, помилок та неточностей, першопричин тероризму, запровадження новітніх підходів, вироблення спільних позицій на науковому, законодавчому і міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини. Навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. К.:Знання. 2007. 332 с.
2. Поптер О.В. Тероризм як форма соціально-політичної деструкції: причини виникнення та основні тенденції. Гуманітарні студії. 2014. Вип. 22. С. 145-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gums_2014_22_18 (дата звернення: 01.10.2024р.)

*Адаскалиця К.К.,
аспірант кафедри теорії та
історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: adaskalytsiakk@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2716-9343>*

ФОРМАЛІЗАЦІЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В МЕХАНІЗІМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Корупція у правосудді становить серйозну загрозу справедливості, правам і свободам громадян та ефективності економічного розвитку країни. Корупція підриває довіру до суду, яка є надзвичайно важливою умовою ефективності досягнення завдань цивільного судочинства [1].

Дослідженню різноманітних аспектів проблеми корупції вже присвятили свою увагу чимало вітчизняних та зарубіжних науковців. Більшість з них відзначають шкідливість та небезпечність цього явища, а також те, що основним інструментом запобігання їй є ефективне законодавство. В свою чергу створення законодавчих актів пов'язане з дотриманням відповідних правил законотворчої техніки, частиною яких є правила формалізації норм права.

Правила формалізації цивільних процесуальних норм права містять сукупність вимог, дотримання яких є важливим для забезпечення ефективності правового регулювання суспільних відносин. Зазначені правила поділяються на загальні (застосовні до всіх норм права) та спеціальні (застосовні до норм права певної галузі). Загальні правила включають три групи, що спрямовані на забезпечення визначеності, системності та ефективності правового регулювання. Визначеність досягається завдяки дотриманню правил чіткості, зрозумілості, логічності та змістовності. Системність досягається завдяки правилам відповідності нормам актів вищої юридичної сили, узгодженості з нормами актів рівної юридичної сили та термінологічної єдності. Ефективність забезпечується правилами реальності, економічності, ергономічності та гнучкості.

Пропонуємо розглянути, на прикладі норм цивільного процесуального права, питання про те, яким чином дотримання згаданих вище правил здатне запобігати корупційним ризикам у цивільному судочинстві.

Умовно можна виокремити 3 напрямки, в яких дотримання цих вимог здатне запобігати корупційним ризикам:

- а) зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень,
- б) посилення відкритості цивільного судочинства,
- в) забезпечення сталої судової практики та правової визначеності.

В частині зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень слід відзначити наступне. Правила формалізації норм права вимагають, щоб суд володів певними дискреційними повноваженнями. Це обумовлено необхідністю адаптувати загальні правові положення до конкретних випадків при їх застосуванні. Проте також ці правила вимагають, щоб такі повноваження не були занадто широкими для запобігання можливості зловживання.

Логвиненко М. І. та Дігтяр А. О., досліджуючи дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі, відзначають, що при реформуванні судової влади особливу увагу треба приділити саме законодавчому закріпленню якнайширшого кола повноважень суддів, щоб мінімізувати спектр дискреційних повноважень [2, с. 48].

Отже, ми можемо відзначити, що правила формалізації цивільних процесуальних норм вимагають звуження дискреційних повноважень суду та інших посадових осіб до розумної межі, а не цілковитого їх усунення. А наведена цитата авторів вказує на інструмент, яким можна балансувати необхідну міру дискреційних повноважень суду, – деталізація закріплених повноважень суду.

Для прикладу відзначимо, що дотримання вимоги чіткості правових положень зменшує межі для широкого тлумачення та зловживання такими повноваженнями з боку суду та інших посадових осіб. Відповідний ефект має і дотримання правил логічного й змістовного викладу правових положень.

Дотримання згаданих правил у процесі формалізації цивільних процесуальних норм також сприяє посиленню відкритості цивільного судочинства. Прозорість цивільного судочинства та його підзвітність справляють позитивний вплив на запобігання корупційним ризикам. Такий вплив, зокрема, виражається в ускладненні можливості недобросовісних дій з боку учасників цивільного процесу та суду, оскільки будь-які неправомірні дії стають більш помітними та очевидними для всіх зацікавлених у справедливому вирішенні справи осіб.

Для прикладу, правила реальності та ергономічності правових положень упереджають професійній містифікації судового виробництва та надмірному формалізму, оскільки вони вимагають, щоб сам закон та передбачені ним процедури були зручними у використанні й могли бути здійсненими з урахуванням обмежень реальної дійсності. Це зменшує можливості вчинення дій на шкоду правам та законним інтересам учасників цивільного процесу з мотивів, не обумовлених метою та завданнями цивільного судочинства, а також

посилює можливість для контролю за здійсненням цивільного судочинства з боку зацікавлених осіб і громадськості.

Також дотримання правил формалізації цивільних процесуальних норм сприяють забезпеченню сталої судової практики та правової визначеності. Учасники судового процесу мають впевненість в тому, що правила застосовуються коректно, об'єктивно і з урахуванням їхніх прав та інтересів, що спонукає їх довіряти судовій системі, відкрито співпрацювати і виконувати прийняті рішення.

Для прикладу розглянемо правила чіткості та зрозумілості, які у їх поєднанні передбачають, що цивільні процесуальні норми мають володіти балансом відповідних якостей (оскільки не все, що повністю чітке, буде кожному зрозуміло, і навпаки). Баланс зазначених якостей проявляється в лаконічності, тобто одночасно короткому та зрозумілому викладі правових положень.

Тертишник В. М., досліджуючи питання юридичної визначеності, демократизму та якості процесуального закону, зазначає: «Потрібно досягти єдності конкуруючих цінностей – достатньої повноти процесуальної форми і її максимальної лаконічності. Тільки за таких умов процесуальне право може стати мистецтвом істини, свободи і справедливості» [3, с. 267].

Такий підхід сприяє усталенню судової практики, оскільки уникнення надмірної деталізації положень допомагає зберегти доступність правових норм для розуміння всіма учасниками судового процесу. Короткі й зрозумілі текстові формулювання також сприяють і швидкому та ефективному розгляду справ, оскільки спрощують процес їх тлумачення та застосування судом.

Наприклад, якщо законодавство про цивільне судочинство містить короткі та зрозумілі статті, які не перевантажені деталями, що не є критично важливими для здійснення судочинства, це дозволяє суддям та іншим учасникам процесу швидше зорієнтуватися в цивільному процесі та приймати більш ефективну участь у ньому. Внаслідок цього судовий процес стає більш стабільним та передбачуваним. Зазначене також перешкоджає затягуванню розгляду справи та зловживанню процесуальними правами з боку сторін або їх представників і, як наслідок, зменшує корупційні ризики.

Висновки. Запобігання корупції у правовій державі нерозривно пов'язане з удосконаленням законодавства. В свою чергу, важливою складовою цього процесу є дотримання правил формалізації норм права. На прикладі норм цивільного процесуального права можна відзначити, що дотримання цих правил здатне ефективно запобігати корупційним ризикам в цивільному судочинстві. Основними напрямками такого запобігання можна відзначити:

- а) зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень,
- б) посилення відкритості цивільного судочинства,
- в) забезпечення сталої судової практики та правової визначеності.

Список використаних джерел:

1. Марчук М.П. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. Молодий вчений № 3 (30). 2016 р. с. 470-474.
2. Логвиненко М. І., Дігтяр А. О. Дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі. Судова апеляція № 3 (40), 2015. с. 43-49.
3. Тертишник В. М. Юридична визначеність, демократизм та якість процесуального закону. Матеріали Міжнародного науково-практичного симпозіуму «Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства» 18-19 листопада 2016 р. м. Івано-Франківськ. 2016 р. с. 267-270.

*Безкровний А.В.,
аспірант кафедри теорії та
історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: bezkrovnyiav@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4453-970X>*

РОЛЬ ПАРЛАМЕНТУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Захист цивільного населення є надзвичайно важливим аспектом ведення будь-яких воєнних (бойових) дій, оскільки являє собою не тільки моральний, але й стратегічний обов'язок у збройних конфліктах, коли противник використовує тактику нападу на мирне населення. Разом з тим, згідно відомостей ООН, в Україні за два роки повномасштабного вторгнення російської федерації понад 30 тисяч мирних громадян стали жертвами російської агресії, з них понад 10 тисяч загинуло і майже 20 тисяч поранено [3]. Багато з тих, хто загинув або постраждав, стали жертвами жорстоких тортур та сексуального насильства, які були завдані російськими окупантами, й не мають жодного виправдання та є злочинами проти людства. Російські окупанти не тільки знищують будинки та міста, але й перетворюють їх на цілі для своїх масованих артилерійських, бомбових, дронних та ракетних ударів. Це призводить до загибелі невинних мирних мешканців, а також й до знищення об'єктів соціальної інфраструктури, які є життєво важливими для українського народу. За цих обставин для України захист цивільних загалом і цивільно-військове співробітництво, зокрема, є особливо актуальними питаннями, що обумовлює необхідність у забезпеченні належної нормативно-правової бази для їхнього регулювання.

Цивільно-військове співробітництво – це діяльність збройних сил та інших легалізованих військових формувань, що спрямована на взаємодію з цивільним середовищем з використанням військових і невійськових сил та засобів для створення сприятливих умов для виконання конкретних завдань.

Роки збройного протистояння на сході України довели, що реалізація наявного військового потенціалу сил оборони України неможлива без високого рівня національної стійкості, а саме: здатності держави та суспільства функціонувати в умовах правового режиму воєнного стану як одного цілого механізму та підтвердити необхідність існування у Збройних Силах України

підрозділів цивільно-військового співробітництва.

З цією метою Верховною Радою України прийнято чимало нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення окремих аспектів реалізації цивільно-військового співробітництва, серед них Закони України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про основи національного спротиву», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про правовий режим воєнного стану» тощо.

Крім того, на розгляді в Парламенті неодноразово перебували й профільні законопроекти, які мали за мету здійснити безпосереднє нормативно-правове регулювання. Зокрема, Проектом Закону про внесення змін до законів України «Про Збройні Сили України» та «Про оборону України» (щодо здійснення Збройними Силами України цивільно-військового співробітництва) від 23.06.2015 № 2153а пропонувалось передбачити для Збройних Сил України цивільно-військове співробітництво як функцію, яка полягатиме у діяльності військових формувань та правоохоронних органів щодо надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності [2].

Не зважаючи на прагнення законодавців повноцінно закріпити цивільно-військове співробітництво, ці спроби не увінчалися успіхом. В свою чергу, широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України засвідчила, що наявні нормативні засади, у поєднанні із неналежною системою комунікації та інформування населення про діяльність Збройних Сил України, агресивною антиукраїнською пропагандою суттєво зменшують рівень цивільно-військового співробітництва. Наведене не лише створює передумови для появи недовіри до українських збройних формувань, що особливо є гострим і небезпечним в районах активного ведення бойових дій, в яких цивільне населення не допомагає українським військовим, а навпаки, надає певні переваги збройним силам окупантів. Крім того, відсутність налагодженої системи цивільно-військового співробітництва негативно впливає на потреби українських військових щодо збереження життя і здоров'я поранених в умовах бойових дій.

З огляду на потребу визначення засад здійснення цивільно-військового співробітництва, а також проголошений Україною стратегічний курс на набуття членства в ЄС та НАТО, на сьогодні в Парламенті перебуває на розгляді Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері національної безпеки і оборони щодо надання допомоги на догоспітальному етапі та здійснення цивільно-військового співробітництва». Останнім пропонується закріпити у вітчизняному законодавстві терміни «тактична догоспітальна допомога» та «військово-цивільне співробітництво», а також надати повноваження Мініборони України щодо затвердження обсягів надання тактичної догоспітальної допомоги, а також переліків, мінімальних

вимог та/або стандартів якості медичних виробів та допоміжних засобів до них, що застосовуються силами безпеки і силами оборони для надання тактичної догоспітальної допомоги в ході ведення бойових дій та підготовки сил безпеки та сил оборони до застосування за призначенням, на основі відповідних вимог, стандартів якості, рекомендацій або інших відповідних документів [3].

На відміну від інших законопроектів, що намагались врегулювати досліджувані суспільні відносини, законопроект від 22.07.2024 №11423 в жовтні 2024 року взято Парламентом за основу та доручено спеціалізованому комітету Верховної Ради України підготувати вказаний законопроект для другого читання з урахуванням всіх поправок і пропозицій від суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Загалом видається, що прийняття цього законопроекту дозволить збільшити бойовий потенціал Збройних Сил України шляхом створення механізму ефективної взаємодії з цивільним середовищем (органами влади та місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, цивільним населенням) під час виконання завдань за призначенням, та найважливіше – сприятиме порятунку життя українських воїнів та цивільних громадян.

Отже, цивільно-військове співробітництво є важливим елементом у забезпеченні миру та стабільності у світі, яке дозволяє об'єднувати зусилля цивільних та військових структур для досягнення спільної мети – забезпечення безпеки та захисту населення. Парламент відіграє ключову роль у його забезпеченні шляхом законотворчої роботи й подальшого прийняття нормативно-правових актів, які регламентують окремі аспекти цивільно-військового співробітництва. Разом з тим вважаємо за доцільне наголосити, що Верховна Рада України має й надалі активно продовжувати розвивати та підтримувати цивільно-військове співробітництво на законодавчому рівні, в тому числі й шляхом прийняття профільного нормативно-правового акту.

Список використаних джерел:

- 1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері національної безпеки і оборони щодо надання допомоги на догоспітальному етапі та здійснення цивільно-військового співробітництва» від 22.07.2024 №11423. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44558>*
- 2. Проект Закону про внесення змін до законів України «Про Збройні Сили України» та «Про оборону України» (щодо здійснення Збройними Силами України цивільно-військового співробітництва) від 23.06.2015 № 2153а. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55702*
- 3. Реальні цифри набагато вищі: втрати серед цивільного населення України за даними ООН. URL: <http://surl.li/hsvawy>*

*Василенко Є.В.,
аспірант кафедри теорії та
історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: y.vasylenko@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5969-1473>*

РОЛЬ ЮРИСТА В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

Корупція є однією з найгостріших глобальних проблем сучасності, від розв'язання якої залежить подальший розвиток світової спільноти загалом. Толерування корупції послаблює демократію та державне управління, що призводить до порушень прав людини, спотворює ринкові механізми, погіршує якість життя людей.

У свою чергу, професія юриста відіграє одну з важливих соціальних ролей в суспільстві. Забезпечення дотримання прав та свобод кожного громадянина, розбудова демократичного правового суспільства, юридичний захист бізнесу залежить саме від людей цієї професії. У сучасному суспільстві існує велика різноманітність юридичних напрямків, кожне з яких так чи інакше хоч раз стикалося з корупційними ризиками. Юристи різних напрямків не лише беруть участь у реалізації права, а і відіграють значну роль в дотриманні і виконанні обов'язків, які встановлені державою.

Законодавство України постійно зазнає змін та трансформації, спрямованої на вдосконалення боротьби з корупційними правопорушеннями.

Так, одним з перших нормативних документів, спрямованих на боротьбу з корупцією, був Закон України «Про боротьбу з корупцією» № 356/95-ВР, прийнятий у 1995 році.

Згодом, у 2009 році з'являється Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» № 1506-VI. Незважаючи на його новизну, у 2010 році вказаний Закон втрачає чинність.

На заміну вищевказаному Закону у 2011 році приймається Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» № 3206-VI. Проте і вказаний Закон проіснував недовго.

Врахувавши всі недоліки та визначивши необхідність змін в чинному на той момент законодавстві, з метою євроінтеграції, у 2014 році приймається Закон України «Про запобігання корупції».

Як вбачається з вищевказаного, Україна постійно намагається

удосконалити та привести у відповідність своє законодавство до вимог законодавства Європейського Союзу.

Провідні адвокати, юристи, експерти у галузі права розробляли та втілювали в життя свої напрацювання з метою модернізації та оновлення антикорупційного законодавства.

В останні роки в Україні спостерігається вдосконалення законодавчої бази, створення нових органів для боротьби з корупційними проявами.

Саме боротьба з корупцією є однією з ключових передумов для вступу в Європейський Союз.

23 червня 2022 року відбувся історичний для України день. Лідери країн Європейського Союзу на саміті в Брюсселі підтримали надання Україні статусу кандидата в ЄС. Окрім цього статусу Україна отримала дорожню карту, виконання і дотримання якої є запорукою успішного прийняття України в члени Європейського Союзу. Визначені Європою кроки передбачають, окрім іншого, й реформування антикорупційної системи.

Серед головних вимог до України у боротьбі проти корупції були:

- затвердження державної антикорупційної програми та динаміка антикорупційних розслідувань і вироків;
- призначення очільників антикорупційних структур;
- реформування правоохоронного сектору;
- зміна законодавства щодо боротьби з олігархічним впливом;
- боротьба з відмиванням грошей та відновлення декларування для чиновників.

Як бачимо, інтеграція до Європейського Союзу в частині боротьби з корупцією є непростотою, проте цілком реальною задачею.

Висока відповідальність та усвідомлення влади забезпечує розробку ефективних національних стандартів протидії корупції. Але, на жаль, цього не достатньо, оскільки така боротьба повинна відбуватися на всіх рівнях у всіх державних та недержавних органах. За таких умов одна з вирішальних ролей припадає на юриста.

Окрім участі в нормотворчій діяльності, роль юриста в боротьбі з корупцією набула також практичного втілення.

Адже антикорупційні заходи не обмежуються лише законодавством у сфері безпосередньої боротьби з корупцією. Виходячи з визначення поняття «корупція», сформульованого Законом України «Про запобігання корупції», під корупцією розуміється використання визначеним законом суб'єктом (зокрема, особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди у вигляді грошових коштів, іншого майна тощо. Це означає, що метою корупційних правопорушень є, насамперед, незаконне збагачення. Особи, які здійснюють корупційні порушення з цією метою, накопичують матеріальні активи (в тому

числі, грошові кошти), набуті злочинним корупційним шляхом.

З метою відслідковування грошових актів, накопичених у незаконний спосіб, було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-ІХ.

Вказаним законом було запроваджено сувору систему фінансового моніторингу, яка встановлює жорсткі вимоги для підтвердження законності джерел походження коштів. Визначено перелік відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, на яких покладено аналіз та контроль доходів, одержаних злочинним шляхом (в тому числі й корупційним).

Серед спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу: адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги. Тож юристи, виступаючи в якості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зобов'язані під час супроводу операцій купівлі-продажу нерухомості або корпоративних прав, відкриття та/або управління банківським рахунком, створення юридичних осіб тощо здійснювати відповідну перевірку своїх клієнтів, виявляти підозрілі фінансові операції та повідомляти про них спеціально уповноважений орган. Як правило, кожен корупційний злочин залишає певний фінансовий слід. Антикорупційне законодавство в поєднанні із законодавством у сфері фінансового моніторингу підвищує ефективність боротьби з корупцією та подальшим використанням коштів, набутих злочинним шляхом. В цій системі боротьби з корупцією юристи стали законодавчо визначеним суб'єктом, від якого також залежить успіх в подоланні корупції та її наслідків на практиці.

Список використаних джерел:

- 1. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 року N 356/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 34, ст. 266.*
- 2. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11 червня 2009 року N 1506-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 45, ст. 691.*
- 3. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 40, ст. 404.*
- 4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056.*
- 5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України 6 грудня 2019 року № 361-ІХ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст. 171.*

Гуменюк В. В.,
Заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: humeniukvv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8562-4389>

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДАЛЕКОСХІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Актуальність цієї роботи обумовлена подіями, які відбулися на території України з 2014 року, а саме: анексія Автономної Республіки Крим, військове вторгнення на схід України, а також повномасштабне військове вторгнення 24 лютого 2022 року на Українську державу, що є прикладами (р)осійських експансіоністських амбіцій та імперіалістичної політики. Об'єктом дослідження є державотворчі процеси, що відбувалися на початку минулого століття на території Далекого Сходу. Предметом дослідження є політична діяльність, яка відображається як ключовий аспект державотворення Української Далекосхідної Республіки.

Метою цієї роботи є уточнення відомих раниш, але недостатньо досліджених, виявлення нових фактів, поглиблення вивчення знань про Українську Далекосхідну Республіку, загально відома як «Зелений Клин», аналіз реального стану предмета дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішували наступні завдання: розкрити і висвітлення один з етапів історіографії та державотворення Української нації, до якого належить утворення Української Далекосхідної Республіки, що тривало з 1917 року по 1922 рік; славної, героїчної сторінки у літописі боротьби Української нації, за волю, незалежність, самостійність держави.

Дослідженням про Українську Далекосхідну Республіку та феномен українського національного руху, що існував на Далекому Сході у 1917-1922 роках і став результатом національної самоорганізації місцевого українського населення, займалися українські та зарубіжні науковці: І. І. Шимонович, І. Світ, Т. Француз-Яковець, М. Новицький, І. Багрянний, Ф. Ф. Буссе, П. Беркут, В. Кубійович, В. Кабузан, А. А. Кауфман, В. С. Ілліч-Світлич, О. Мицюк, , Т. Олесіюк, А. А. Попок, Ф. Заставний, В. Чорномаз, І. Нам, М. Марунчак та інші.

В процесі дослідження використовували комплекс загальнонаукових, спеціально-історичних, спеціально-юридичних та філософських наукових методів і підходів, а також принципів історизму, об'єктивності, всебічності та системності.

Вивченню поняття «державотворення» одним з перших приділяв американський вчений Чарльз Тіллі, який у 1975 році визначив, що «державотворення» – це тривалий процес утвердження держави, яка з метою захисту у громадян утворювалась у зв'язку необхідністю в організованій силі [1]. Своєю чергою можемо припустити, що «державотворення» – це складний історичний процес, що охоплює сукупність соціальних, політичних, економічних та культурних змін, які призводять до виникнення та розвитку держави. Це не просто створення державних інститутів, а формування унікальної політичної системи, яка відображає історичні, культурні та соціальні особливості певного народу чи нації. Отже, у такому випадку ключовими аспектами державотворення Української Далекосхідної Республіки у період з 1917 року до 1922 року слугують політичні процеси, що виявилися в участі українських організацій у виборах до представницьких органів різного рівня та зусиллях зі створенням українських військових формувань.

Одразу після повалення царизму завдяки зусиллям військовослужбовців-українців, які прагнули до національної самоорганізації, розпочали виникати Українські військові ради. При цьому в тилу заснуються військові клуби, громади, комітети, які першими висунули вимогу українізації армії, яка ґрунтувалася на принципі національно-територіальної автономії України та передбачала реорганізацію армії за національно-територіальним принципом з виділенням військовослужбовців-українців із загально(р)осійських частин в особливі національні підрозділи з подальшим зведенням їх у з'єднання з Україною. Разом з тим участь у виборах до представницьких органів різного рівня стала у цей період важливим напрямом суспільно-політичної діяльності українських організацій Далекого Сходу. Так, Українські Громади брали активну участь у перших демократичних виборах до органів місцевого самоврядування, що відбулися влітку 1917 року. Українські організації сподівалися на реалізацію своїх інтересів у національно-культурній сфері, що втілювалося на зборах Благovesенської Української Громади, що відбулися 23 квітня 1917 року. Відтак була необхідність у голосах від українців, що, як наслідок, стало причиною ухвалення рішення про необхідність увійти до блоку з якоюсь політичною партією. Всупереч прагненням українців до абсолютної автономії України місцева спілка республіканців виступала проти встановлення в (р)осії конфедеративної республіки, а соціал-демократи відстоювали гасло захисту пролетаріату. Так, вибір зроблений на користь есерів, програма яких виявилася відносно прийнятною, оскільки проголошує конфедеративну республіку та захист інтересів усіх трудящих класів. Означений блок надавав безперечні переваги для українців і можливість провести свого кандидата.

При цьому у листопаді 1917 року відбулися вибори до все(р)осійських установчих зборів, на яких Амурська обласна українська рада висунула свій список, до якого входили видатніші українські діячі Амурської області, у тому числі Л. Король, який очолював український список та заявив про необхідність селянам отримати землі за викуп, що слугувало підставою для загально(р)осійських лівих партій для розгортання активної агітаційної кампанії проти українського списку. Крім того, Тимчасовий далекосхідний український комітет звернувся до всіх українців Далекого Сходу із закликом підтримати український список, кандидатів якого в політичному відношенні було визначено як українських трудовиків-есери. Хоч і була абсолютна підтримка усіма українськими організаціями Далекого Сходу, але так і не вдалося обрати до установчих зборів українського кандидата від Далекого Сходу, що пов'язано із відсутністю необхідних сил і коштів. З аналогічних причин у Свободненському окрузі агітацію фактично змушені були вести лише дві особи, які друкували листівки, що розповсюджувалися в українських селах. Список Свободненської української окружної ради включав, зокрема голову Л. Глібоцького, який набрав необхідну кількість голосів і був обраний депутатом установчих зборів Української Далекосхідної Республіки. Влітку 1922 року Свободненська, Бочкаревська та Завітинська українські ради висунули списки кандидатів на виборах до народних зборів Української Далекосхідної Республіки, проте внаслідок фальсифікації результатів голосування з боку комуністів вдалося провести лише одного кандидата від Завітинської ради [2, 3].

Що стосується Маньчжурської української окружної ради, то вона ухвалила рішення голосувати до установчих зборів за кандидата від (р)осійської соціал-демократичної робітничої партії (меншовиків), яка повинна була підтримувати українські національні вимоги, що пов'язано із побоюванням необранням свого кандидата, адже від Маньчжурії обирався лише один депутат, через що вирішили віддати свої голоси тій партії, програма якої більшою мірою відповідала сподіванням Української нації [4].

Одночасно з цим у місті Микільськ-Усурійському місцева Громада висунула самостійний список, який включав 20 кандидатів. Більшість голосів на цих виборах отримали блоки рад та соціалістів. У Микільськ-Усурійському О. Ступак, який очолював український список, став голосним міської думи. Також українці брали участь і у виборах до органів земського самоврядування, до керівних посад яких обиралися багато видатних українських діячів. Восени 1917 року відбулися вибори у повітове земство, на яких Микільськ-Усурійська Громада, не встигнувши виставити свій список, ухвалила рішення про підтримку списку партії есерів як партії, яка виявила свою згоду відстоювати в земстві суто національні інтереси українського населення міста та області і відстоює федеративно-демократичну республіку, найширше самовизначення народів у (р)осії в культурно-освітньому, політичному та економічному відношеннях.

У прийнятій у листопаді 1920 року III сесією Української Далекосхідної крайової ради особливій резолюції, присвяченій даному питанню, констатувалося, що вирішення майбутнього Далекого Сходу без участі представників від українського населення, яке становить більшість всього населення Далекого Сходу, суперечить елементарним правам нації та принципам народів, у зв'язку з чим вказана крайова рада наполягала на розроблення закону про вибори за участю представників українського населення. Шляхом парламентарної боротьби українці повинні змусити владу реалізувати їхні вимоги та національні права, у зв'язку з чим вона закликала взяти активну участь у виборах. Сесія доручила Українському Далекосхідному Секретаріату звернутися від імені згаданої крайової ради до органів, які надають собі право вирішувати майбутнє цього краю з вимогою надати місце у своєму складі представникам українського населення. Український Далекосхідний Секретаріат закликав українські організації до бойкоту цих виборів. Українці міст Хабаровська та Свободного висунули свої списки та взяли участь у виборах, оскільки українські організації Приамур'я не встигли вчасно отримати відповідні інструкції центральних органів. Список Хабаровської української окружної ради отримав недостатню кількість голосів, у зв'язку з чим не було обрано до установчих зборів. Незважаючи на це, В. Кийович спільно з Л. Глібоцьким взяв активну участь у роботі над відповідним розділом Конституції Української Далекосхідної Республіки, яким закріплювалося право національних меншин на національно-культурну автономію [5].

Отже, на підставі проведеного дослідження було визначено, що Український національний рух на Далекому Сході у період 1917-1922 років набуває політичного характеру, що найбільш яскраво виявилось в участі українських організацій у виборах до представницьких органів різного рівня та зусиллях зі створення українських військових формувань. Українці брали участь у виборах до органів земського самоврядування, до керівних посад яких обиралися багато видатних українських діячів. Українські організації взяли участь у виборах до представницьких органів регіонального рівня. З першого погляду результати участі українських організацій у виборах виглядають досить скромно, але сам факт їхньої участі у виборах є важливим свідченням зростання рівня їхньої політичної зрілості та виходу за рамки лише культурно-освітньої діяльності. І це було за наявності недосконалості виборчого процесу в умовах першого досвіду становлення демократії та фальсифікації результатів голосування.

Список використаних джерел:

1. Charles Tilly. *The Formation of national States in Western Europe* / Edited by Charles Tilly; contributors, Gabriel Ardant. Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1975 xiv, 711 p. URL: <https://catalogue.nla.gov.au/Record/304742> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Траф'як М. *Український рух на Далекому Сході* (Публікація спогадів Л.Глібоцького) // *Золоті ворота*. Київ, 1993. Вип. 5. С. 51, 54, 55, 58, 59.
3. *Українство на Далекому Сході* // *Нова Україна*. Календар на рік 1921-й. Владивосток, 1921.

С. 148.

4. Довганюк-Довгань А. Маньчжурська Українська Окружна Рада // *Далекий Схід*. 1938. № 7. С. 124

5. Кийович В. Передмова // *Світ І. Український Далекий Схід. З передмовою та доповненням Василя Кийовича. Одеса-Хабаровськ, 1944. С. 56.*

*Долянська І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: dolianovskaim@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>*

МЕДІАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасній системі вищої освіти відбуваються постійні реформування, які пов'язані із військовими, політичними, євроінтеграційними викликами, що наявні як для країни в цілому, так і для освітянської сфери зокрема. Наразі відбувається формування нової культури, що заснована на побудові мирного освітнього простору та зменшення рівня конфліктів в учнівському та студентському середовищах, повазі до особистості кожного учасника освітнього середовища, але найбільше стосовно неповнолітніх. Сучасні навчальні заклади різних рівнів є основною ланкою, де здобувачі набувають знань та навичок не лише із різноманітних предметів, але і як поводитись у соціальному середовищі, реагувати на різні життєві ситуації. Сьогодні, в процесі реформування системи освіти, проблемні питання конфліктів, булінгу, насильства в шкільному/студентському середовищах можуть бути перепорою для досягнення мети всебічного розвитку дитини. Тому впровадження відновних практик у навчально-виховний процес закладів освіти – це один із шляхів досягнення даної мети. Медіація є ефективним інструментом відновного підходу, який поєднує цінності, принципи, практики і методи вирішення конфліктів.

Сучасні дослідники, зокрема Опольська Н.М., підкреслює, що з 1991 року і по 2014 роки законодавство у сфері захисту прав дітей постійно вдосконалювалось, активізувалась діяльність державних органів у сфері захисту прав дітей, дитина була визнана суб'єктом належних їй прав та обов'язків [1, с. 76].

Але після початку АТО, згодом ООС, військового вторгнення в Україну, ситуація із дотриманням та захистом прав дітей невпинно погіршується...

Сучасні соціально-економічні та політичні перетворення викликають ряд змін, які проявляються у втраті старих та пошуку нових життєвих орієнтирів. Найбільше дестабілізація суспільства впливає на формування молодого

покоління.

Від того, з якими соціальними орієнтирами, моральними ідеалами увійдуть в доросле життя наші діти, залежить наше майбутнє. Так, моральні цінності засвоюються саме з раннього дитинства, оскільки беруть свій початок з родинного оточення, потім дитячого садка, школи і, нарешті, студентських років. Саме в цей віковий період формується уявлення дитини не тільки про бачення світу, а й засвоюються моральні правила і принципи, формується уявлення про свої права та обов'язки.

Для того, щоб дитина розвивалася психологічно та інтелектуально нормальним чином, їй необхідно почувати себе в безпеці, відчувати потрібною та коханою зі сторони тих людей, які її оточують, людей, які є важливими для неї, тобто батьками та родичами, в першу чергу, а згодом однолітками, друзями, вчителями та викладачами в певній мірі також.

Соціально-економічні перетворення, про які нами було згадано раніше, торкнулися і такої соціально-значущої сфери, як освітня та тієї системи відносин, які традиційно виникають між учасниками освітніх відносин. Це, насамперед, сфера здобуття середньої та вищої форм освіти, тобто відносини між викладачами та учнями, викладачами та студентами коледжів, університетів.

До сучасної системи освіти висуваються численні вимоги у вигляді різноманітних стандартів, положень, директив, нормативних актів, в тому числі й тих, які стосуються імплементації міжнародних освітніх стандартів. Чимало вимог стосуються й працівників сфери освіти та вимог щодо підвищення їх професійного рівня. Все це відбувається на тлі незадовільного соціального забезпечення педагогів та викладачів, до того ж ускладнено й військовим станом, напруженістю та емоційним вигоранням учасників освітнього процесу. Дані обставини в свою чергу призводять до формалізованого підходу у освіті, при якому вкрай важко тримати баланс взаємоповаги та належного ставлення учасників один до одного.

Така ситуація призводить до втрати довіри до вчителів та викладачів з боку батьків та дітей, у системі освітніх закладів різних рівнів зростають прояви агресії, насильства, погіршується якість та результат навчального процесу в цілому.

Чи існує можливість зміни ситуації на краще? Що є основною умовою оптимізації освітньо-виховного середовища до сучасних викликів? Насамперед, однією із ключових умов слід вважати довіру учасників освітнього процесу по відношенню один до одного та почуття власної безпеки. Саме тому застосування медіації в освіті, а насамперед принципів, які лежать в основі цієї примирювальної процедури, дозволяє створити безпекове середовище для дорослих та неповнолітніх учасників даного процесу. При цьому досягається не менш важлива мета – дотримання та захист прав насамперед неповнолітніх – учнів та студентів.

Болгарські дослідники А. Андрєєва та Д. Серафімова становлення інституту медіації в освіті також притримуються думки, що конфлікти у вищій школі призводять до персональних психологічних проблем та зруйнованих відносин абсолютно всіх учасників педагогічного процесу [2].

Автори наукової статті щодо способів організації медіації в освітньому просторі констатують, що, на жаль, основними способами виховного впливу у педагогіці ще й досі залишаються повчання, пошуки винного, формальне вирішення конфліктів, загроза покаранням або рідко покарання у формі виключення з навчального закладу. А от володіння методами і прийомами вирішення конфліктів залишається на низькому рівні [3, с. 62].

Які ж з зазначених у Конституції України прав і свобод мають бути забезпечені під час освітньої, педагогічної діяльності? Насамперед це особисті права, що випливає із положення ст. 3 Основного Закону про людину як найвищу соціальну цінність, її життя, здоров'я, честь та гідність; ст. 23 про право на вільний розвиток своєї особистості; ст.28 – на повагу до гідності; ст.29 – на свободу та особисту недоторканість; ст.34 – на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [4].

Яким чином медіація сприятиме дотриманню вищезазначених прав та свобод? Почнемо з того, що незважаючи на прийняття у 2021 році відповідного закону, медіація все рівно продовжує залишатися відносно новим соціально-правовим інститутом. Якщо до 2021 року медіація виступала переважно соціальним інститутом, який сприяв порозумінню сторін та зменшенню тиску на судову систему, то з появою Закону України «Про медіацію» набув правового визнання.

Освітня медіація тільки розпочинає своє становлення як відносно новий спосіб позитивної взаємодії у професійно-спрямованих та корпоративних колах, включаючи шкільну сферу, колеганські та університетські спільноти.

Одним із найістотніших можливостей медіації на сьогодні в Україні по відношенню до дітей, на наше глибоке переконання, є можливості медіації створити умови для безпечної конструктивної взаємодії не тільки в конфлікті, який виник та триває, але й під час непорозумінь, що потенційно несуть загрозу розвитку та ескалації конфліктних відносин. Таким чином, освітня медіація є не тільки способом вирішення суперечок в освітній сфері, а й методом профілактики та корекції, спрямованого на навчання як дітей, так і дорослих конструктивній поведінці в конфлікті і потенційних конфліктних ситуаціях. Освітня медіація надає можливість попереджати конфлікти, правопорушення та ситуації гострого протистояння, а також сприяє змінам звичних негативних, деструктивних способів взаємодії на позитивні та продуктивні. Так формується здатність не тільки відстоювати власні інтереси та потреби, а й розуміти позицію іншої сторони, поважати її право на відстоювання власних інтересів. Такий підхід може слугувати інструментом формування та розвитку особистості в умовах освітнього процесу, що є одним із чільних завдань в педагогіці, як в

шкільному закладі, так і в закладі вищої освіти. Причому мова йде не тільки про основних учасників процесу – учнів та студентів, а й подекуди викладачів, вчителів, інколи навіть батьків.

Відповідно до положень ст.4 Закону України «Про медіацію», принципами, які лежать в основі медіаційної процедури, крім можливості позасудового врегулювання, є добровільність, конфіденційність, неупередженість та незалежність медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [5].

Дані принципи разом із дотриманням зазначених нами вище прав та свобод мають перекликаються із процедурою медіації в освітній діяльності.

Які ж шляхи ефективного застосування медіації в освіті? Якщо говорити про шкільну медіацію, як вид освітньої, то в основному в сучасних дослідженнях з даного питання простежується шлях, відповідно до якого медіатором виступає психолог, педагог, соціальний працівник, інколи і самі учні, навчені основам вирішення конфліктів. Це коло осіб може об'єднатися у таку собі медіаторську шкільну спільноту, здійснювати комплекс послідовних дій та процедур, результатом яких є порозуміння та задоволення інтересів та потреб учасників конфліктної ситуації [6]. Варто зазначити, що така практика має одиничні випадки реалізації в окремих закладах середньої освіти і напряду залежать від зусиль адміністрації навчального закладу, ентузіазму педагогічних працівників та навіть батьків.

Подібним шляхом ідуть і представники вищої школи – коледжі та університети. Хоча навіть зарубіжні дослідники справедливо відмічають, що медіація не є надто поширеною в системі вищої освіти, хоча є доволі вдалі випадки створення медіаційних центрів (служб) всередині окремих університетів в різних країнах. Так, подібна вдала практика мала місце в Університеті штату Мічиган (США), Технічному університеті міста Дармштадт (Німеччина) ще в кінці 90-х на початку 2000х років [2].

Звичайно, для більш широкого застосування медіації як способу захисту прав і свобод учасників освітнього процесу, а передусім дітей, потрібно в освітянській сфері (школи, коледжі, заклади вищої освіти) здійснювати наступні заходи:

- поширення інформації про конструктивні форми вирішення спорів і конфліктів (перемовини, медіація тощо);
- організацію просвітницьких заходів та інформування учасників освітнього процесу про місію, природу, техніки медіації;
- допомогу учасникам освітнього процесу у вирішенні спорів та конфліктних ситуацій на основі принципів і технік медіації;
- покращення психологічної обстановки у закладі вищої освіти, в тому числі здатності неповнолітніх осіб належним чином реагувати на конфліктну ситуацію.

Список використаних джерел:

1. Опольська Н.М. Права дитини в Україні: монографія, 2-ге видання, перероблене та доповнене. Вінниця: ВНАУ, 2019. 289 с.
2. A.Andreeva and D.Serafimova. Mediation in Higher Education – Aspects of Application in Conditions of Digital Transformation. MRPA Paper Number 113417. 2022. URL: https://mprpa.ub.uni-muenchen.de/113417/1/MPRA_paper_113417.pdf (дата звернення: 22.08.2024)
3. Єнін М.Н., Макаренко Д.В., Северенчик О.П. Медіація в освітньому просторі закладів вищої освіти: у пошуках моделі та способів організації. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (43). 2019. С.59-64. URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/194984> (дата звернення: 22.08.2024)
4. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.08.2024)
5. Про медіацію: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 22.08.2024)
6. Новгородський Р., Пилипенко Д. Шкільна медіація як технологія розв'язання конфліктів у закладах середньої освіти. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), 2022. Вип. 1, С. 61-68. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-1-61-68> <https://ukr.ndu.edu.ua/index.php/nz/article/view/833> (дата звернення: 23.08.2024)

*Доляновська І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: dolianovskaim@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>*

*Карасьов В. І.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: karasiovvi@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9628-4957>*

РЕСТИТУЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

У цьому дослідженні розглядається, як реституція функціонує як фундаментальний засіб правового захисту у випадках порушення прав громадян. Тема охоплює дослідження реституції як обов'язкового інструменту, що забезпечує справедливість у ситуаціях, коли власник зазнав втрат через порушення прав. Основний акцент зроблено на універсальність і практичне значення реституції, її застосування у різних правових системах та у різноманітних сферах права. Розглядаються випадки, коли реституція є незамінним інструментом для забезпечення законності та захисту інтересів особи.

Реституція має на меті відновлення стану жертви до її початкового положення, в якому вона перебувала до порушення [1]. Застосування реституції особливо актуальне у контексті захисту майнових прав, коли порушення законних інтересів власника призводить до значних втрат або змін у праві власності. Реституція виступає не лише способом повернення майна, а й засобом відновлення довіри громадян до правової системи, оскільки вона демонструє здатність держави забезпечувати повернення порушених прав і захист законних інтересів.

Варто зазначити, що відповідно до пункту 19 розділу IX Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 60/147 від 15 грудня 2005 року (далі – Резолюція № 60/147), реституція в окремих випадках може включати відновлення свободи, забезпечення прав людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, повернення до місця проживання або відновлення на роботі [1]. Таким чином, згідно з положеннями Резолюції № 60/147, реституція не обмежується лише захистом майнових прав, а також охоплює особисті немайнові права, зокрема

свободу, громадянство, ідентичність та сімейне життя, що є важливим аспектом у правових системах багатьох країн, особливо в умовах порушень прав власності та людської гідності.

У правових системах різних держав інститут реституції розвивався з урахуванням суспільних інтересів та принципу верховенства права. Наприклад, одним із взірцевих випадків її застосування стала реституція майна після конфлікту в Боснії і Герцеговині. Після парафування у Дейтоні 21 листопада 1995 року та підписання в Парижі 14 грудня 1995 року Генеральної рамкової угоди за мир у Боснії та Герцеговині (далі – Дейтонська угода) питаннями біженців та переміщених осіб, які втратили своє майно, займалася Комісія у справах переміщених осіб і біженців (Commission for Displaced Persons and Refugees) зі штаб-квартирою в Сараєво. Комісія працювала до 2003 року, опрацьовуючи питання повернення нерухомого майна в Боснії та Герцеговині, де майно не було добровільно продано чи передано після 1 квітня 1992 року, і де власник або його правонаступник втратив можливість володіти ним. Комісія вирішувала питання повернення незаконно вилученого майна або виплати відшкодування за його втрату [2].

Дейтонська угода не лише створила правову основу для діяльності Комісії в Боснії та Герцеговині, але й регулювала механізми виконання рішень комісії, що забезпечувалося судовими органами Боснії і Герцеговини. Потерпілі отримали право обирати між поверненням майна або компенсацією за його втрату в результаті воєнних дій [3]. Завдяки роботі Комісії вдалося забезпечити повернення незаконно вилученого майна та відновлення справедливості для постраждалих громадян. Це слугує прикладом для інших країн, підтверджуючи, що реституція є важливим елементом миру та довіри населення до правової системи.

Значення реституції не обмежується лише майновими питаннями. Як підкреслюється у п. 19 розділу IX Резолюції № 60/147, реституція може охоплювати також відновлення свободи, забезпечення прав людини, повернення громадянства, права на сімейне життя, місця проживання та працевлаштування. Це свідчить про універсальність реституції як інструменту правового захисту, здатного забезпечувати комплексне відновлення порушених прав, не зводячи питання лише до матеріальної компенсації чи повернення майна.

Додатковий приклад правового застосування реституції можна спостерігати у Канаді. На підставі Індіанської угоди про житлові школи (мовою оригіналу – Indian Residential Schools Settlement Agreement, IRSSA), підписаної між канадським урядом, церквами та представниками корінних народів у 2008 році, було створено Комісію з питань правди та примирення Канади (мовою оригіналу – Truth and Reconciliation Commission of Canada). Основною метою комісії стало розслідування та документування наслідків системи інтернатів для корінних дітей, яка діяла в Канаді з кінця XIX століття до кінця 1990-х років. Протягом цього часу тисячі корінних дітей були насильно

відібрані від своїх сімей і відправлені до шкіл-інтернатів, де часто зазнавали жорстокого поводження та позбавлялися можливості підтримувати рідну мову і традиції [4].

Звіт Комісії, опублікований у 2015 році, містить 94 рекомендації, що закріплені в розділі «Заклики до дії» (мовою оригіналу – Calls to Action). Вони спрямовані на усунення наслідків колоніальної політики та відновлення прав корінних народів у таких сферах, як освіта, правосуддя, охорона здоров'я, культурна спадщина, економічні права та рівність. У сфері реституції особлива увага приділяється наступним аспектам:

1. Відновлення прав на землю. Рекомендації пропонують відновити права корінних народів на традиційні землі, що мали бути повернуті. Це важливий крок до відновлення культурної та економічної ідентичності громад.

2. Збереження та відродження культурної спадщини. Рекомендації закликають до реституції культурних цінностей, що були втрачені або викрадені, включаючи історичні артефакти та документи, а також підтримку мов та культурних традицій корінних народів.

3. Компенсація постраждалим. Документ містить заклики до виплати компенсацій нащадкам постраждалих від системи інтернатів, а також до фінансової підтримки програм реабілітації та відновлення психологічного здоров'я [5].

Звіт Комісії з питань правди та примирення Канади підкреслює, що права корінних народів мають бути визнані відповідно до Декларації ООН про права корінних народів (UNDRIP) і закріплені в канадському законодавстві [5]. Проте реалізація 94 рекомендацій зі Звіту триває і досі. За даними Міністерства у справах корінних народів Канади, близько 85% з рекомендацій наразі виконані або знаходяться в процесі виконання. Однак незалежні оцінки, такі як Indigenous Watchdog, показують іншу картину: тільки 11 рекомендацій виконано, 39 ще перебувають у стадії виконання, а 26 – не розпочато або зупинено [6].

Приклад роботи Комісії з питань правди та примирення Канади демонструє, що реституція може застосовуватися не лише до майнових прав, але й стосуватися відновлення свобод та забезпечення прав людини.

Отже, реституція є ключовим і багатограним інструментом правового захисту, що забезпечує не лише матеріальне відшкодування, а й комплексне відновлення порушених прав, особливо у випадках немайнових втрат постраждалої особи. Приклади з практики показують ефективність реституції як засобу відновлення справедливості та законності, а також зміцнення довіри громадян до правової системи.

Список використаних джерел:

1. *United Nations General Assembly Resolution 60/147 (16 December 2005). Available at: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (Accessed: 30 June 2024); 2005). Available at: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (date of access: 27.10.2024);*
2. *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/0/126173.pdf> (date*

of access: 27.10.2024);

3. Rodri, K. Williams. *Post-Conflict Property Restitution in Bosnia: Balancing Reparations and Long-Term Solutions After Displacement*. International TESEV Symposium on «Internal Displacement in Turkey and Abroad», Istanbul, 5 December 2006. Available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/200612_rcw_TESEVpresentation.pdf (date of access: 27.10.2024);

4. *Indian Residential Schools Settlement Agreement*. Relations Couronne-Autochtones et Affaires du Nord Canada / Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada - Canada.ca. URL: <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1100100015576/1571581687074> (date of access: 27.10.2024).

5. *Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada*. CAID - Home. URL: <https://caid.ca/TRC.html> (date of access: 27.10.2024).

6. *Canada says that 85% of the TRC Calls to Action are either complete or well under way. Really? - Indigenous Watchdog*. Indigenous Watchdog. URL: <https://www.indigenouswatchdog.org/2024/01/18/canada-says-that-85-of-the-trc-calls-to-action-are-either-complete-or-well-under-way-really/> (date of access: 27.10.2024).

*Долянoвська І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: dolianovskaim@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>*

*Корніяк К. В.,
здобувач освіти кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: korniiakakv@krok.edu.ua*

ПРИНЦИПИ ТА ЕТАПИ МЕДІАЦІЇ

Коли виникають конфлікти, суспільство підшукує шляхи їх вирішення. Серед можливих варіантів подолання конфліктів – процедура медіації, яка все частіше застосовується в Україні. Її основа полягає в участі медіатора, який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації та проаналізувати ситуацію так, щоб вони самі змогли знайти рішення, яке задовольнить інтереси всіх учасників.

Медіація – це саме один із видів альтернативного врегулювання спорів. За допомогою цієї процедури можна владнати конфлікт без звернення до формальної системи судочинства. Налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та досягти згоди допомагає нейтральний посередник – медіатор.

16 листопада 2021 року набув чинності Закон України «Про медіацію». Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, а також вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

По-перше, право на вибір медіації як способу вирішення спорів закріплено в Конституції України. Зокрема, у статті 21 Основного Закону зазначено, що «усі громадяни є вільні і рівні у своїй гідності та правах», а згідно зі статтею 22 Конституції «права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними». [1, ст. 21,22].

У ст. 26 Конституції України передбачено, що іноземці й особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, установленними Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, мають право звернутися до медіатора щодо запобігання чи врегулювання конфлікту [1, ст. 26].

Досліджуючи альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів, ми можемо прийти до висновку, що принципи утворюють систему, що забезпечує функціонування правових інститутів. Ця система, на нашу думку, має бути логічно несуперечливою; принципи повинні корелювати між собою, а у своїй сукупності – забезпечувати стабільність системи, цілісність і узгодженість її внутрішніх елементів.

Стаття 4 Закону України «Про медіацію» визначає вичерпний перелік принципів, відповідно до яких проводиться медіація в Україні. Такими принципами є принципи добровільності, самовизначення сторін медіації, конфіденційності, рівності прав сторін медіації, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора. Тому розглянемо кожний зміст принципів детальніше [2, ст. 4].

Принцип добровільності, тобто кожна з сторін добровільно обирає рішення щодо участі у переговорах і усвідомлює, що рішення може бути досягнуте тільки шляхом співробітництва; можливість добровільного припинення процесу на будь-якому етапі [4, с. 77].

Ще одним важливим принципом медіації є конфіденційність. Усе, що відбувається на медіації не розголошується ані медіатором, ані сторонами. За винятком ситуацій, коли сторони планують завдати шкоди собі чи комусь.

Наступний принцип – це щирість намірів щодо вирішення конфлікту, неупередженість посередника або його нейтральність.

Нейтральність, безоціночність – під час процесу медіатор не займає позицію однієї з сторін, не оцінює їх, а в рівній мірі допомагає обом. Медіатор є нейтральним відносно конфлікту (не «втягується» у суперечку) і, в той же час, щиро прагне допомогти сторонам знайти найкраще для обох рішення [3, с. 68].

Медіатор є нейтральною особою, яка допомагає сторонам спору досягти порозуміння налагодити та проводити переговори. Під час проведення процедури медіації медіатор прагне до забезпечення неупередженого підходу по відношенню до сторін і враховує при цьому всі обставини справи.

Принцип розподілу відповідальності, тобто сторони несуть відповідальність за прийняття рішення та його виконання, медіатор – за дотримання правил та принципів процедури.

Наступним основоположним принципом є принцип поінформованості. Даний принцип полягає у тому, що сторони конфлікту повинні бути поінформованими щодо своїх правових та інших позицій, які можуть суттєво вплинути на подальше рішення [3, с. 4].

Також потрібно звернути увагу на принцип правомочності сторін, неформальність та гнучкість процедури медіації.

Гнучкість допомагає сторонам бути готовими до вислуховування і розуміння один одного, а також у прийнятті й розумінні інтересів і потреб кожної сторони.

Процес медіації складається з етапів, кожен з яких має свою мету і зміст. Для успішного проведення медіації необхідно, щоб перехід до наступного етапу відбувався після того, як буде досягнуто усіх цілей на попередньому.

Слід зазначити, що 1 етап – це підготовка до медіації. Підготовка є вирішальним етапом у процесі медіації. Етап підготовки до спільної зустрічі передбачає роботу з двома важливими компонентами: налагодження контактів зі сторонами та організації простору для проведення медіації.

Перед проведенням медіації необхідно підготувати приміщення до спільної зустрічі: розставити стільці (найкраще – колом), принести всі необхідні для роботи документи та письмове приладдя тощо [5, с. 17-18].

Другий етап – вступна частина медіації (вступне слово медіатора). На цьому етапі медіатор знайомить учасників з процедурою медіації та її принципами, обговорює зі сторонами правила медіації, відповідає на питання сторін.

Третій етап – розповіді сторін. Завдання цього етапу є надати сторонам можливість висловитися стосовно конфліктної ситуації і їх ставлення до неї.

Важливо, перш ніж перейти до вирішення конфлікту, детально визначити і узгодити між сторонами суть проблеми та ключові моменти, що потребують розв'язання [5, с. 19].

Четвертий етап – розв'язання проблеми. Завдання цього етапу – визначити шляхи розв'язання проблеми та знайти варіант, який задовольнить обидві сторони конфлікту.

П'ятий етап – укладання та підписання угоди. Останній етап процедури медіації присвячено підписанню документа, який офіційно закріплює досягнуте протягом попереднього етапу порозуміння. Угода повинна містити чіткий план виходу з конфлікту [5, с. 20-21].

Отже, підбиваючи підсумки, зазначимо, що медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. А щодо принципів, то українське суспільство знаходиться у постійному розвитку а тому і принципи медіаційної процедури знаходяться у постійному русі. Тому, медіація як ефективний спосіб альтернативного вирішення спорів широко застосовується у різних середовищах та вчить вибудовувати взаємовідносини та знаходити рішення, опираючись на інтереси, цінності, потреби, почуття людини, а не виходити лише з його емоційних реакцій, поведінки, принципових позицій.

Список використаних джерел:

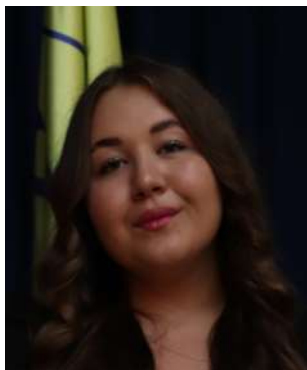
1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.10.2024)
2. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Відомості Верховної Ради. 2022. ст.
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 21.10.2024)
3. Позов Д. А., *Поняття та загальна характеристика принципів медіації в контексті розвитку своєї інтеграції та їх застосування в цивільному процесі України. Ампаро. Спецвипуск. Том 2.*

2022. с. 67-72 URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-spec-2-2022/10.pdf> (дата звернення: 21.10.2024)

4. Можайкіна О.С., Сутність принципу добровільності в медіації. Науковий вісник, Ужгородського національного університету, від 2020 року. с. 77-79 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/19-2.pdf> (дата звернення: 21.10.2024)

5. Кацьора О.В., Новосад К.Я. Врегулювання конфліктів та медіація. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 55 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/47098> (дата звернення: 21.10.2024)

*Долянoвська І.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: dolianovskaim@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>*

*Маляренко Є.І.,
здобувач освіти кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: maliarenkoyi@krok.edu.ua*

СУЧАСНИЙ ОГЛЯД КОНФЛІКТІВ, ЯКІ МОЖУТЬ ВИНИКАТИ В СУСПІЛЬНОМУ ТА ПРАВОВОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

Ми живемо в унікальну епоху, коли всі сфери суспільного життя зазнають стрімких змін. З виникненням нових суспільних відносин виникають нові протиріччя, зіткнення інтересів, колізії та конфлікти, які потребують вирішення. Розвиток суспільства завжди є складним процесом, що складається з виникнення, розвитку та вирішення багатьох суперечностей, пов'язаних із відносинами між людьми на різних рівнях.

Слово «конфлікт» («conflictus») прийшло в слов'янські мови, зокрема й в українську, від латинського слова, яке означає зіткнення, і увійшло в ужиток у ХІХ столітті. У повсякденному житті слово «конфлікт» застосовується до широкого спектра явищ – від збройних конфліктів і протистояння різних соціальних груп до розбіжностей на роботі або між подружжям [3, с. 5].

Конфлікт можна визначити як соціальне явище, норму і пульс суспільного життя. Розвиток суспільства, людини, її діяльності, взаємодії із соціальним середовищем, міжособистісних взаємин у громаді пов'язаний із суперечностями, загострення яких сприяє появі конфлікту. Причинами зіткнень можуть бути різноманітні життєві проблеми, зокрема матеріальні ресурси, життєві орієнтири, владні повноваження, статусно-рольові відмінності в соціальній структурі, емоційно-психологічні відмінності особистостей тощо.

З практичної точки зору класифікація спорів має велике значення. Це пов'язано з тим, що вона дає змогу зрозуміти специфіку спору і тим самим допомагає оцінити шляхи його вирішення. Ми спираємося на більш очевидну в суспільному правовому житті класифікацію, а саме на класифікацію проявів конфліктів у різних сферах в суспільстві. Таким чином, конфлікти в суспільстві поділяються на чотири основні групи: 1) економічні, 2) політичні, 3) соціальні, 4) духовні, а також низку конфліктів іншої природи – приміром трудові або

сімейні.

Економічний конфлікт можна визначити як протистояння між суб'єктами соціально-економічних відносин з приводу розподілу чи дефіциту економічних ресурсів, для подолання якого необхідно використовувати економічні, соціальні та політичні засоби. Можна визначити, що суб'єктами економічних конфліктів є держави, фінансові підприємства, економічні союзи, організації та ін. Такі конфлікти також розрізняються за формою прояву, включаючи конкуренцію, економічні блокади, ембарго, страйки і т.д. [3, с. 76].

Політичний конфлікт – це зіткнення або протистояння між політичними суб'єктами, спричинене суперечливими політичними інтересами, цінностями, цілями і поглядами, кожен з яких прагне досягти цілей, виключаючи іншого. Це різновид конфліктної взаємодії між двома або більше сторонами (індивідами, політичними групами або державами), які вступили в боротьбу за розподіл влади та ресурсів. Фактично, політичні суперечності переростають у відкриті конфлікти, а політичні конфлікти розвиваються через те, що дії влади задовольняють інтереси одних людей і обмежують інтереси інших індивідів і груп [3, с. 78].

Конфлікт у духовно-культурній сфері - це зіткнення різних культурних світів, особливих та унікальних способів буття, нетерпимість світоглядів і боротьба окремих людей, етнічних груп, націй та соціальних систем за збереження власної культурної ідентичності. Тому такі конфлікти можуть бути розв'язані лише на засадах взаємної поваги до культурних цінностей народів і визнання прав усіх народів на власну культуру, релігію та духовну спадщину [3, с. 84-87].

Трудовий конфлікт – це особливий вид соціального конфлікту, що проявляється через зіткнення двох (чи більше) різноспрямованих сил, інтересів, поглядів щодо соціально-трудових відносин та умов їх забезпечення. Термін «трудовий конфлікт» з'явився в нашому законодавстві у 1989 р., коли був прийнятий Закон СРСР «Про порядок розв'язання колективних трудових суперечок (конфліктів)». До форм можна віднести: одиничні – критичні виступи на зборах, звільнення, а також і масові, після критичної ситуації, масові демонстрації, мітинги, саботаж, бунт, страйки [3, с. 91-92; 6, с. 95-98].

Сімейний конфлікт визначається як суперечлива поведінка подружжя та інших членів сім'ї у сфері сімейних відносин (особистих та майнових), як зіткнення подружніх та родинних амбіцій з метою встановлення власного пріоритету у вирішенні життєво важливих питань сім'ї. Ці конфлікти вважаються найрозповсюдженішими в суспільному житті. Такі конфлікти відзначаються підвищеною емоційністю, швидкістю проходження кожного з етапів, формами протиборства (образи, сімейні скандали, тощо), а також способами їх розв'язання (примирення, взаємні поступки, розлучення та ін.) [3, с. 96; 6, с. 99; 7, с. 48].

Соціальний конфлікт є одним з основних видів конфліктів за участю

елементів соціальної спільноти (індивідів, соціальних груп і держави), що характеризується крайнім загостренням соціальних суперечностей, як явних, так і прихованих. Основними проявами соціального конфлікту є форми громадянського невдоволення, протести проти наявних соціальних умов та акти непокори. Таким чином, соціальний конфлікт – це особлива форма суперечності між громадянами і владою, викликана обмеженням інтересів громадян і порушенням їхніх прав і гарантій у соціальній сфері [7, с. 47-48].

Різновидом конфлікту соціального є юридичний конфлікт. Такі конфлікти спричиняються юридичними ситуаціями, тобто пов'язані або з реалізацією або з порушенням тих чи інших норм права. Тобто, якщо конфлікт матиме бодай один з елементів, що містить юридичну характеристику, то може набувати ознак правового і завершуватися із застосуванням юридичних процедур.

Згідно з міжнародним гуманітарним правом, збройний конфлікт (війна) може бути міжнародним або неміжнародним. Офіційного оголошення війни не завжди передбачено. Міжнародний збройний конфлікт вважається таким, що відбувся, якщо одна держава застосовує силу проти іншої. Цього достатньо для застосування міжнародного гуманітарного права (МГП). Саме ця галузь міжнародного права встановлює правила ведення збройних конфліктів [2].

Ми у нашому дослідженні окремо наголошуємо на специфіці конфлікту – збройного, який є значимим для всіх українців на сьогоднішній день, адже повномасштабне вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 року є новим етапом міжнародного збройного конфлікту, який фактично триває з лютого 2014- го, коли було окуповано Автономну Республіку Крим і міста Севастополь, Донецьк та Луганськ.

Ну і звісно, не можна не зазначити, що у зв'язку з повномасштабною війною, ми маємо появу специфічної категорії конфліктів (спорів):

- транскордонні сімейні спори через вимушене розділення родин;
- конфлікти всередині країни, учасниками яких є вимушені переселенці;
- конфлікти у зв'язку із призовом та мобілізацією;
- нарешті, міжособистісні психологічні конфлікти серед військових та цивільного населення на політичному, мовному ґрунті, у зв'язку із втратою майна, близьких родичів тощо [4, с. 95].

Отже, конфлікти – це реалії суспільного правового життя. У суспільстві завжди виникали найрізноманітніші конфлікти: між людьми, соціальними групами, організаціями, державами.

Конфлікти регулюються. Існує безліч методів, способів і прийомів запобігання, регулювання та вирішення конфліктів. Найбільш досконалими і давно відомими з них є юридичні та квазіюридичні методи вирішення спорів. Зрозуміло, що не всі спори мають правовий характер і можуть бути вирішені за допомогою юридичних норм і процедур. І навпаки, спори суто юридичного характеру не обов'язково мають вирішуватися правовими засобами. Дійсно, у наш час дедалі ефективнішими виявляються примирливі процедури, такі

як медіація. Адже, згідно з ст.55 Основного Закону: «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань»! [1; 6, с. 29].

Вважаємо, що практична діяльність усіх юристів, а також таких фахівців як медіаторів, має бути спрямована на врегулювання та цивілізоване і якісне вирішення конфліктів у всіх сферах, тому що це є важливою умовою покращення демократизації державного і суспільно-правового життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Війна та збройний конфлікт – одне й те ж? – новини – товариство червоного хреста України. Товариство Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/news/2023/02/45317/> (дата звернення: 19.10.2024).
3. Герасіна Л., Трєбін М., Воднік В. Конфліктологія: Навч. посіб. Харків: Вид-во «Право» Нац. акад. прав. наук України та Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 128 с. (дата звернення: 19.10.2024).
4. Доляновська І. М. Ціннісний орієнтир медіації як критерій становлення громадянського суспільства. «Часопис Київського університету права». 2023. № 4. С. 93–97. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.17> (дата звернення: 19.10.2024).
5. Завгородня Ю. Політична конфліктологія: Навч.-метод. посіб. Одеса: Вид-во і друк. «Юрид. літ.», 2023. 64 с. (дата звернення: 19.10.2024).
6. Іванов В., Іванова О. Юридична конфліктологія: Навч. посіб. Київ: Міжрегіон. Акад. упр. персоналом, 2004. 224 с. (дата звернення: 19.10.2024).
7. Котлова Л. Психологія конфлікту: курс лекцій: Навч. посіб. Житомир: Вид-во Житом. держ. ун-ту ім. Ів. Франка, 2013. 112 с.

*Ищенко Ю. І.,
аспірант кафедри теорії та
історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: ishchenkoyi@krok.edu.ua*

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ – НОВА ЗАГРОЗА БЕЗПЕКИ ДЛЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ЛЮДСТВА

У контексті попередніх виступів, і обговорень на засіданні нашого круглого столу слід зауважити, що характерною ознакою сучасної епохи стало активне використання насильництва для розв'язання нових епох та вже існуючих конфліктів і протиріч. Тероризм й арсенал всіх його форм та видів, як один із ефективних небезпечно-кримінальних методів досягнення певних політичних (геополітичних) та інших цілей, перетворюється на один із поширених культивованих у сьогоденні викликів основ конституційного ладу, громадської і національної безпеки. Доречно акцентувати увагу у даному сенсі, що масштабність наслідків, зокрема такого виду як екологічний тероризм, виходить далеко за межі однієї держави, це жахлива загроза безпеки життя людства у цілому. Непередбачуваність даного виду екологічної агресії є однією з особливостей сучасних реалій, терористичні акти на території однієї країни не проходять осторонь, а завдають пряму чи опосередковану шкоду жителям інших держав.

Специфічною, показовою особливістю тероризму в сучасних умовах, є динамізм його зростання на фоні особливого цинізму, кровавої жорстокості, садизму їх здійснення. Безневинними жертвами тероризму найчастіше стають прості люди, і що найстрашніше – діти, майбутнє людства у світовій цивілізаційній спільноті, що не мають ніякого відношення до даних негативних кримінального спрямування процесів. Маркером терористичної зухвалості є знецінення людського життя, як одного з основних чинників земних цінностей, з метою масового негативного впливу на свідомість суспільства, щоб посягти паніку і паралізуючий жах, викликати зневіру у здатності держави контролювати ситуацію, зруйнувати демократичні усті суспільного життя.

Тривожними симптомами світової небезпеки стають використання терористами нетрадиційних засобів кримінального насильницького впливу на

людське середовище, того чи іншого регіону світу.

Зокрема звертає на себе увагу, небезпечно кримінальна тенденція цільових установок і орієнтацій терористів на вчинення терористичних актів з використанням найбільш небезпечних видів тероризму, масованого масштабного ураження територій і частин світу.

Сучасний тероризм, окреслений процесами глобалізації, значними протиріччями і викликами сучасних глобалізаційних етапів розвитку, тісно переплітається у взаємозв'язку зі світовою економічною кризою, реальними векторами зрощення кримінального тероризму з політичним, національним і релігійним.

У реаліях сьогодення, повномасштабної кровавої війни проти України, розв'язаної російським імперіалізмом, при показній політиці «співчуття і розуміння», сповідування подвійних стандартів та імпотентності помислів і дій ряду керівників ключових держав світу, цілковитої неспроможності ООН, породжують безнаказаність, сіють вседозволеність різного роду політичними авантюристам, нелюдам і збоченням путінського пошибу. Перед усією світовою спільнотою досить гостро, несучи терористичні виклики, постають різнопланові проблеми зумисного забруднення навколишнього природного середовища, зумисні спеціально направлені впливи на кліматичний стан, цілеспрямоване поширення епідемій, епізоотій, пандемій, радіаційного і хімічного забруднення, що є зброєю можливого ураження і є ніщо інше, як екологічний тероризм.

Він як окремий високотехнологічний вид являє собою потенційну світову небезпеку для всього людства, аніж інші різновиди. Приводить до важких жаклих наслідків у планетарному розмірі, зближаючи непридатними для існування людства значні природні середовища світу на сотні років. Екологічний тероризм несе за собою тяжкі жакливі наслідки, перш за все, екологічного спрямування, забруднення територій, водойм, атмосферного простору, ґрунтового покриву, зумисне спричинення масштабних лісових пожеж.

Єдиного, уніфікованого визначення екологічного тероризму у нормативно-правових актах не має. У наукових колах є різні підходи і бачення цього негативного явища, точаться гострі дискусії. Але, на нашу думку, чи може бути всеохоплююча, точна дефініція?

Тільки так і не інакше. Питання дискусійне. У переважній більшості визначення понять того чи іншого визначення важливо окреслення базових розумінь, характеристик основних ознак і обов'язкових умов, екологічного тероризму. Розуміти загрозу чи застосування руйнації навколишнього середовища, не реалізуючи відповідну мету злочинного насильства.

Ряд таких елементів та дефініцій є у законодавчих базах європейського співтовариства і США.

Потрібно акцентувати, що у сьогоднішніх реаліях, екологічні терористичні

виклики набувають особливої небезпеки, своїм наповненням на екологічно-небезпечні середовища, атомні електростанції, хімічні структури та інші, що мають надзвичайну масштабну шкідливість. У тому числі і для світової екології.

Екологічний вимір терористичного спрямування має також російська війна проти України. Наслідками є руйнація ґрунтів, знищення навколишнього середовища, біосфери, і самого українського співтовариства. Російський неолібералізм знищує екосистему України і не тільки, наслідки цього «варварства» несуть свої негативні впливи, перш за все, для Європи і у цілому для всього світу.

За приблизними підрахунками управління екологічного контролю Міндовкілля, сума збитків України по земельних, водних ресурсах та атмосферному довкіллю становить близько одного (1 трлн. 900 млрд.) грн.

Ворог замінував більше 174 тис.кв.км. української землі і продовжує свою злочинну діяльність. Демократичні сили світу повинні зробити все, щоб зберегти нашу планету.

Міжнародний кримінальний суд за підлив російськими екстремістами дамби Каховської гідроелектростанції, що має тяжкі негативні наслідки планетарного масштабу, повинен чітко проявити свою принципову позицію. Реакція повинна бути негайною, а не розтягуватися на десятиріччя. За найменшими підрахунками, сума прямих збитків сягає більше двох мільярдів доларів. Але поставимо риторичне питання, чи може масштабна планетарна катастрофа вимірюватися тільки у фінансовому еквіваленті?

Це російський екоцид проти України та світу, і за це повинна бути кримінальна відповідальність.

В цілому слід акцентувати увагу, у контексті окресленого, що російський військовий тероризм екологічного спрямування проти України є безпрецедентним забрудненням територій, третина українських лісів і більше 20% природоохоронних угідь України вже розорені в ході війни, 35% біорізноманіття Європи, до яких дотична Україна у катастрофічному стані, збитки екосистем приблизно оцінюються більше 60 мільярдів доларів. Повинна бути спільна стратегія всього світу – відстеження, реєстрації, витрат і збитків усіх екологічних злочинів і пряма конкретна відповідальність.

Екологічна безпека повинна бути життєво важливим пріоритетом економічного і соціального розвитку світу на фундаментах світової демократії і миру.

Список використаних джерел:

1. Єгор Браїлян. Екологічний тероризм кремля знищує українське довкілля. АрміяInform URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/06/ekologichnyj-teroryzm-kremlya-znyshhuye-ukrayinske-dovkillya> (дата звернення: 06.10.2024р.)

Корольова В.В.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: viktoriyav@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ «ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

Конституція України встановлює, що Україна є демократичною, правовою державою; що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави; що держава відповідає перед людиною за свою діяльність; що утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави; що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Здійснення державної влади відповідно до цих та інших конституційних норм і принципів є гарантією стабільності та безпеки конституційного ладу України, економічного добробуту населення, розвитку інститутів громадянського суспільства, запобігання узурпації державної влади та свавільному втручанню у права, свободи і законні інтереси фізичних та юридичних осіб.

Дотримання принципу верховенства права є досить складним процесом. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій на цю тему, конкретний зміст принципу верховенства права залишається невизначеним. Виникає питання про доцільність дослідження змісту цього поняття.

Розуміння сутності верховенства права постійно удосконалюється і доповнюється новим змістом, з огляду на розвиток інститутів громадянського суспільства та держави; прав, свобод та обов'язків людини; їх змісту, обсягу та механізмів гарантування, реалізації, охорони і захисту; загроз людині, суспільству, державі.

В контексті теми дослідження заслуговують на увагу декілька визначень, згідно з якими верховенство права – це найефективніший метод захисту прав людини [2; 3]; мегапринцип, який включає в себе низку положень, підпринципів, норм, процедур, що розкривають його зміст і смислові характеристики [4]; самостійний правовий механізм, який «має на меті захист конституційних прав та свобод людини, виходячи, насамперед, із засад справедливості, моральності, рівності. Цей механізм, окрім інших елементів, включає також Конституцію та

закони України ...» [5, с. 30-35].

У вказаних випадках визнається комплексний характер верховенства права, що вимагає від держави не лише його законодавчого закріплення, а й втілення у правозастосовну діяльність, зокрема розробки дієвих механізмів його запровадження в юридичну практику.

Елементи принципу верховенства права були проголошені на 16-й доповіді Європейської Комісії «За демократію через право», схваленої Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні в 2011 р., до них відносяться:

- 1) законність;
- 2) юридична визначеність;
- 3) заборона свавілля;
- 4) доступ до правосуддя;
- 5) дотримання прав людини;
- 6) заборона дискримінації та рівність перед законом [6].

На важливості елементу законності принципу верховенства права наголошував англійський конституціоналіст А. Дайсі, який зазначив, що законність (верховенство закону) поширюється на суб'єкти публічного і приватного характеру. Суб'єкт влади повинен бути наділений повноваженнями діяти в рамках тих повноважень, які надані Конституцією і законом, суворо дотримуючись норм міжнародного права тощо. Законність також передбачає, що жодна особа не може бути покарана, якщо вона не порушила раніше ухвалених норм права, що вже набули чинності, та що за порушення закону (the law) має наставати відповідальність. Здійснення приписів права має бути в рамках можливого і забезпечене практично [7, с. 305].

На думку Т. Аллана, юридична визначеність означає, що держава в цілому повинна дотримуватися взятих на себе зобов'язань, виконувати певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законних очікувань») [8, с. 217]. Далі він зазначає, що такі повноваження не мають здійснюватись у свавільний спосіб.

Р. Челлен пише, що кожному має бути надана можливість оскаржувати дії та рішення влади. Для цього необхідно, щоб судова влада була незалежною і неупередженою, щоб прокуратура діяла на чітких законних засадах, щоб громадяни могли не тільки звертатися до суду, але й домагалися реального виконання судового рішення, а також, щоб у країні існувала організована й незалежна адвокатура [9, с. 115].

Л. Фуллер справедливо вказує, що повага до прав людини означає, як мінімум, фактичне існування таких прав і гарантій: право на доступ до правосуддя, право на розгляд справи компетентним суддею, право бути вислуханим, заборона зворотної дії закону, право на ефективні засоби юридичного захисту, презумпція невинуватості.

Заборона дискримінації означає, що будь-який необґрунтований неоднаковий підхід за законом заборонений і кожному гарантується рівний

та ефективний захист від дискримінації за будь-якою ознакою, включаючи расу, кольор шкіри, стать, мову, релігію, політичні чи інші переконання, національне або соціальне походження, майновий стан, народження чи іншу ознаку [10, с. 181].

Рівність перед законом означає, що всі особи підпадають під дію одних і тих же законів, і що жодна особа чи група осіб не має особливих юридичних привілеїв [10, с. 182].

Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року Указом Президента України було введено воєнний стан, який діє до тепер. Відповідно до цього Указу, органи публічної влади зобов'язані запровадити та здійснювати заходи і повноваження, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

Крім того, в Указі глава держави зазначає, що на період дії воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44 і 53 Конституції України [11]. Частина друга статті 64 Конституції України передбачає встановлення певних обмежень прав і свобод в умовах воєнного стану та визначає строк дії цих обмежень. При цьому не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції.

Системне тлумачення наведених вище правових норм, передусім конституційних категоричних виключень щодо допустимих обмежень прав людини, свідчить, що в умовах правового режиму воєнного стану діє верховенство права як основоположний принцип права, що ґрунтується на загальноновизнаних правових цінностях, об'єднує загальні принципи права як основоположні обов'язкові вимоги до правового регулювання, правотворчості, реалізації та застосування права і має на меті обмеження свавілля влади та захист прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. (дата звернення: 06.10.2024 р.)
2. Француз А. Й. Траєкторія Центральної та Східної Європи у 20-21 століттях: виклики процесу глобалізації, гібридні небезпеки (політичні та правові аспекти). Правничий вісник Університету «КРОК». 2020. № 38. С. 6-15.
3. Didych T. *Judicial Law-making and Its Regulation in Independent Ukraine: Its History and Development. Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Vol. 3 (11). P. 81-100.
4. Корольова В.В. Сутність правового закону крізь призму принципу верховенства права. *Держава, регіони, підприємство: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/135> (дата звернення: 06.10.2024 р.)
5. Пильгун Н.В., Рошук М.В. Реалізація принципу верховенства права як необхідна умова побудови правової держави. *Юристичний вісник: Повітряне і космічне право*. 2012. №4. С. 30-35
6. Доповідь Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), схваленої Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року), URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf. (дата звернення: 06.10.2024 р.).

7. Дайсі А. В. *Основи державного права Англії*. Пер. з англ. К. 1907. 671с.

8. Аллан Т.Р. *Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права*. Пер. з англ. К. 2008. 385 с.

9. Челлен Р. *Держава як форма життя*. Пер. з швед. К. 2008. 319 с.

10. Фуллер Лон Л. *Мораль права*. Пер. з англ. К. 2004. 232 с.

11. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.22 р. № 64/2022.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.10.2024)

Корольова В.В.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: viktoriyav@krok.edu.ua,*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>

Лисак М.Ю.,

*аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: lysakmy@krok.edu.ua,*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6828-7674>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОЯСНЕННЯ ФЕНОМЕНУ «ОЛІГАРХІЯ» ТА ЙОГО СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА

Зазвичай під олігархією розуміють тип політичного режиму, за якого державна влада підконтрольна невеликій групі найбагатших осіб [1].

Таке розуміння феномену походить від класичних праць античних мислителів, зокрема Платона, який розділяв всі існуючі держави на чотири різновиди. Одним із таких різновидів є олігархія. В своєму трактаті «Держава» він говорить про те, що в олігархічній державі уже мається чіткий поділ на багатих (правлячий клас) і бідних, котрі уможливають зовсім безтурботне життя правлячого класу. Розвиток олігархії, згідно його теорії приводить до її переродження в демократію [2]. В наукових дискурсах термін «олігархія» почали використовувати для позначення моделі управління в рамках певних інститутів, таких як політичні партії, профспілки, групи інтересів, лобіювання тощо. В цьому сенсі популярності набув «залізний закон олігархії», який був сформульований Робертом Міхельсом у 1911 році в роботі «Політичні партії». Його сутність полягала у тому, що будь-яка форма соціальної організації, незалежно від її початкової демократичності або авторитарності, неминуче вироджується у владу небагатьох обраних – олігархіїю.

Проблематика дослідження олігархії, олігархічної системи як механізму, при якому бізнес приходить до влади вже достатньо тривалий час є у фокусі дослідження науковців.

Слід зазначити, що олігархія виникла у винятковий історичний період, коли країни пострадянського простору зіткнулися з трьома найважливішими викликами – створенням власної держави, трансформацією адміністративно-командної системи економіки на ринкову та впровадженням демократичних інститутів і практик у суспільне життя [3, с. 16]. Олігархія стала своєрідною

реакцією незрілого, недорозвинутого і недомодернізованого суспільства на ці історичні виклики.

Аналіз олігархії як своєрідної аномалії, тимчасового відхилення від стратегічних цілей демократії та ринку звужує можливості для глибокого та адекватного аналізу цього явища.

Пояснення феномену олігархії та чинників, що її породили, базується на двох теоретичних підходах, які можуть бути успішно поєднані та застосовані для кращого розуміння й адекватного пояснення процесів, які відбувались під час постсоціалістичної трансформації та призвели до становлення олігархічної моделі суспільного устрою [4, с. 24].

Перший концептуальний підхід – це теорія залежності від траєкторії розвитку. Ця теорія відкидає спрощені пояснення, запропоновані представниками неолібералізму та теорії модернізації, які розглядали зміни після краху соціалізму крізь призму концепції транзиту як процесу соціальної імітації. Теорія залежності від траєкторії розвитку твердить, що минуле немає прямого впливу на майбутнє, а отже, саме майбутнє є відкритим. Водночас інституційні структури, сформовані протягом тривалого історичного періоду, з одного боку, надають акторам певні ресурси в сучасних умовах, а з іншого, накладають певні обмеження на їх дії.

Отже, минуле надає певний вектор розвитку, але не в сенсі жорсткого детермінізму, а встановлюючи достатньо широкі можливості для маневру. А тому сучасні та майбутні параметри розвитку можуть суттєво відрізнятись навіть в країнах зі схожим історичним досвідом. Головним елементом теорії є питання про створення нового інституційного ладу, про суперечності між старими та новими інститутами та появу гібридних інститутів. Отже, дана теорія бачить головний зміст трансформації в інституційних змінах. Однак на тому інституційному порядку, що виникає протягом трансформації, незгладимий відбиток залишає епоха соціалізму. Саме тому на зміну тотально одержавленій формі власності приходить не приватна, а змішана, комбінована, з нечітко визначеними правовідносинами.

У процесі перебудови інституційної матриці важлива роль належить неформальним інститутам, які складаються із соціальних норм, звичаїв, моральних цінностей і когнітивних структур. Вони накладають обмеження на діяльність індивідуумів і організацій, націлену на досягнення певних цілей. Ці неформальні інститути ефективні, оскільки внутрішньо інтерналізовані. Вони стають частиною повсякденної рутини, визначаючи соціально прийнятні, зрозумілі та очікувані моделі світосприйняття і поведінки.

Другим концептуальним підходом у запропонованій моделі є теорія раціонального вибору. В даному випадку йдеться вже не про певні обмеження та шанси, що існують на макрорівні, а про інтереси та можливості їх здійснення, мотиви, цінності та установки, якими керувалися елітні верстви, впроваджуючи суспільні зміни. Так, певні реформи в Україні були відверто

націлені на створення олігархії. Зокрема йдеться про процеси приватизації державного майна як на законодавчому рівні, так і на рівні соціальної практики. Методи їх впровадження свідчать про ту ж саму тенденцію – всі найважливіші реформи приймалися без справжнього громадського обговорення і тим більше впливу широкого загалу на характер рішень.

Таким чином, теорія раціонального вибору дозволяє доповнити першу модель, яка робить наголос на характеристичні попередні процесів, структур та інститутів, з точки зору їх впливу на сучасність, інтерпретацією діяльності акторів. Як бачимо, між двома теоріями не існує суперечності; навіть більше – вони добре пасують одна до одної, пропонуючи пояснення в термінах інституційного аналізу.

Отже, становлення олігархічних відносин у перехідних суспільствах пострадянського типу було викликане двома групами чинників. Першу створюють інституційні, структурні та соціокультурні моделі розвитку, які перейшли українському суспільству у спадок від минулого [5, с. 107]. Вони справили вплив на вибір шляхів розвитку на відправному етапі реформування, позначаючись на його змісті, формі та термінах впровадження, а також продовжують певною мірою визначати траєкторію сучасного шляху. Друга група чинників безпосередньо стосується стратегії реформ, їх змісту та методів імплементації.

Список використаних джерел:

1. *Енциклопедія сучасної України. НАН України, наук. товариство імені Тараса Шевченка; Координац. бюро Енциклопедії сучас. України НАН України. Т. 1. К.: Поліграфкнига, 2001. 823 с.*
2. *Платон. Держава. Пер. з давньогре. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с.*
3. *Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар: Пер. з англ. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 252 с.*
4. *Патнам Р. Творення демократії: Традиції громадської активності в сучасній Італії: Пер. з англ. К.: Основи, 2001. 302 с.*
5. *Коржов Г.О. Олігархія як модель обмеженої модернізації. Український соціум. 2007. №1. С. 104- 114.*

Корольова В.В.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: viktoriyav@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>

Софина І.І.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: sofynaiv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4876-5024>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

На офіційному рівні поняття «превентивна діяльність» визначається лише в тексті Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженій Наказом МВС від 28 липня 2017 року № 6502. У ній превентивна діяльність тлумачиться як заходи, що вживаються дільничними офіцерами поліції (у подальшому – ДОП) та поліцейськими офіцерами громади (у подальшому – ПОГ) у межах компетенції, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування.

Превентивна функція поліції полягає саме у певних діях, заходах, методах профілактики, застосованих задля перешкоджання кримінальним правопорушенням (у подальшому дане поняття і поняття злочину будуть тотожними), попередженню їх, різним негативним соціальним умовам, що виникають у суспільстві (наприклад, поширенню наркотичних засобів, творів порнографічного характеру або ж таких, що пропагують культ насильства та жорстокості), а в умовах повномасштабної війни – і попередженню державній зраді, шпигунству, дезертирству, самовільному залишенню військової частини.

В умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України ситуація суттєво змінилася, що цілком обумовлює необхідність перегляду та вдосконалення деяких засад і підходів до здійснення превентивної діяльності органами Національної поліції. І це обумовлене наступними факторами:

1. Зміни в тенденціях протиправної активності та у структурі злочинності. За даними Національної поліції, на початку вторгнення рф, зокрема перші два місяці, в Україні спостерігалось зниження рівня злочинності (до 25 %),

а вже наприкінці квітня – на початку травня 2022 року було вже збільшення рівня злочинності, рівня окремих видів злочинів порівняно з минулими роками. Рівень тяжких та особливо тяжких злочинів, як і рівень злочинів проти власності, тоді суттєво не змінився. На воєнний час з самого початку було суттєво підвищено увагу до забезпечення публічного порядку і безпеки – запроваджено комендантську годину, вулиці населених пунктів насичені правоохоронцями та військовими. Але суттєво збільшилася кількість випадків незаконного заволодіння транспортними засобами (більше ніж на 80%), дорожньо-транспортних пригод, також на третину збільшилася кількість таких видів злочинів як шахрайство, особливо з використанням телекомунікаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій. Істотно зросла кількість таких злочинів, як колабораційна діяльність, державна зрада, пособництво державі-агресору, шпигунство на користь країни-агресорки, дезертирство, самовільне залишення військової частини, незаконне перетинання державного кордону та мародерство.

2. Зростання міграційних потоків. Внаслідок російського військового вторгнення в Україні різко збільшилася динаміка та обсяги міграційних потоків. Люди, рятуючись від війни, намагаються знайти більш безпечні місця для проживання як в Україні, так і за її межами. Дані, які надаються українською владою, міжнародними організаціями та незалежними аналітичними центрами щодо кількості наших співвітчизників, які стали вимушеними переселенцями, різняться, втім навіть за найбільш стриманими оцінками це – просто величезні цифри. За даними Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ), кількість осіб, які станом на середину травня 2022 року вважалися внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО), становили приблизно 7,1 млн.

3. Збільшення кількості зброї в цивільному обігу. Протягом останніх років, як наголошують правознавці [1], в Україні один з суттєвих факторів погіршення криміногенної ситуації – відкрита демонстрація зброї та зростаюча озброєність злочинного світу. Один з логічних наслідків російської військової агресії стало суттєве зростання суспільного інтересу до зброї та попиту на неї. Воєнні дії спричинили не лише ріст підтримки легалізації зброї в суспільстві, а і значне зростання попиту на мисливську зброю, нарізну також. Експерти припускають і ріст «чорного ринку» зброї. Швейцарська організація Small Arms Survey вказує на кількість незареєстрованої зброї в Україні становить 3-6 млн одиниць [2].

4. Активізація громадянського (зокрема, волонтерського) руху. Волонтерами зараз, в умовах повномасштабного вторгнення РФ, стають не через матеріальні чи фінансові зиски, а з метою надання добровільної та безкорисної допомоги тим, хто її потребує. Однак деякі люди займаються благодійністю, а точніше імітують її, саме з корисливих мотивів, тобто з метою особистого збагачення в умовах війни. Під час війни таких «благодійників» і фейкових волонтерів стало значно більше, вони за допомогою шахрайських схем та звичайно-

го розкрадання отримують доступ до чужих фінансових коштів, гуманітарної допомоги, позбавляючи необхідної підтримки тих, хто її дійсно потребує. І така ситуація вимагає підвищеного контролю за використанням гуманітарної допомоги, організацією та функціонуванням благодійних фондів, волонтерських організацій, діяльністю окремих фізичних осіб, які збирають кошти на благодійні потреби.

5. Збільшення функціонального навантаження на поліцію. З початком війни поліції доводиться виконувати багато завдань і функцій, які раніше не були їй властиві. По-перше, досить часто ДОП та ГОП є єдиними представниками влади на деокупованих територіях, особливо в сільській місцевості; по-друге, беруть участь у стабілізаційних заходах у звільнених населених пунктах (розмінування, пошук зброї та боєприпасів, виявлення колаборантів); по-третє, сповіщення населення про повітряну тривогу через гучномовці.

Для забезпечення пристосування превентивної діяльності органів поліції до реалій війни та післявоєнних викликів необхідно:

- розробити концептуальні засади здійснення профілактичної діяльності – окремо визначити принципи, завдання та напрями такої діяльності на період воєнного часу та післявоєнного відновлення безпеки і порядку в державі;

- вдосконалити механізми взаємодії органів поліції з іншими органами публічної влади, а також громадськістю в умовах воєнного часу [3, с. 73-74] під час виконання ними завдань і функцій на деокупованих територіях;

- посилити профілактичну роботу із криміналітетом і маргіналізованими верствами населення, просто підозрілими особами, які можуть поводитись не так, як всі – наприклад, блогери; постійно слідкувати за ними;

- активізувати роботу із профілактики дитячої бездоглядності і безпритульності. Поліція зобов'язана сприяти підвищенню дисциплінованості батьків (чи осіб, які їх замінюють) у виконанні ними своїх обов'язків по догляду за дитиною та щодо її виховання;

- посилити роботу з протидії шахрайству. Особлива увага при цьому має бути приділена превентивній роботі в мережі Інтернет. Дуже відчувається значущість інноваційних процесів, що відбуваються в нашому суспільстві у зв'язку з глобальною інформатизацією, через що і виникає кібершахрайство. Це вимагає негайного створення системи протидії цьому різновиду злочинності на державному рівні. Для сучасного суспільства така проблема є доволі актуальною [4, с. 239-240];

- підвищити ефективність контролю за обігом зброї. Порушення правил дозвільної системи – різновид правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління як систему відносин, що забезпечує нормальне функціонування державних органів, порушує встановлений порядок продажу, обміну, перевезення, використання предметів та матеріалів, для яких встановлений окремий порядок користування. Вони, дані правопорушення, завдають шкоду відносинам, які забезпечують правильне функціонування дозвільної системи.

Міг би та повинен бути ухвалений Закон, що врегулював би обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні. Автори вказували раніше, що розширення можливостей цивільного населення щодо отримання у власність вогнепальної зброї станом на сьогодні підтримує величезна кількість українців, нагальним і необхідним цей крок вважають багато дослідників, але вони ж справедливо наголошують на тому, що такі зміни мають бути заздалегідь продуманими. Як вважає Д. С. Припутень [5, с. 52], дуже чіткої та конкретної регламентації потребує реалізації контрольних повноважень поліцейськими у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Такі повноваження слід продублювати у Законі України «Про Національну поліцію» та у відомчих нормативно-правових актах.

Список використаних джерел:

1. Куций Я. А. Незаконний обіг зброї в Україні: поняття та проблеми вирішення. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/27317> (дата звернення: 06.10.2024).
2. Буханевич О.М. Питання використання зброї цивільними особами та отримання дозволу на придбання, зберігання та носіння зброї в умовах воєнного стану. URL: <https://ngp-ua.info/2022/10/60947> (дата звернення: 06.10.2024).
3. Барба В.Є. Нормативно-правове регулювання взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Lex portus*. 2018. № 3. С. 69-83.
4. Лугіна Н.А., Лучук А.М. Оптимізація правового регулювання боротьби з кібершахрайством: зарубіжний досвід і його значущість в українській практиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 238-241.
5. Припутень Д.С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. *Право. UA*. 2020. № 3. С. 48-53.

*Кубрак Д.А.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: kubrakda@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4865-9988>*

СИСТЕМА ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ПРО ЇХНЕ ВІДІБРАННЯ

Примусове виконання рішень про відібрання дитини є однією з найбільш складних та важливих процедур у сфері захисту прав дитини. Це процес, який передбачає втручання державних органів та суду з метою захисту дитини від небезпечного або шкідливого середовища, в якому вона перебуває. Тому в ході здійснення останнього особливої актуальності набуває визначення та розкриття системи гарантій захисту прав дітей під час виконавчого провадження.

Взаємне задоволення дітей і батьків від спільного життя є фундаментальним елементом сімейного життя та суспільства загалом, а тому батьки і діти на законодавчому рівні мають законне право бути поруч один з одним. Разом з тим, у випадку, якщо відповідні інтереси дитини суперечать інтересам батьків, органи влади повинні встановити справедливий баланс між цими інтересами, і при встановленні такого балансу особлива увага повинна приділятися найкращому забезпеченню інтересів дитини.

Конвенція ООН про права дитини у ст.9 гарантує, що дитина не розлучається з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи визначають, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини [1]. Серед підстав, коли застосування такого способу захисту прав дитини є необхідністю ст. 164 Сімейний кодекс України виділяє: ухилення батьками від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; жорстоке поводження з дитиною та експлуатація дитини, в тому числі примушування до жебракування.

При цьому з приписів ст.ст.167, 170 цього акту, що відібрання дітей не завжди супроводжується позбавленням батьківських прав, однак передусім має спрямованість на забезпечення для дитини умов, безпечних для її життя, здоров'я, морального виховання та емоційної підтримки [2].

Відібрання дитини як спосіб захисту прав та законних інтересів є дуже

специфічним, оскільки, в першу чергу, стосується захисту прав дитини. За загальним правилом, найкращі інтереси дитини вимагають збереження сімейних зв'язків дитини, за винятком випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною для життя та розвитку дитини. Лише у виняткових випадках слід розривати сімейні зв'язки і робити все можливе для збереження особистих стосунків та відновлення сім'ї.

Згідно з положеннями чинного національного законодавства, відібрання дитини може бути здійснене лише за рішенням суду. Про таке рішення мають право клопотати один із батьків, опікуни, піклувальники, сім'я дитини, медичні заклади, навчальний заклад або інший дитячий заклад, в якому перебуває дитина, орган опіки та піклування, і як виняток, сама дитина, яка досягла 14-річного віку, а також прокурор.

Слід відмітити, що процедура примусового виконання рішень про відібрання дитини передбачає ретельне дослідження ситуації та обставин, що призвели до необхідності втручання. Для цього залучаються фахівці з різних сфер, таких як соціальні працівники, психологи, медичні працівники та інші. Вони проводять обстеження та аналізують умови, в яких перебуває дитина, її фізичний та психологічний стан.

Після набрання рішенням законної сили розпочинається процес його виконання шляхом відібрання дитини, який деталізовано в ст. 64 Закону України «Про виконавче провадження». Так, примусове виконання рішення про відібрання дитини провадиться органами державної виконавчої служби в порядку, закріпленому вище вказаним актом, на підставі виконавчих листів, що видаються судами [3].

Під час виконання рішення про відібрання дитини державний виконавець має право проводити виконавчі дії тільки за участю особи, якій дитина передається на виховання. Також до процесу можуть бути залучені представники органів опіки і піклування для забезпечення належного захисту та догляду за дитиною.

У випадку необхідності, державний виконавець має право звернутися до суду з проханням про тимчасове розміщення дитини в дитячому або лікувальному закладі. Це може бути необхідно для забезпечення належного догляду та захисту дитини, особливо у випадках, коли особа, яка повинна доглядати за дитиною, не може забезпечити їй належні умови.

Якщо немає інформації про місце проживання боржника або дитини, державний виконавець може звернутися до суду з проханням про винесення рішення про пошук боржника або дитини. Пошук боржника або дитини здійснюють правоохоронні органи.

У випадку, якщо боржник умисно перешкоджає виконанню рішення про відібрання дитини, можуть бути застосовані заходи, передбачені законом. Це може включати штрафні санкції або інші заходи, спрямовані на забезпечення виконання рішення і захисту прав та інтересів дитини. У разі, якщо особа, яка

перешкоджає виконанню рішення, вчинила кримінальне правопорушення, державний виконавець складає акт про порушення і звертається до правоохоронних органів з поданням про притягнення її до кримінальної відповідальності згідно з законом.

Слід звернути увагу й на те, що процес виконання рішення про відібрання дитини повинен бути проведений з урахуванням її найкращих інтересів та забезпеченням належного захисту та догляду за нею. Державний виконавець має виконувати свої обов'язки з відповідальністю та дотримуватися всіх вимог закону для забезпечення належного виконання рішення й захисту прав та інтересів дитини. Зокрема, п. 8.5 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 заборонено при виконанні рішення про відібрання дитини застосовувати до дитини заходи фізичного впливу [4].

На підставі наведеного, приходимо до висновку, що чинним національним законодавством закріплено цілісну систему гарантій захисту прав дітей під час виконання рішень про їхнє відібрання: спрямованість діяльності державного виконання на забезпечення найкращих інтересів дитини; обов'язкове залучення компетентних працівників та особи, якій дитина передається на виховання; вжиття заходів для розшуку дитини, протидії перешкоджанню виконання рішення, в тому числі із застосуванням юридичної відповідальності; заборона вжиття заходів фізичного впливу. Кожна із окреслених гарантій відіграє важливу роль для виконання рішень про відібрання дитини, й загалом для забезпечення належного рівня для фізичного та морального розвитку останньої. Разом з тим, для результативного захисту прав дітей під час виконавчого провадження, окреслені гарантії мають реалізовуватись державними виконавцями комплексно й на постійній основі.

Список використаних джерел:

- 1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 06.09.2024).*
- 2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст.135.*
- 3. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542*
- 4. Інструкція з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення: 06.09.2024).*

*Маковецька Н.Є.,
докторант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: makovetska@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5643-9731>*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ІДЕЙ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ СІЧОВОГО РУХУ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Процеси українського державотворення мають свою давню тривалу історію. Їй властиві такі важливі складові даного процесу, як тяглість правових традицій українства, ідейність конструкцій і механізмів соборності українських земель, конкретні історичні практики, генетичні і історичні закономірності, що можуть визначати історичну унікальність українства і т.д.

Пам'ять минувшини, державної величі українства, прагнення її відродження, постійно демонстрували і спонукали торування шляхів і підходів до теоретичного пошуку і осмислення шляхів, форм, методів втілення віковичної мрії. Адже історія бездержавності трагічного кровавого поновлення українства, була досить тривалою, жорстокою, і будувалась на фундаментах рабства, акумулюючи у своїй суті і знищення українського етносу. Що споглядаємо і сьогодні, в умовах кровавої війни розв'язаної проти України російською недоімперією їх поплічників, що різними способами підтримують і допомагають росії, переслідуючи перш за все свої власні хапальні рефлексії, завоювання територій, поновлення і знищення українського етносу, державництва.

Патріотичні, теоретико-правові підходи осмислення, розуміння, побудови державотворчих процесів, часто виступали чинниками основ практичних дій українства, зумовлювали реалізацію ідей самостійності державотворення, як невід'ємної складової української національної традиції, соборності українських земель, самостійності держави, яку створює народ, як вільну, суверенну, демократичну, правову, соціальну державу.

Духовно об'єднуючи всі інтереси, що історично належали народу України, недоторканість її кордонів.

Український народ історично акумулює в собі давні демократичні традиції, про що неодноразово дискутували і акцентували увагу дослідники і вчені. У

цьому сенсі доцільно виокремити, знакову історичну постать, українського державотворця М. Грушевського, який окреслював і обґрунтовував бачення історії України як самостійного процесу розвитку українського народу, окремо від своїх сусідів і походженням, і політичним, і господарським і культурним життям [1].

Патріотизм українського національного державотворчого відродження у поступі динаміки становлення і розвитку йшов послідовним шляхом власної еволюції, як і український етнос, являючись суб'єктами державотворення. Прагнучи і добиваючись української державності, розвивався й змінювався у історично зумовлених поняттях, просторі, тернуючи шлях від вічевої демократії до державотворчої соборності української нації.

Українське січове стрілецтво у епоху галицько-українського відродження, демонструючи на основі патріотизму ідеї відновлення української державності, своїми жертвними військовими здобутками, закладали і зводили фундаменти незалежної держави – Західноукраїнської Народної Республіки. Бойовий шлях українських січових стрільців, це воістину перша спроба заснування і створення боєздатної української національної армії, здатної протистояти і захистити інтереси українства від іноземного поневолення. Генерування української нації з чіткими державницькими підходами і осмисленням невід'ємної української необхідної складової суверенної, правової, демократичної, соціальної Української держави. Здатності акумулювання, узагальнення, осмислення і переосмислення ідей державотворчих українських національних практик, виокремлення закономірного і особливого, загального і конкретного, гласного і запозиченого державно-правового досвіду.

Українська спільнота, її характерною історичною ознакою окреслюються територіальні громади, громадянське суспільство, державне утворення. Українські січові стрільці, їх безпосередні командири і наставники основною метою ставили виборення української державності. Вони жертвно віддавали власне життя за українську ідею державності. Крім своєї бойової звитяги, на теренах Львівщини, Тернопільщини, Наддніпрянської України, вони заслуговують на увагу як осередки державотворчих процесів героїки, що має свій родовід і продовження.

Вони декларували ці підходи, попри всі складні обставини війни у ідеологічній, патріотичній постійній праці Українського січового стрілецтва, як приклад творення української державності, в умовах бездержав'я.

Слід зауважити і зробити акцент на вище окресленому, що до окресленого моменту українство і Україна у національно-державному спектрі питань не фігурували на політичній арені світового співтовариства.

Українські терени були ласим відрізком багатства для ряду імперських держав.

Світова війна створила і визначила історичний час, коли українство свідомо стало на шлях власного державотворення, проголосивши Українську

Народну Республіку, Західноукраїнську Народну Республіку, акт їх об'єднання у єдину Українську державу. Саме в умовах кровавої військової агресії українці започаткували і мали надію, торуючи свій героїчний шлях творення самостійної власної держави, вибудовуючи створення власного війська, як одного із важливо-необхідних атрибутів, державності, адже відомий життєдайний постулат, що міцна армія – це право на існування націй і держави.

Отже, Січове стрілецтво, як військова складова, завжди відзначалась одностайністю розуміння і демонстрації національно-державницького інтересу, залишаючи за собою історико-правову сутність розуміння визвольних змагань України за власну самостійну, незалежну, демократичну, соціально-правову орієнтовану державу.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія українознавства-Львів: НТШ 1993. Т. 2, 453 с.

*Менчак І.В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: menchakiv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6751-405X>*

МІГРАЦІЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ – ЯК ВИКЛИК ДО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Правовий режим воєнного стану був введений Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [8] та затверджений Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [5] як природна реакція держави на військовою агресію російської федерації. І у зв'язку з триваючою агресією рф правовий режим воєнного стану неодноразово продовжувався Президентом України та Верховною Радою України.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Однак необхідно враховувати, що під час правового режиму воєнного стану, відповідно до статті 64 Конституції, [2] не може обмежуватись ряд конституційних прав і свобод, зокрема, право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Тобто доступ до правосуддя у період дії правового режиму воєнного стану не може бути обмежений.

Незважаючи на те, що нормами діючого правового режиму воєнного стану жодним чином не обмежується право особи на доступ до правосуддя, однак сам факт війни та військових дій спонукає до вимушеної міграції, що суттєво ускладнює доступ особи до правосуддя.

Частиною 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено право особи на справедливий суд, а саме те, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1].

Поняття справедливого суду має широке тлумачення і включає в себе можливість особи безперешкодно мати доступ до розгляду справи, мати можливість бути належним чином ознайомленим з матеріалами відповідної справи та мати можливість безперешкодно звернутись до суду у разі порушення її прав.

Відповідно до Звіту про внутрішнє переміщення населення в Україні Міжнародної організації з міграції, фактична чисельність внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні складає 3 548 000 осіб. Повернулися до свого звичного місця проживання 4 734 000 осіб [9].

За офіційними даними Євростату станом на 31 березня 2024 року статусом тимчасового захисту у країнах Європейського Союзу користується 4,2 млн українців [10].

Сучасним процесуальним законодавством, зокрема, нормами Цивільного процесуального кодексу України [3] та Господарського процесуального кодексу України [4] передбачено, що сторона вважається належним чином повідомленою у разі якщо відповідний процесуальний документ, заява по суті або процесуальна заява була відправлена судом або іншою стороною на її зареєстроване місце проживання.

Внутрішньо переміщені особи та біженці з України, що користуються тимчасовим захистом у країнах Європейського Союзу не проживають за зареєстрованими місцями проживання, а відтак не мають можливості отримати той чи інший судовий документ, що обумовлено об'єктивними обставинами – збройною агресією рф.

Відтак, такі особи фактично обмежені у своєму безумовному праві на правосуддя внаслідок юрисдикційних проблем, спричинених військовими діями та дією процесуальних норм, що були впроваджені не враховуючи можливості ведення активних бойових дій та значної міграції населення на тривалий період. Зазначена обставина є безумовно серйозним викликом для правової системи України в період дії військового стану.

На наш погляд, виходом з цієї ситуації, враховуючи, що в короткостроковій перспективі повернення ВПО та біженців до своїх домівок малоймовірно, а в деяких випадках неможливе, є подальша цифровізація судового процесу.

В Україні, відповідно до статті 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [7] діє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), яка, зокрема, забезпечує віддалений доступ користувачів цієї системи

до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі, відповідно до диференційованих прав доступу, забезпечує можливість сторонам подавати процесуальні документи та отримувати сповіщення про хід справи.

Дана система суттєво спрощує доступ особи до правосуддя, оскільки доступ до ЄСІТС може мати особа буквально у будь-якій точці світу у разі наявності доступу до мережі Інтернет.

Таким чином особа, маючи зареєстрований Електронний кабінет у ЄСІТС може брати онлайн участь у судових засіданнях, подавати та отримувати процесуальні документи від інших сторін, ознайомлюватись з матеріалами справи та здійснювати інші процесуальні дії, що значно спрощує доступ до правосуддя в Україні.

Державні органи, адвокатура, наукова спільнота та громадянське суспільство для мінімізації ризиків доступу до правосуддя в період дії воєнного стану в Україні зобов'язані і надалі покращувати цифровізацію судочинства в Україні, зокрема, постійно оновлюючи та покращуючи роботу ЄСІТС, а також підвищуючи обізнаність громадян про цифрові системи доступу до правосуддя в Україні.

Отже, незважаючи на те, що правовий режим воєнного стану не обмежує право особи на справедливий суд, війна, бойові дії, вимушена міграція та процесуальні норми, які впроваджувались у мирний час створюють обмеження для доступу осіб до правосуддя. Одним із способів спрощення доступу громадян до правосуддя є подальша цифровізація судочинства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 06.10.2024)
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 64.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 06.10.2024)
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 06.10.2024)
5. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 06.10.2024)
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.10.2024)
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 06.10.2024)
8. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 06.10.2024)
9. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Міжнародна організація з міграції. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 06.10.2024)
10. Офіційний сайт Євростату. People under temporary protection stable at 4.2 million: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240508-2> (дата звернення: 06.10.2024)

*Мулик К.Т.,
аспірантка кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: mulykkt@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7197-0061>*

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ ТА ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

На сьогодні корупція залишається однією із найбільших загроз для суспільства для сталого розвитку та верховенства права в Україні. Основний тягар, щодо розслідування корупційних злочинів відтісняє зусилля правоохоронних органів. В основному регулярно порушається антикорупційний закон. Ці порушення підривають основні принципи презумпції невинуватості, належної правової процедури та рівності.

На жаль, непоодинокими є випадки, коли працівники правоохоронних органів, публічно оголошують підозрюваного винним ще до винесення вироку суду, який набрав законної сили, що є вкрай неприпустимим.

Спираючись на положення правової держави, відповідно до статті 62 Конституції України та статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, особа вважається не винуватою доки її вину не буде доведено у судовому порядку [1].

Враховуючи проблемні аспекти у боротьбі із корупцією найпоширенішим є те, що вчиняються систематичні порушення положень закону та є нехтування презумпцією невинуватості. Рішенням Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 визнано, Україна як демократична та правова держава має забезпечити створення умов для запобігання та протидії корупції та належного юридичного регулювання відносин з притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення» [6].

Звертаємо увагу на те, що за 2021-2024 роки Управлінням запобігання корупції при Міністерстві Внутрішніх справ виокремлено основні порушення, які починаються із подачі декларацій [7].

Зокрема проаналізовано порушення, яких допускаються декларанти при заповненні декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Найбільш поширеними такими порушеннями є:

1) незазначення інформації про нерухомість та транспортні засоби, які належать декларантам або членам сім'ї на праві власності чи користування. Найчастіше забувають декларувати земельні ділянки, на яких розташовані їх будинки;

2) незазначення вартості об'єктів декларування (квартир, будинків, земельних ділянок, автомобілів), незважаючи на те, що така інформація вказана в первинних документах про набуття права власності;

3) недекларування об'єкта нерухомості, що використовувався для проживання декларанта та членів сім'ї у звітному періоді, а в окремих випадках взагалі недекларування жодного об'єкта нерухомості;

4) незазначення доходів, отриманих у вигляді подарунків у негрошовій формі (будинки, автомобіль), прощеного боргу та інші.

В Україні діє Антикорупційна програма, яка містить систему заходів, спрямованих на ефективне й дієве запобігання, виявлення протидії корупції в усіх сферах діяльності органу з урахуванням ідентифікованих корупційних ризиків, а ключову роль у формуванні загальної відомчої політики запобігання корупції формують керівники.

У діяльності органу можна проводити внутрішню оцінку корупційних ризиків з метою забезпечення управління корупційними ризиками, керуючись методологією управління корупційними ризиками, затвердженій наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 грудня 2021 року № 830/21, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України від 17 лютого 2022 року за № 219/37555 [5].

Положенням Закону України «Про запобігання корупції» визначено корупція – це використання особою своїх службових повноважень, наданих їй для одержання вигоди (обіцянки) чи пропозиції такої вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи, що визначається як використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з цим можливостей з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з цим можливостей [3].

За порушення законодавства у частині першій статті 3 Закону [4] визначено, що настає кримінальна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність.

Так, дефініція кримінального процесуального кодексу України встановлює санкції статей, що містять корупційні ризики, зокрема кваліфікується як злочини [2]:

- зловживання владою або службовим становищем (стаття 364 Кримінального кодексу України);
- декларування недостовірної інформації (стаття 366 Кримінального кодексу України);
- прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368 Кримінального кодексу України);
- пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі

(стаття 369 Кримінального кодексу України);

- зловживання впливом (стаття 369 Кримінального кодексу України);
- підбурювання до давання хабара (стаття 370 Кримінального кодексу України).

У зарубіжних країнах по іншому борються із корупцією для цього створені спеціальні органи, що здійснюють розслідування.

Для запобігання корупції в Україні діють органи НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, НПУ, СБУ із визначеними повноваженнями.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) не є органом досудового розслідування. НАЗК є органом, який відповідає за контроль за фінансовою діяльністю посадових осіб та декларуванням їх майнового стану. Головною метою НАЗК є запобігання конфлікту інтересів та корупції в органах влади. Хоча НАЗК має право проводити перевірки та розслідування у сфері декларування майна посадових осіб, вони не мають повноважень проводити досудове розслідування кримінальних справ. У разі виявлення ознак злочину, НАЗК може направляти матеріали до правоохоронних органів для подальшого розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Державне бюро розслідувань усвідомлює свою відповідальність за утвердження верховенства права та цінності доброчесності, а також за встановлення справедливості в суспільстві шляхом незалежного і всебічного розслідування злочинів. Посадові особи та працівники повинні дотримуватися принципів не толерувати корупцію в усіх її формах і проявах та вживати усіх заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції.

Наприклад, НАЗК спільно з ДБР та Офісом Генерального прокурора за результатами проведеного моніторингу способу життя виявили ознаки незаконного збагачення у начальника Центрального управління продовольчого забезпечення Тилу Командування Сил логістики ЗСУ на майже 58 млн грн. 21 березня його затримали, вирішується питання про повідомлення про підозру.

НАЗК встановило, що у 2023 році за дорученням чиновника, пов'язаними з ним фізичними та юридичними особами, було набуто [7]:

- автомобіль Toyota Corolla Cross Hybrid вартістю 1,5 млн грн, оформлений на дочку посадовця, сукупні доходи якої суттєво не відповідають вартості набутого майна;
- квартира в Києві площею 158 кв.м. вартістю понад 5,8 млн грн, зареєстрована на третю особу;
- 53 земельних ділянки на території Київської, Хмельницької, Вінницької, Черкаської, Житомирської, Полтавської областей загальною вартістю понад 8,7 млн грн;
- Єдиний майновий комплекс Хмельницького державного експериментального протезно-ортопедичного підприємства вартістю 38,4 млн грн;
- комплекс Хмельницької обласної бази спеціального медичного постачання вартістю 1,4 млн грн.

Вищезазначені ділянки та комплекси за дорученням чиновника придбали треті особи. Крім того, не встановлено законних джерел походження 2 млн грн готівки, яка згідно з декларацією належить родині службовця.

Слід зазначити, що після призначення на посаду начальника Центрального управління продовольчого забезпечення Тилу Командування Сил логістики ЗСУ і незначного збільшення доходів службовця витрати його сім'ї зросли в кілька разів, що може свідчити про отримання прихованих доходів із незаконних джерел.

НАЗК встановило, що ні сам чиновник, ні члени його сім'ї не мали фінансової спроможності для придбання усіх вищезазначених активів.

Зібрані матеріали передано до Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Офісу Генерального прокурора для долучення їх до матеріалів кримінального провадження та проведення досудового розслідування для притягнення посадовця ЗСУ до кримінальної відповідальності.

Першочерговою складністю визначення відповідальності за порушення норм законодавства про корупцію є процес застосування їх норм.

Аналіз застосування норм співмірні у статті 364 Кримінального кодексу України [2] та Закону України «Про запобігання корупції», які стосуються корупційного правопорушення, пов'язаного зі зловживанням владою чи службовим становищем.

Визначення співвідношення між правопорушеннями, передбаченими статтею 364, та відповідними правопорушеннями, а також розмежування їх з дисциплінарними проступками. Про це свідчать як дослідницькі матеріали, так і матеріали досліджень правозастосовчої практики.

Ці труднощі певною мірою пов'язані з недостатньою чіткістю формулювань КК. При вирішенні питання відмежування аналізованих злочинів один від одного та від дисциплінарних проступків існують такі проблеми:

Основна відмінність полягає в тому, чи має правопорушення конкретні наслідки чи тяжкі наслідки.

Завдана істотна шкода державним органам і настання тяжких наслідків, які суперечать інтересам держави або юридичної особи. Якщо такі наслідки настали, то є підстави вважати, що вчинено правопорушення, а якщо таких підстав немає, то слід констатувати, що це дисциплінарний проступок;

Якщо злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від умислу особи, хоча діяння, спрямоване на вчинення злочину, було вчинене з прямим умислом.

Якщо злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від наміру виконавця, діяння слід кваліфікувати як готування або замах на злочин; і слід кваліфікувати як кримінальне правопорушення [2], а не як правопорушення проти дисципліни державного службовця.

Довести у кримінальному провадженні, що службова особа усвідомлювала використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби.

Що він усвідомлював використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби.

Особливістю злочинів, передбачених статтею 369, є те, що їх вчинення, пов'язане з порушенням відносин, які існують для забезпечення фактичної рівності можливостей громадян у користуванні послугами, що надаються публічними службовцями.

Порушення полягає в наступному. В кінцевому рахунку хабарник прагне отримати вигоду від переваги над іншими (наприклад, можливість скористатися хабарем, отримати перевагу), а не надати посадовій особі несправедливу перевагу, обіцяє, не надає, але вирішує відповідні питання у встановленому законом порядку. Такі відносини є ще одним додатковим добровільним об'єктом. Коли є неправомірною вимога з боку посадової особи.

Це здійснюється шляхом послідовних дій слідчого з метою розслідування [8]:

- нормативно-правових актів, що регулюють діяльність державних органів та службової особи;
- порівняння діянь, вчинених цією посадовою особою, з нормальною практикою їх діяльності в аналогічних ситуаціях;
- зіставлення з діями, вчиненими такими посадовими особами щодо яких є підстави вважати, що в них є ознаки кримінального правопорушення;
- наявність та характер зв'язку між службовою особою та фізичною або юридичною особою;
- хто отримав неправомірну вигоду в результаті таких дій службової особи, а також спосіб, у який вона була виражена, як вони були виражені.

У слідчій ситуації мають бути ретельно проаналізовані аудиторські звіти, акти перевірок та супровідна документація, отримані в контексті розслідування, що розглядається [8].

Ретельно вивчити акт ревізії, акт перевірки, документи, додані до акта перевірки, а також нормативно-правові акти, що містяться в акті ревізії та акті перевірки. Слідчому, посадова особа якого їх порушила, рекомендується систематизувати отримані дані. Дані про поведінку та рішення персоналу з ознаками зловживання владою або службовим становищем [8].

Ревізія, перевірка майнової шкоди, від яких дій, ким і яка шкода завдана.

Під час ревізії, перевірки матеріальні збитки, від яких дій, ким і яка шкода була заподіяна.

Основні питання, які варто розкрити слідчому [8]:

- Які заходи були вжиті для відшкодування несплаченої суми майнової шкоди, які заходи були вжиті під час ревізії та ким?
- Яка матеріальна шкода залишилася невідшкодованою на кінець перевірки?

Отже, корупція є однією з найгостріших глобальних проблем сучасності, і від її вирішення залежить подальший розвиток міжнародної спільноти

в цілому. Толерування корупції підриває демократію та управління, права людини, спотворює демократію, державне управління та ринкові механізми, погіршує якість життя, сприяє зростанню злочинності та інших загроз.

До заходів, які можуть здійснювати правоохоронні органи, належать зокрема, організаційно-профілактичні, аналітичні та оперативно-розшукові, інформаційної безпеки та взаємодії з працівниками правоохоронних органів, які повідомляють про порушення антикорупційного законодавства.

Мусимо зауважити, що найкращою ситуацією для розслідування є розуміння, коли слідчий має право здійснювати дослідження як аудиторський звіт, так і свідчення відповідної особи про обставини зловживання владою або службовим становищем, які стали йому відомі. Отже, менш сприятливою є ситуація пов'язана із показаннями, які надає особа, що є свідком у кримінальному провадженні.

Повинні існувати чіткі процедури, що визначають умови, за яких звинувачення розглядаються всередині організації, а також умови, за яких вони розслідуються зовнішніми органами, такими як антикорупційні органи або поліція.

Повинна існувати чітка процедура, що визначає умови, за яких зовнішні органи, такі як антикорупційні органи або поліція, можуть звернутися з проханням про проведення розслідування.

Організація повинна бути здатна чітко визначити для кожного зареєстрованого випадку передбачуваної корупції причини, що його спричинили. Однак за відсутності процедури визначення того, які заяви заслуговують на розслідування, організація або держава стикається з ризиком того, що заяви, які підлягають розслідуванню, будуть довільно відібрані або, в гіршому випадку, будуть розслідуватися лише ті заяви, які вигідні для організації.

Це означає, що розслідуватимуться лише ті заяви, які вигідні організації.

Якщо організації та державні органи діють свавільно або переслідують лише власні інтереси при розслідуванні корупції, працівники та громадськість втратять довіру, а вся система погіршиться.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.10.2024)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341- III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.10.2024)
3. Про запобігання корупції: Закон України від 30.12.202. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014, № 49, ст. 2056 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
4. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження положення Про Національне агентство з питань запобігання корупції» від 05.02.20220 № 30/20 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030884-20#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
5. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про вдосконалення процесу

управління корупційними ризиками» 28.12.2021 № 830/21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#top> (дата звернення: 02.10.2024).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-135/2018(5846/17) за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#top> (дата звернення: 02.10.2024).

7. Лист Міністерства внутрішніх справ Управління запобігання корупцією № 1477/18 від 10.01.2023 року

8. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка. К.: Москаленко О. М., 2019. 464 с.

*Мунька О.М.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: munkaoam@krok.edu.ua*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ, ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

На засідання нашого круглого столу хочу поділитися проблематикою реабілітаційної допомоги в Україні під час військового стану, яка є надзвичайно актуальною, оскільки військові дії призводять до значного збільшення кількості поранених як серед військових, так і серед цивільного населення.

Здоров'я людини належить до найвищих соціальних цінностей. Право кожного на охорону здоров'я, проголошене у статті 49 Конституції України, гарантується і забезпечується державою. Зміст цього права включає різноманітні складові, що стосуються рівнів та програм надання медичної допомоги, фармацевтичної і психіатричної допомоги, а також підходу до здоров'я людини як до комплексної категорії у цілому.

Сьогодні вирішення проблем, традиційно властивих сфері охорони здоров'я ускладнюється дією зовнішніх негативних чинників, спричинених збройною агресією російської федерації, розв'язаною проти України.

Реабілітаційна допомога в Україні як складова права на охорону здоров'я є актуальною з огляду на суттєве зростання кількості людей, які потребують реабілітації. Це пов'язано не лише із негативною тенденцією до зростання кількості хронічних захворювань, які потребують реабілітації. Також важливість реабілітаційної допомоги пов'язана із великою кількістю осіб, які внаслідок військової агресії отримали травми, захворювання та психологічні травми. У зазначеному аспекті реабілітаційна допомога є надзвичайно важливою для покращення якості життя кожного, хто потребує такої допомоги. Реабілітація може допомогти відновленню рухових функцій, когнітивних здібностей, соціальних навичок, стабілізувати психічний стан, інтегрувати людей з обмеженими можливостями у суспільство, сприяти працевлаштуванню, що також зменшуватиме витрати на соціальні послуги та допомагатиме таким особам у майбутньому.

Основні виклики реабілітації в період військового часу включають:

1. Недостатня кількість фахівців. Військові дії спричинили величезний попит на реабілітаційні послуги, проте кількість кваліфікованих фахівців у сфері фізичної, психологічної та соціальної реабілітації залишається обмеженою. Це створює значні черги і затримки в отриманні допомоги.

2. Психологічна допомога та підтримка. Багато поранених стикаються не лише з фізичними травмами, але й з психологічними проблемами, такими як: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади тощо. Невчасна або недостатня психологічна підтримка може призвести до ускладнень і втрати ефективності реабілітації.

3. Інфраструктурні обмеження. Багато медичних та реабілітаційних установ були пошкоджені або зруйновані через бойові дії. Це суттєво знижує можливість для надання допомоги на місцях, особливо в регіонах, що найбільше постраждали від військових дій.

4. Логістичні труднощі. Переміщення пацієнтів у більш безпечні регіони для отримання реабілітаційної допомоги стає проблематичним через постійні ризики обстрілів і руйнувань транспортної інфраструктури. Це особливо ускладнює надання допомоги на передовій.

5. Недостатнє фінансування та забезпечення. У період військового стану багато державних і приватних ресурсів перенаправленні на забезпечення військових потреб, що призводить до недостатнього фінансування реабілітаційних програм, зокрема закупівлі обладнання, медикаментів та організації спеціалізованих центрів.

6. Реабілітація інвалідів та ветеранів. Питання адаптації поранених до цивільного життя стає важливою частиною реабілітаційного процесу. Система державної підтримки ветеранів у багатьох випадках не відповідає потребам часу, що створює труднощі з реінтеграцією.

7. Міжнародна допомога та координація. Хоча міжнародна спільнота надає певну допомогу у сфері реабілітації, необхідна координація зусиль і систематична підтримка. Нестача системного підходу до залучення міжнародних фахівців і ресурсів уповільнює розвиток ефективних програм реабілітації.

Мета полягає у визначенні на основі аналізу чинного законодавства України та узагальнення практики його реалізації, змісту, системи та особливостей нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні.

Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких основних завдань:

- охарактеризувати реабілітаційну допомогу як об'єкт нормативно-правового регулювання;
- визначити роль і значення реабілітаційної допомоги як складової права на охорону здоров'я в Україні;
- визначити принципи нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- визначити поняття і сутність механізму нормативно-правового забезпе-

чення реабілітаційної допомоги в Україні;

- охарактеризувати форми і методи нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- розкрити національні та міжнародні джерела нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- визначити зміст та охарактеризувати функції нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- визначити поняття і види суб'єктів нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- проаналізувати взаємодію суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- охарактеризувати повноваження і обов'язки суб'єктів на яких покладається забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- окреслити сучасну модель реабілітаційної допомоги в Україні;
- охарактеризувати сервісну діяльність щодо забезпечення реабілітаційної допомоги в Україні;
- розкрити контрольно-наглядову діяльність у забезпеченні реабілітаційної допомоги в Україні;
- визначити підстави та особливості відповідальності за порушення законодавства про реабілітацію в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги та перспективи його імплементації в Україні;
- визначити перспективи удосконалення нормативно-правового забезпечення реабілітаційної допомоги в період дії воєнного стану.

Отже, реабілітаційна допомога в Україні в умовах військового стану потребує значних реформ, залучення додаткових ресурсів і фахівців, а також кращої координації між державними структурами та міжнародними партнерами.

Висновки щодо проблем реабілітаційної допомоги в Україні в період військового стану можна сформулювати наступним чином:

Нагальна потреба в реформуванні системи реабілітації. Поточні виклики вимагають системних змін у сфері медичної та психологічної допомоги, особливо для ветеранів і поранених цивільних. Потрібно розробляти довгострокові стратегії реабілітації, адаптовані до воєнних реалій.

Розвиток кадрового потенціалу. Необхідно інвестувати в навчання нових фахівців і підвищення кваліфікації існуючих кадрів, що забезпечить кращу доступність і якість реабілітаційної допомоги.

Покращення інфраструктури та логістики. Відновлення зруйнованих медичних та реабілітаційних закладів є пріоритетом для створення умов для надання допомоги. Потрібно вдосконалювати логістику для забезпечення доступу до реабілітаційних послуг у безпечних регіонах.

Фінансова підтримка та забезпечення. Держава повинна збільшити

фінансування реабілітаційних програм і залучати міжнародні кошти для створення спеціалізованих центрів, закупівлі обладнання та медикаментів.

Психологічна реабілітація як ключовий елемент. Психологічна підтримка та допомога мають стати пріоритетом, оскільки травми війни часто носять не лише фізичний, але й психологічний характер. Це вимагає посилення програм боротьби з ПТСР та іншими психологічними проблемами.

Міжнародна співпраця. Ефективна координація з міжнародними організаціями дозволить Україні використовувати передовий досвід інших країн, що мають досвід реабілітації ветеранів війни, і залучати додаткові ресурси для розвитку реабілітаційної системи.

Забезпечення доступу до реабілітаційних послуг для всіх верств населення. Особлива увага має бути приділена вразливим групам населення, які постраждали внаслідок військових дій, включаючи інвалідів, літніх людей, дітей та жінок.

Таким чином, необхідним є впровадження комплексного підходу до вирішення проблем реабілітаційної допомоги, що включає як внутрішні, так і міжнародні зусилля для забезпечення належної допомоги тим, хто постраждав в період військового стану.

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України, офіційні документи та звіти про медичну та реабілітаційну допомогу під час війни. URL: <https://moz.gov.ua/uk/dokumenty> (дата звернення: 06.09.2024).
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 06.09.2024).
3. Постанови Кабінету Міністрів України щодо організації реабілітації для військових і цивільних, постраждалих унаслідок збройних конфліктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.09.2024).

Нізруца О.О.,
*аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nihrutsaoo@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2954-2902>*

РОЛЬ ЮРИСТІВ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ В СФЕРІ СПОРТУ

Спорт є не тільки засобом підтримки фізичного здоров'я та способом дозволяти, але й важливою соціальною й економічною сферою, яка зазнає впливу різноманітних корупційних викликів. Ці виклики можуть варіюватися від прямого підкупу суддів і спортсменів до більш тонких форм зловживань, таких як маніпуляції з результатами змагань для ставок у букмекерських конторах. У цьому контексті роль юристів у запобіганні та боротьбі з корупцією в спорті є критично важливою.

Одним з основних напрямків діяльності юристів є участь у формуванні правової бази. Вони допомагають створювати та вдосконалювати закони, що регулюють спортивну діяльність, встановлюють чіткі правила проведення спортивних змагань, визначають покарання за порушення правил чесної гри. Ефективне законодавство може значно ускладнити вчинення корупційних дій і створити надійний механізм їх виявлення та переслідування.

Юристи відіграють ключову роль у просвітницькій діяльності серед спортсменів, тренерів, менеджерів спортивних організацій. Вони інформують їх про правила, наслідки їх порушень та методи захисту від корупції [3]. Юридичні семінари, тренінги й консультації допомагають підвищити правову обізнаність учасників спорту і зменшити ризик їх непрямої участі у корупційних схемах.

Корупція у спорті стала серйозним викликом для України, загрожуючи не лише внутрішньому розвитку цієї сфери, але й міжнародному іміджу країни. Зростаюча кількість скандалів, пов'язаних з маніпуляціями результатами спортивних змагань та підкупом спортсменів і суддів, викликає тривогу у суспільстві та серед державних діячів. Зокрема, змагання з підготовленими результатами та незаконні ставки на спорт підривають довіру до спортивних інституцій. Це явище негативно впливає не тільки на спортивні досягнення, але й кородує основи правової та етичної системи в країні, спотворює соціально-економічні процеси та перетворює корупцію в звичну модель поведінки.

Масштабність проблеми змушує міжнародні спортивні та політичні інституції активно включатися в процес боротьби з корупцією в спорті.

Активні зусилля боротьби з цим явищем включають розробку та впровадження чітких норм і стандартів, створення прозорих механізмів контролю та санкцій за порушення. Україні, як країні, що прагне інтегруватися в європейські та світові спортивні спільноти, особливо важливо демонструвати рішучість і ефективність у вирішенні проблеми корупції в спорті, щоб відновити довіру та підтримати справедливий і чесний розвиток спортивних дисциплін.

Корупція в сфері спорту продовжує залишатися глобальною проблемою, що впливає на країни по всьому світу. Це явище стає все більш помітним і в нашій країні, де боротьба з корупційними діями у спортивному секторі вимагає посилення й використання різноманітних методів впливу [3]. Вплив корупції на спорт можна простежити не тільки в національних спортивних федераціях, але й на рівні міжнародних організацій, що координують міжнародні змагання.

Зокрема, корупція у спорті має багато проявів, від маніпуляції результатами змагань до підкупу спортсменів і суддів. Ці дії не тільки підривають основи справедливої спортивної боротьби, але й спотворюють імідж країни на міжнародній арені. Стурбованість суспільства зростає з кожним випадком, коли з'являються нові факти про корупційні схеми, зокрема, договірні матчі та незаконні ставки, які стають реальністю нашого спортивного життя.

Важливість цієї проблеми вимагає згуртованих зусиль на різних рівнях управління, від національного до міжнародного [2]. Активніше використання сучасних технологій для моніторингу спортивних подій, більш жорсткі санкції за порушення, і навіть освітні програми про ризики та наслідки корупції в спорті можуть стати ефективними інструментами в боротьбі з цією пагубною практикою.

Першим міжнародно-правовим документом, призначеним для боротьби з допінгом у спорті, стала Конвенція проти застосування допінгу, відома як ETS № 1352. Ця конвенція була підписана 16 листопада 1989 року в Страсбурзі. Учасниками стали держави-члени Ради Європи, а також інші країни, що входять до Європейської культурної конвенції [1]. Документ поклав початок систематизованим міжнародним зусиллям у виявленні та протидії використанню допінгу в спортивних змаганнях, ставши фундаментом для подальших ініціатив.

Іншим ключовим міжнародним документом у сфері спорту є Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями. Офіційно відкрита для підписання 18 вересня 2014 року, ця конвенція зорієнтована на боротьбу з корупцією та недобросовісною поведінкою у спортивних змаганнях, таких як договірні матчі та незаконні ставки. Вона створює правову основу для співпраці і координації між країнами у забезпеченні чесності та прозорості спортивних подій, розширюючи міжнародну рамку відповідальності та

співпраці в області спорту [1]. Законодавство визначає як неприпустиме будь-яке протиправне втручання у результати офіційних спортивних змагань. Під протиправним впливом розуміється маніпуляція результатами спортивних змагань через умисні дії, які спрямовані на зміну ходу чи результатів змагань таким чином, щоб вони були передбачувані, виходячи із особистих або чужих інтересів. Закон акцентує увагу на офіційних змаганнях, які включені до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, і проводяться організаціями, що мають офіційний статус проведення таких подій. Визначення переможців на цих змаганнях має відбуватися відповідно до встановлених правил та регламентів признаних видів спорту.

Ця норма юридично закріплює заборону на корупцію у спорті, створюючи правові бар'єри проти маніпулювання результатами змагань, але при цьому вона не охоплює професійні спортивні ліги та комерційні змагання, які також можуть потребувати аналогічного регулювання для забезпечення справедливості та чесності в спортивних змаганнях на всіх рівнях.

Підводячи підсумки, можна відзначити, що в Україні здійснено значні зусилля для обмеження впливу корупції на результати офіційних спортивних змагань. Зокрема, були розроблені та впроваджені норми, що мають на меті запобігання корупційним діям у спорті. Проте існують досі нерозв'язані проблеми, які створюють перешкоди для ефективної боротьби з корупцією у цій сфері. Однією з ключових нерозв'язаних проблем є відсутність чітких правових рамок для регулювання букмекерської діяльності. Це створює прогалини, які можуть бути використані для корупційних маніпуляцій і впливу на результати спортивних змагань. Необхідно подальше уточнення та розвиток законодавчої бази, щоб забезпечити комплексний підхід до боротьби з корупцією в спорті та забезпечити справедливі й прозорі умови проведення спортивних заходів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями. Офіційний вісник України. 2016 р., № 96, стор. 36. стаття 3120.
2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 р. № 743-VIII. ВВР № 51, стор. 2480. стаття 472.
3. Савченко А.В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 3. С. 14-24. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/476208c0-8706-4ad3-80ac-57a54a3e2416/content> (дата звернення: 06.09.2024).

*Онисковець М.Ю.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: onyskovets@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9505-3644>*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Безпека побудованого для життя та здоров'я людей, збереження навколишнього середовища – є основною метою формування містобудівного законодавства розвинених зарубіжних країн. Відповідне можна забезпечити, у тому числі, шляхом запровадження ефективного контролю за містобудівною діяльністю, що в свою чергу, досягається через проведення експертиз містобудівних проектів; моніторинг дотримання вимог, норм, стандартів, правил, технічних умов та інших обмежень під час будівництва, ремонту тощо.

Досвід ефективного контролю за будівництвом зарубіжних країн для України є корисним, адже показує переваги та недоліки містобудівного управління, особливості здійснення стратегічних заходів із контролю містобудівної діяльності, планування, що досягається багаторівневим регулюванням, поєднанням національних і міжнародних принципів та механізмів у зарубіжних країнах.

У країнах Європейського Союзу містобудівна діяльність ґрунтується на таких принципах як: поліцентричний територіальний розвиток; інтегрований розвиток адміністративно-територіальних одиниць (географічно особливих: узбережжя, гірські території, острови тощо); забезпечення глобальної конкурентоспроможності регіонів тощо [1].

Наприкінці ХХ ст. уряди країн ЄС проводили активну регіональну політику, зокрема, у сфері контролю за містобудівною діяльністю. Наприклад, Польща, де у регіональній політиці перевага і посилена увага надавалась слабким регіонам, у кінці ХХ ст. було розроблено та запроваджено стратегію містобудування з метою створення нових робочих місць при одночасній підтримці підвищення економічної конкурентоспроможності регіонів, просування технологій, розвитку транскордонного співробітництва.

Румунія наразі швидко проводить інституалізацію державної регіональної політики шляхом внесення до концепції регіонального розвитку особливостей

регулювання містобудівної діяльності, що відповідають стандартам програми PHARE. Постійним органом, що забезпечує реалізацію такої стратегії є агентство регіонального розвитку [2].

У Франції контроль за містобудівною діяльністю здійснюють державні органи та приватні особи, як і в Австрії, Ісландії, Словенії, Норвегії, Чехії, Естонії, Швеції, а в Ірландії контроль за містобудівною діяльністю здійснюється спеціально створеними органами державної влади [3].

Досліджуючи детально досвід Франції, варто зазначити, що контроль за містобудівною діяльністю також здійснює Науковий центр будівельної техніки (CSTB) як дозвільний орган. Однак є країни, у яких дозвільна система поєднана з приватним сектором, зокрема така дозвільна діяльність здійснюється національними організаціями в країнах, що не входять до складу ЄС (наприклад, Канада). Крім цього, у 1996 році була заснована Міжнародна федерація організацій із технічної оцінки (WFTAO), до якої входять 40 організацій із багатьох країн світу [4].

Для України важливе оновлення і систематизація містобудівного законодавства, адже відсутність такої систематизації та наявність значної кількості застарілих підзаконних нормативно-правових актів є перешкодою у розвитку не лише ефективного містобудівного контролю, а і перешкодою у ефективному розвитку сфери містобудування в Україні [4, с. 54].

Ефективний досвід з організації містобудівного контролю є корисним для України, зокрема досвід поєднання державних і приватних установ/організацій у питаннях організації і здійснення містобудівного контролю. А досвід поєднання такого контролю із страхуванням є буденністю багатьох успішних країн, зокрема Бельгії, Естонії, Франції, Данії, Ісландії тощо, адже в цих країнах містобудівний контроль пов'язаний із системою обов'язкового страхування з метою прозорості реалізації контрольних функцій, гарантування безпеки та надійності споруд тощо.

Список використаних джерел:

1. *Territorial Agenda of the European Union 2020*. URL: <http://www.eu-territorial-agenda.eu/Reference%20Documents/Final%20TA2020.pdf>. (дата звернення: 04.10.2024).
2. Грищенко І.М. *Зарубіжний досвід управління регіональним*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf. (дата звернення: 04.10.2024).
3. *Building Control Systems in Europe*. URL: www.cebc.eu/files/reports/bcr_-_issue_2_-_sep_2006.pdf. (дата звернення: 04.10.2024).
4. Покатаєв П.С. *Регулювання сфери благоустрою населених пунктів: адміністративно-правовий аспект: монографія*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. 430 с.

*Перепадін К.В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: perepadinkv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5205-5824>*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Сучасний світ зіткнувся з необхідністю досить небезпечного характеру напрямку, як однієї з ключових задач глобального спрямування – тероризмом. Це виклик 21 століття, як вкрай небезпечне явище, що має тенденцію набуття дедалі значних масштабів у світі, створюючи реальну загрозу людству. Важкопрогнозованість терористичних актів, різноманітність форм видів і методів, значна випадковість багаточисельних жертв, масштаби завданої шкоди і руйнувань сіють жах, моральний та психологічний розлад, жахливі наслідки для людства.

Деструктивність цього жахливого явища, досить справедливо і виправдано, багато дослідників і науковців порівнюють з масштабною епідемією. Зрозуміло, що все це у соціумі породжує винятковість даної проблематики, вимагає пошуків єдиних, спеціальних уніфікованих заходів протидії терористичній агресії, особливо в умовах військової агресії і протистояння.

Разом з тим потрібно зазначити, що також відповідною проблемою, яка звертає на себе увагу, являється і взаємопов'язаність проблематики різнопланового характеру, які можуть мати вирішення лише у рамках тієї чи іншої держави, і це має певні труднощі пошуків та вирішення єдиних підходів і спільних заходів у протидії.

Загострення суспільно-політичних, релігійних, етнічних конфліктів та протиріч у світі дає підстави до того, що у сучасному мілітаризованому соціумі слово тероризм стає дедалі вживанішим і витребуванішим, і все більше привертає увагу на предмет активної розробки продуктивної і ефективної стратегії протидії цьому негативному явищу.

Незважаючи на численні наукові напрацювання у питаннях генези, розвитку та еволюціонування тероризму, нашої уваги вимагає також і розуміння детермінатат тероризму, як першооснови для вироблення та проведення

наступальної, своєчасної, ефективної стратегії і тактики у протидії тероризму і його загрозам різнопланового характеру і відтінку.

У реаліях масових викликів сьогодення актуальним стає необхідність ведення мови, про класифікацію і окреслення нових видів терористичної агресії.

Одним із досить небезпечних деструктивних елементів еволюції людської цивілізації у світі цифрових технологій є інформаційний тероризм.

За загальновідомим визначенням, інформаційний тероризм (інфотероризм) – тип тероризму, який визначається як прямиий свідомий вплив на психіку та свідомість з метою формування необхідних думок і суджень, що певним чином задають напрям поведінки людей [1].

Важливим критерієм інформаційного тероризму є насильницький пропагандистський вплив на психіку індивіда чи колективу, спільноти, соціуму. Тенденційність інформаційного спрямування, маніпулятивні технології як чинники досягнення мети з арсеналу механізмів інформаційного спрямування, що направлені на створення цільового інформаційного перевантаження, з використанням кількісного компоненту інформації, яка розповсюджується з різних джерел як масової інформації, так і спеціальних джерел, у тому числі не виключені і закриті джерела інформації.

Цілком зрозумілою і цілеспрямованою є мета – широкий, всеохоплюючий вплив. Дозована, нерідко завуальована інформація спеціального спрямування, у якій у тій чи іншій формі наявні такі компоненти як страх, тривожність, пригніченість, розбалансованість, невпевненість і т.п. для досягнення своїх злочинних намірів і цілей. Арсенал та інструментарій інформаційного тероризму дуже багатий, від розповсюдження різного роду чуток, дезінформацій, анекдотів спеціального спрямування до злочинного шантажу, погроз, підкупу і вбивств.

Досить вагому роль у інформаційному тероризмі відіграє Instagram, YouTube, Tik Tok, тобто відеоконтент, що є широкодоступним для всіх верств населення, де є широка можливість використання всього арсеналу різноманітних прийомів маніпуляцій свідомістю і психікою, штучного цілеспрямованого створення ілюзій, гри на емоціях, маніпулювання нарративами та стереотипами, таргетована реклама, поляризація певних груп населення, і т.п.

Слід зауважити, що сьогодні російська недоімперія, з покручами 21 століття, досить активно впроваджує та використовує «інформаційний тероризм», широкий арсенал його конструкцій і методів. За допомогою інформаційних впливів, сіють страх та паніку у світі, готують нові вторгнення на території інших країн, переслідуючи свої конкретні злочинні наміри.

В Україні створено Указом Президента при Раді національної безпеки і оборони Центр протидії дезінформації. Міжнародна спільнота, враховуючи злочинні наміри кремля, досвід кривавої війни, повинна об'єднатись проти «інформаційного тероризму». Створити ефективні бар'єри на шляху цього

масштабного зла, оголосити росію державою інфотерористом, вжити відповідних мір для протидії даному світовому злу, запровадити негайно комплекс відповідних санкцій.

Інформаційний тероризм досить стрімко набуває нових ознак в умовах широкомасштабної війни, глобалізаційних процесів, розвитку сучасних інформаційних технологій, він є одним із механізмів гібридної війни, та масштабним фактором руйнації світового медіапростору, спричиняє цілеспрямований психологічний вплив, поєднуючи дезінформаційні потоки, широке розповсюдження фейків і дипфейків, використання інформаційних вірусів, маніпуляційних механізмів, тотальний психологічний тиск з використанням медіапростору і медіаресурсу, використовуючи інструментарій цілеспрямованої пропаганди. Сьогодні слід відкрито зауважити, що рівень медіабезпеки у світі є досить ілюзорним. Інформаційний тероризм у своєму арсеналі починає використовувати можливості віртуального світу, у який індивіди прагнуть потрапити, щоб відійти від жорстоких викликів реального буття.

Особливо вразлива категорія у даному напрямку, це майбутнє будь-якої країни – діти.

Швидке, кримінально-злочинне поширення інформаційного тероризму, його нових загрозливих форм, є наслідком зомбування спільноти, активізації і сепаратизації окремих груп та індивідів, що може мати досить тяжкі наслідки аж до втрати суверенності, територіальної цілісності, національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Інформаційний тероризм. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 01.10.2024 р.)

*Прилуцький С.В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: prylutskyisv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7646-7868>*

ПРОБЛЕМИ НОВИХ ПАРАДИГМ ПРОТИДІЇ КОСМІЧНОМУ ТЕРОРИЗМУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Початок третього тисячоліття відзначається різним зростанням конфліктності у різних сферах життя світової спільноти. Досить характерною ознакою сучасної епохи є активне використання насильства для розв'язання нових та вже існуючих соціальних протиріч, що сприяє процесу розростання екстремізму та його крайньої форми – тероризму. Тероризм сьогодні перетворився на один з найефективніших методів досягнення конкретних політичних та інших злочинних цілей із практично малими витратами. Він став дієвою зброєю залякування та знущання супротивників у всіх сферах життя суспільства – від політичної до повсякденної.

Аналізуючи статистичні дані за останні десятиліття, потрібно звернути увагу на загрозливу динаміку терористичних загроз і актів їх здійснення.

Доречно констатувати, що теза, чим чіткіша диференціація терористичних актів, тим все більше проявів агресії розцінюється – як тероризм. Ця теза повинна бути зрозумілою у реальному змісті. У реаліях сьогодення зростаюча кількість і частота терористичних актів, їх новітніх видів, форм і методів, з вибудованою найновіших новочасних конструкцій, механізмів і елементів здійснення приводить до вражаючої кількості загиблих, несе реальні загрози існуванню земної цивілізації. Ці загрозливі виклики глобалістичних фактичних істин терористичної діяльності вимагають негативного реагування всієї світової спільноти людства. Адже розмах і масштаби даного кровавого жахливого явища є вражаюче деструктивними, що його багато дослідників і вчених виправдано порівнюють зі страшною епідемією.

На превеликий жаль, це кроваве лихо не оминуло і Україну, яка практично стала світовим полігоном злочинних новітніх технологій терористичної руйнації міжнародного права, демократичних устоїв та устремлень і непередбачуваність російської агресії й іншої світові глобалізаційні виклики

руйнують всі цивілізовані гарантії безпеки мирного населення світу.

Рівень тероризму у світі чітко демонструє ефективність внутрішньої і зовнішньої політики тої чи іншої держави, повномасштабних заходів, що вживаються у цілях протидії тероризму, спроможність світової демократичної цивілізації протистояти цьому негативному явищу.

Генування тероризму має у собі значну кількість взаємопов'язаних проблем різнопланового характеру, які не можуть бути вирішені лише у рамках однієї країни. Потрібні єдині спільні заходи запобігання, протидії і боротьби з тероризмом.

Фрагментарність підходів до загальної теорії тероризму, дискусійність наукових критеріїв і поглядів з позиції яких розглядається об'єкт стосовно категоріального апарату, детермінант типів тероризму стоїть на шляху вироблення та прийняття єдиної міжнародної стратегічної боротьби, що відповідним чином суттєво утруднює пошуки єдиних спільних заходів в упередженні і протидії.

Еволюція тероризму сьогодні, особливо в умовах повномасштабної війни в Україні і розростання війн у планетарному масштабі, що має реальність поширення і є практично адресацією всьому людству зі сторони російського імперіалізму, вже привела до знищення мільйонів людей, досягла особливого розмаху, набуває якісно нових форм модифікацій і видів з використанням сучасних наукових технологій. Зокрема, одним із нових видів терористичних загроз планетарного масштабу, є космічний тероризм, що набуває глобального характеру зла для всього людства. Володіння космічними технологіями не тільки країнами-агресорами, а і окремими приватними компаніями та індивідами несуть реальні терористичні загрози людству. Терористичні дії мають тенденції реально здійснювати, через використання космічних систем наземного і орбітального базування. Реальний рівень науково-технічного прогресу дає підстави для наголошення і твердження даних постулатів та аксіом.

Кровавий агресор росія неспроста ще у 1992р. (27.08.92р.), згідно Указу президента росії створила військово-космічні сили (ВКС), що відповідають за військові операції у космосі, і цьому питанню приділяється постійна, упереджена увага, з плином історичного часу, вносяться доповнення і корективи (2001р., 2011р., 2014р., 2015 р.) удосконалюючи їх як окремий рід військ, цілком зрозуміло, яке призначення і для яких «спецоперацій» [1].

Слід у даному контексті акцентувати увагу, що створено військово-космічні сили, а не сили цивільного освоєння космосу. Цілком повинно бути зрозумілим, що космічні війська, як один із видів збройних сил, в першу чергу, має призначення для ведення війни у космосі і на землі.

Для прикладу в Україні, космічній державі, 29.02.1992 р. створена цивільна структура Державне космічне агентство України, уповноважений центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у

космічній галузі, та несе за неї відповідальність. У США незалежні космічні війська, як відповідь на виклики, створені у 2019 році, з переформатованого космічного командування [2].

Досить конкретно, справедливо і реально у викликах повномасштабної війни зазначає у даному сенсі вищезазначеного очільник космічних сил США Ченс Зельцман, що війна в Україні продемонструвала всьому світу наскільки важливим є використання космосу для перемоги у військових конфліктах, це критична важливість у сучасній війні. Здатність заблокувати можливості супутників, можливість кібератак на наземні мережі стає очевидним, належні можливості «старлінків», це більш стійка архітектура. Космос має вирішальне значення. На прикладі війни в Україні, космічні війська США мають наміри робити висновки і вчитися. Ця війна демонструє, наскільки важливою є міжнародна співпраця для використання повного потенціалу своїх сил для успішного стримування росії [3].

Список використаних джерел:

1. Космічні війська збройних сил рф задачі і структура. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97 (дата звернення: 01.10.2024 р.)
2. Air Force Space Command (Архівовано 29.10.2020 р.) у Wayback Machine (дата звернення: 01.10.2024 р.)
3. Голос Америки Українською. Війна в Україні показала, наскільки важливим є космос для перемоги. URL: <https://www.holosameryky.com/a/kosmichni-syly-scha-i-vijna-v-ukraini/6917736.html> (дата звернення: 03.10.2024 р.)

*Сербін Я.В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: serbinyv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6668-5081>*

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ НА БІЗНЕС

Проблема корупції є однією з найбільш актуальних у сучасному світі. Вона ставить під загрозу розвиток демократії, правопорядку та економічного процвітання у багатьох країнах в тому числі й Україні.

Плекан В. вважає, що правоохоронні органи повинні займати ключове місце у питаннях боротьби з корупцією і, по суті, забезпечити імунітет держави від злочинності. Очевидно, що корумповані правоохоронні органи не в змозі ефективно протидіяти тим явищам і процесам, які реально загрожують безпеці особистості, суспільства і держави [1, с. 231].

У рамках досліджень, проведених Європейською бізнес-асоціацією спільно з інвестиційною компанією Dragon Capital впродовж 2016-2020 рр., іноземні інвестори серед перешкод для іноземних інвестицій в Україну виокремили недовіру до судової системи та широко розповсюджену корупцію. Своєю чергою, для подолання цих явищ першочерговими кроками для української влади іноземні інвестори зазначають необхідність перезапуску правоохоронних органів, ефективні антикорупційні заходи (у тому числі засудження топ-чиновників за корупцію).

Так, експертка Комісії ЄС з питань корупції Ф. Речанатіні у своєму дослідженні, присвяченому питанню корумпованості в органах публічної влади, зазначає, що рівень корупції зростає в тих органах публічної влади, котрі володіють монополією на надання послуг і здебільшого взаємодіють із бізнесом та громадянами. Ці чинники спричиняють виняткову корумпованість, зокрема працівників поліції. Відповідно, корупція у правоохоронних органах у цілому є наслідком безальтернативного (монопольного, неконкурентного) надання населенню специфічного виду соціальних послуг. Виходячи із законів конкуренції, обмеження конкуренції викликає зростання корупції [1, с. 232].

За роки незалежності України було реформовано та створено ряд правоохоронних органів, які здійснюють досудові розслідування економічних злочинів. Іноді «під прицілом» правоохоронців стають успішні підприємці,

розслідування щодо яких здійснюється з метою створення механізмів тиску на них через загрозу кримінальної відповідальності та вимагання неправомірної вигоди або втручання в бізнес-процеси.

Стаття 216 КПК України визначає до підслідності яких органів досудового розслідування відносяться економічні кримінальні правопорушення [2].

Однак досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки здійснюють слідчі органів Національної поліції України, СБУ, ДБР, БЕБ.

Крім того, правоохоронні органи можуть діяти під впливом інтересів або на користь інших осіб, які бажають конкурентів або відсторонення від певних бізнес-проектів. Таким чином, правоохоронні органи використовуються цими особами як інструмент для переслідування конкурентів.

На практиці правоохоронці без повідомлення посадовим особам підприємства про підозру можуть застосовувати наступні форми тиску на бізнес:

- проводити обшуки, вилучати техніку та оригінали документів, що тимчасово зупиняє або блокує роботу підприємства;
- без обґрунтованих підстав визнавати майнові активи підприємства речовими доказами у кримінальному провадженні;
- ініціювати накладення арешту на майно, вартість якого значно перевищує розмір заявлених завданих збитків, з метою нібито збереження речових доказів та подальшої конфіскації, в тому числі і з заборonoю їх використання;
- накладати арешт на грошові кошти, які знаходяться на банківських рахунках підприємства, що блокує здійснення будь-яких вихідних банківських операцій і підприємство не може здійснювати господарську діяльність.

У цьому контексті важливо, щоб правоохоронні органи та суди діяли на підставі закону, забезпечували права всіх сторін та, щоб бізнесмени мали можливість захищати свої права й інтереси шляхом справедливого та прозорого судочинства.

Так, безпідставне переслідування бізнесу та його посадових осіб створює несприятливий вплив інвестиційного клімату на інвестиційну привабливість України, оскільки, як було зазначено вище, правоохоронна система не може гарантувати їх захист і збереження, а не навпаки, створює перешкоди у здійсненні господарської діяльності.

Важливу роль у запобіганні корупції та недопущенні корупційних випадків у правоохоронних органах є висвітлення фактів корупції в інформаційному просторі та публічне обговорення випадків корупції та тиску на бізнес зі сторони силових структур, створення умов для блокування або зупинення господарської діяльності. Для цього правники проводять спільні заходи з представниками правоохоронних органів, обговорюють незаконні дії правоохоронців та наслідки таких дій для бізнесу.

Аналогічного висновку приходить Коваленко Ю.А., та вказує, що в умовах

становлення в Україні інформаційного суспільства, як основи його сталого розвитку, інформація стає вирішальним «інструментом» протидії корупції – феномену, деструктивний вплив якого практично на усі сфери життєдіяльності суспільства є більш, аніж очевидним [3, с. 244].

Зі свого боку, бізнес об'єднується в асоціації для протидії незаконним діям з боку правоохоронних органів та пропонує механізми запобігання корупційним складовим та зменшенню тиску на бізнес.

Список використаних джерел:

1. Плекан В. «Особливості та причини виникнення корупції в правоохоронних органах України». Підприємство, господарство і право. 2021. № 4 С. 231-238. URL: http://www.pgj-journal.kiev.ua/archive/2021/4/4_2021.pdf#page=231 (дата звернення: 24.09.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
3. Коваленко Ю.О. «Сутність, мета та завдання інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України». Соціальне право. 2018. №1. С. 238-245.

*Сердюков О.О.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна*

ЛЕГІТИМАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ЯВИЩА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ДІЙСНОСТІ В УКРАЇНІ 1917-1922РР.: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Надзвичайно важливою властивістю державної влади є легітимація, це поняття багатоаспектне та багатофункціональне. Його відсутність, невизначеність приводить до невизнання, ігнорування, невиконання суспільством будь-яких рішень, що приймаються. Наявність довіри суспільства являється ключовим, основоположним фактором, який окреслює і зазначає державну владу як дієвий стабільний механізм відповідної конструкції функціонування у внутрішніх і зовнішніх відносинах.

Легітимація державної влади є дослідженням конституційно-правової науки, тому що у своїй основі правового регулювання, фундаментальним є конституційно-правові норми, і відповідно конституція являється правовим фундаментом становлення і його розвитку.

Легітимність є фундаментальною властивістю державної влади. Вона має своє визначальне вирішення у взаємодії держави і суспільства, представлені та відстоюванні його інтересів. У історичній ретроспективі свого становлення і розвитку легітимність визначалась з урахуванням конкретних умов існування державної влади, ідеології та релігії [1, с. 33].

У історичній ретроспективі слід зазначити, що крах російської імперії у 1917 році сприяв можливості проголошення УНР, а кризові сегменти першої світової війни, що дали поштовх розпаду іншої імперії, Австро-Угорської, сприяли можливості 1 листопада 1918 року на теперішніх західноукраїнських землях проголосити створення ЗУНР. Саме цей період займає особливе місце у вітчизняній українській історії, пов'язується з важливим періодом практики українського державотворення, легітимацією української влади як явища державно-правової дійсності в Україні у 1917-1922рр.

Комунобільшовицька облуда, що затвердилась після кровопролитної боротьби за владу в Україні у 1920 р. оманливими та підступними підходами

і методами, вимушені були надавати українського «забарвлення» легітимації української влади, з втягуванням її у тенета СРСР і вимушеного підписання у 1922 році разом з білорусією, Закавказською і російською федерацією угоди про СРСР.

Це мало свій негативний вплив на національний дух українського державотворення. Жорстока деспотія комунобільшовицького російського державництва здійснювала завуальовану шовіністську великодержавну ідеологію росію.

Зрозуміло, українство чинило свідомий національний супротив облудній політиці російського шовіністського завуальованого диктату. Зокрема, у даному контексті слід окреслити чотири Універсали Центральної Ради, що стали важливими у державотворчих процесах легітимації української влади, національному державотворенні, національному відродженні українства в цілому.

Але перші кроки реалізації державотворчих процесів, легітимації влади були започатковані ще 20 червня 1917 року, коли Центральна Рада створила спеціальну комісію з метою підготовки проєкту Конституції. Конституційний процес мав своє продовження і завершився 29 квітня 1918 року прийняттям Конституції УНР (статусу про державний устрій, права вольності УНР.) Конституція складалася з 83 статей і 8 розділів.

В Україні суверенне право було закріплене за народом, держава проголошувалась як суверенна і самостійна, проголошувалась єдність та неподільність територій. Україна була визначена як парламентська республіка. Вищим законодавчим органом стали Всенародні збори УНР, що мали вирішувати коло питань політичного, економічного, культурного, соціального та зовнішньополітичного життя України, затверджувати бюджет. Вища виконавча влада була надана Раді Народних міністрів. Третя гілка влади закріплювалась за судом УНР.

Разом з тим, як справедливо з нашої точки зору зазначають ряд дослідників і вчених, Конституція 1918 року мала значні недоліки, що може свідчити про відповідні як внутрішні, так і зовнішні впливи, зокрема комунобільшовицької російської клики. Даний основний закон чомусь не закріплював стабільну виконавчу і судову владу, дискредитував майнові права громадян. Отже, суперечливість і дискредитація державотворчих процесів мала місце, і це об'єктивно давало створення можливості зумисного поглиблення кризових процесів, державотворчих процесів.

Разом з тим слід зауважити, що Конституція України 1918 року була і залишається досить важливим державотворчим доробком, що будував фундаменти легітимації української влади.

Українська нація завжди намагалась у своєму історичному розвитку зберегти свою національну ідентичність. Актуально це і сьогодні в умовах повномасштабної кровопролитної війни. Сьогодні так потрібна динаміка

націотворення, розуміння часу, свідомого протистояння викликом.

Ми повинні згуртуватись. «Пам'ятаємо ми репрезентуємо великий народ, і повинні репрезентувати його гідно, достойно». У контексті вищезазначеного слід акцентувати увагу учасників круглого столу, що питання легітимації української влади як явища державно-правової дійсності та правотворчого процесу, його практичного здійснення і застосування наглядно демонструє доба Української Центральної Ради, Української Держави П. Скоропадського та Директорії УНР. Це період відродження української державності та національної свідомості українства.

Потрібно згадати і зацентувати увагу, що всі роки радянського диктатора та влади комуністичної облуди, і навіть місця Проголошення незалежності України у 1991 р. ці питання залишились у тіні. Вони оминались і заштриховувались. Про них не прийнято було говорити і висвітлювати у наукових розвідках та дослідженнях, адже значна частина наукового потенціалу України мала радянський вишкіл і виховання, комуносоціалістичну орієнтацію.

Над ними тяжіли на генетичному рівні застраханість, ідолопоклонництво комуністичним постулатом. Легітимація національної української держави період 1917-1922 років, проходили як закономірне продовження славних державницько-правових традицій козацького часу, прагнень українства, які стали визначальними на шляху ключових напрямків українського державотворення. Воно проходило у надскладних умовах невизнання права української нації на самовизначення, військового стану, що ніс економічну і соціальну розруху, знищення українського етносу. Але незважаючи на все, пріоритетним напрямком вибудовувалось конституційне законодавство, що тісно пов'язувалось, перш за все, із закріпленням основ суспільно-політичного устрою, що є маркером закономірності підходів, якими проходять більшість країн, на шляху відновлення власної державності.

Українська держава періоду Гетьманату, фактично реально розпочала створення правових підвалин її функціонування, з моменту приходу до влади П. Скоропадського. Державотворчі процеси спрямовувались на утвердження самостійної і незалежної Української держави, розв'язання соціальноважливих життєдайних питань соціуму.

На основі вище зазначеного можна зробити висновок, що нормативно-правові акти історичного часу Директорії чітко засвідчують намагання забезпечити легітимацію становлення влад, дотримуючись відповідної послідовності дій, стратегій, орієнтацій на світовий досвід шляхів розбудови суверенності держави, основ легітимації влади.

Сидор В.Д.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: victoriasd@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1794-2577>

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НОВИХ ПАРАДИГМ РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ, ВИДІВ І ФОРМ ТЕРОРИЗМУ ЯК НЕБЕЗПЕЧНОГО ЯВИЩА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ВИМІРИ

Розгляд і вивчення історіогенези такого негативного та жахливого явища як тероризм дає підстави для тверджень, що для кожного історичного періоду були притаманні і властиві свої відповідні прояви, види і форми тероризму. Властиво, що зі зміною епохи так само змінювалась і суть терористичної агресії, її цілі і підходи, а також способи вчинення.

Цілком зрозумілою у даному контексті може бути теза В. Грищука, що тероризм розвивався і удосконалювався паралельно з розвитком самого людства [1].

З плином історичного часу географія, масштаби, види і форми терористичних проявів зазначають суттєвих змін і динаміки розширення, удосконалюються методи, паралельно, активно продукуються нові ідеології, невідомо впроваджуються і культивуються релігійні постулати, на основі яких терористи чи їх натхненники і провідники, переслідуючи власні користолюбні цілі (політичні, ідеологічні, соціальні, транснаціональні та інші).

Вивчення та аналіз тенденцій і динаміки розвитку тероризму у реаліях сьогодення, як негативного соціально-політичного явища, наглядно демонструє, що небезпечна симптоматика цього жахливого виду свідомого, цілеспрямованого насильства, набуває нових особливостей і загроз, перетворюючись у багатоплановий та надзвичайно небезпечний і довготривалий фактор, що агресивно фокусується на меті впливу на розвиток сучасного людства, чинить на нього значний дестабілізуючий вплив, вектор і масштаби світової загрози людству за останнє десятиліття 21 століття виходять за рамки розуміння життєвих цінностей, ставлять під загрозу існування цивілізації на планеті Земля.

Світові війни, військові конфлікти між рядом держав світу проявляються і використовуються як свого роду інструмент перерозподілу світу у

глобалістичних трендах, боротьбі за сфери впливу з видобутку і збуту корисних копалин, диктаторське лідерство у глобальній світовій системі. Для цієї мети, поряд з економічним диктатом, використовується широкий спектр терористичних так званих «спецоперацій». Слід зауважити, що тероризм, як небезпечне явище, має динамічну тенденцію свого негативного розвитку, набуваючи нових форм і методів. Спектри класифікації не завжди у змозі охопити своєчасно ці негативні явища у повній мірі, перш за все з причин стрімкого розширення засобів і методів, які застосовуються терористами.

Вивчення і аналіз останніх наукових розвідок і публікацій не можуть не привертати увагу, для прикладу, до таких видів тероризму як: абстрактний, ядерний, космічний, хімічний, екологічний, кліматичний, сейсмологічний, електромагнітний, апокаліптичний, квазітероризм, паратероризм, прихований тероризм, психотероризм, кібертероризм тощо.

У реаліях сьогодення стає актуальною необхідність дискусії не тільки про єдину класифікацію, а й про появу нових видів терористичної агресії. На нашу думку, для цього є всі підстави. Зокрема, кровава палітра путінської терористичної повномасштабної війни чітко демонструє інтеграцію тероризму з війною. Якщо раніше ми могли константувати існування більш чіткої межі між війною і тероризмом, то на сьогодні вона є умовною. Низка дослідників, науковців окреслюють це негативне кроваве явище як «гібридна війна».

На нашу думку, виходячи з реалій сьогодення, теорії і практики сьогодення, ми можемо дискутувати про ряд типів тероризму. Для прикладу: «Прихований тероризм», де терористичні дії прикриваються фіктивним наданням допомоги, визволенням та іншими соціально вдаваними причинами, завуальованими «подвійними стандартами».

«Кібертероризм» - комп'ютерний тероризм, злочинні дії, що вчиняються шляхом незаконного втручання у роботу компонентів телекомунікаційних мереж.

«Біологічний тероризм», що здійснюється з використанням штамів, збудників небезпечних масових інфекційних захворювань у світових масштабах.

«Космічний тероризм» - новий виклик безпеці світового суспільства планетарного масштабу, що чиниться з використанням космічних систем новітньої зброї масового ураження, як наземного так і орбітального базування, з метою масового ураження значної частини території сучасної цивілізації.

«Інформаційний тероризм» - прямиий чи опосередкований, зумисний вплив на індивіда з метою формування певних міркувань, поглядів, переконань, дій.

Досить поширеною, для прикладу, є інформація, направлена цілеспрямовано насильницько-пропагандистського впливу, що сприяє поширенню панічних настроїв, страху, залякуванню.

Цілком зрозуміло, що є і ряд інших класифікацій видів терористичної агресії, але є ліміт часу нашого заходу, і я думаю на них зупиняться інші

учасники круглого столу.

Хочу зауважити, і думаю, що це не є чимось сенсаційним, що майбутнє, надавши сприяння «злочинному розуму», останні новітні досягнення технічного прогресу, дасть можливість до продовження новітніх різновидів терористичних викликів і загроз, ще надовго залишаючи питання для дослідження класифікацій тероризму у розряді дискусійних.

Список використаних джерел:

1. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / Мовчан А.В., Грищук В.К., Марін О.К., Щур Б.В., Канцір В.С., Красницький І.В., Шишко В.В., Благута Р.І.; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.

Сидор В.Д.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: victoriasd@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1794-2577>

Здебський Ю.В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: zdebskyi.y@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7440-8774>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ І КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЗАКОННОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Україна, що зіткнулася з безпрецедентними викликами через повномасштабне вторгнення російської федерації, проходить етап глибинних змін у процесах державотворення, що обумовлює актуалізацію питань конституційної законності та державного суверенітету. Війна не лише вивела на перший план проблеми національної безпеки та оборони, а й поставила державу перед потребою зміцнення інституцій, забезпечення суспільного порядку та адаптації конституційно-правового механізму до надзвичайних умов. Важливим завданням сьогодні є забезпечення правового порядку та захисту прав людини при збереженні ефективного функціонування державних інститутів, що дозволяє забезпечити національні інтереси України та сприяти подальшому демократичному розвитку [1].

Після початку повномасштабної війни державотворчий процес України було трансформовано для швидкої адаптації до нових викликів. Запровадження військового стану згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» дозволило уряду України мобілізувати ресурси на боротьбу з агресором, при цьому тимчасово обмеживши низку конституційних прав громадян [2]. Така мобілізація та перегрупування ресурсів спрямовані на забезпечення обороноздатності держави, що є критично важливим фактором для захисту суверенітету.

Особливу роль у цьому процесі відіграє посилення виконавчої влади, яка відповідає за координацію військових дій, забезпечення стратегічної інфраструктури та управління ресурсами. Проте наукова і політична дискусії стосуються збереження балансу між конституційною законністю

та необхідністю зосередження повноважень у руках виконавчої гілки влади. Історичний досвід демонструє, що війна часто стає каталізатором для централізації влади, але для уникнення авторитарних тенденцій важливо зберігати механізми громадського контролю та підзвітності [3].

Забезпечення конституційної законності у воєнний період залишається складним, однак фундаментально важливим завданням. Конституція України гарантує основоположні права і свободи, однак в умовах військового стану передбачені їх тимчасові обмеження, зокрема обмеження свободи пересування, зібрань, доступу до інформації. Міжнародні стандарти, зокрема, закріплені в Європейській конвенції з прав людини, дозволяють такі обмеження в умовах надзвичайних ситуацій, але вимагають пропорційності, обґрунтованості та часових обмежень. Питання законності стають особливо актуальними у зв'язку з розширеними повноваженнями органів влади, що вимагає належного контролю для попередження потенційних зловживань.

Окрім того, війна впливає на функціонування судової системи, яка повинна забезпечити неупереджений розгляд справ, пов'язаних з військовими злочинами, порушенням прав людини, що сталися не тільки в зоні бойових дій, але у зв'язку із залишенням особами зони збройного конфлікту [4].

Війна загострила потребу в удосконаленні законодавства, яке захищає суверенітет України. Низка нових нормативно-правових актів, прийнятих протягом останніх років, спрямовані на протидію загрозам національній безпеці, забезпечення правопорядку та організації оборонного потенціалу. Закон України «Про основи національного спротиву» став інструментом, який дозволяє мобілізувати всі доступні ресурси для захисту країни, створюючи широку базу для залучення цивільного населення в процес захисту національних інтересів. Це також підтримує патріотичний дух та солідарність, необхідні для забезпечення єдності українського суспільства в умовах війни.

Особливу роль у сучасних умовах відіграють правові аспекти співпраці з міжнародними партнерами. Україна активно залучає підтримку міжнародної спільноти, зокрема, через санкційні механізми, дипломатичну та військову допомогу. Українське законодавство у цьому контексті відіграє подвійну роль: з одного боку, воно адаптується до міжнародних вимог, таких як зобов'язання за Європейською конвенцією з прав людини та іншими угодами, а з іншого – забезпечує можливість гнучкого реагування на агресію.

Міжнародне співробітництво також включає юридичну підтримку України у розслідуванні військових злочинів і зловживань з боку агресора, що сприяє формуванню міжнародно-правової бази для притягнення до відповідальності винних осіб [4].

Одним із важливих аспектів сучасного державотворення в умовах війни є розвиток цифрової інфраструктури та забезпечення кібербезпеки як складових національної безпеки [5]. Україна активно використовує цифрові технології для мобілізації громадян, ведення інформаційної війни та протидії кіберзагрозам,

що надходять від агресора. Зокрема, платформи для онлайн-комунікації, мобільні додатки для взаємодії з державними послугами та цифрові бази даних дозволяють швидко поширювати інформацію, залучати ресурси на оборонні потреби та підтримувати контроль за забезпеченням правопорядку.

Отже, військовий стан в Україні вимагає переосмислення багатьох аспектів державного управління та правової системи. В умовах постійної загрози безпеці конституційна законність повинна бути не лише захищеною, але й адаптованою до умов, в яких знаходиться країна. Законодавчі та управлінські реформи мають на меті забезпечення балансу між захистом національних інтересів і демократичними принципами, збереженням законності та правопорядку, збереженням суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. №3 (21). С. 12-22.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. № 28. С. 1509.
3. Павлова Л. Трансформація внутрішньополітичного простору України в умовах війни. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. Вип. №18. 2024. С. 285-291.
4. Скрипнюк О. В. Конституційно-правовий механізм реалізації та захисту прав і свобод людини в умовах війни: світовий досвід та Україна. *Правова держава. Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. 2022. Вип. 33. С. 11-20.
5. Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2024. № 1 (32). С. 239-252.
6. Костицький М. В., Бесчастний В. М., Кушакова-Костицька Н. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 9-26.

*Стеблинська О.С.,
кандидат юридичних наук, доцент
помічниця судді Вищого антикорупційного суду*

МІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ У ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

Останні два десятиліття з кожним роком все більш актуалізується тематика досліджень, присвячених різним аспектам запобігання корупційним проявам. І не дивно, адже корупція є однією з основних загроз національній безпеці, оскільки підриває фінансову систему, довіру населення до держави, в зв'язку з неспроможністю державних службовців належним чином захищати національні інтереси через використання посади для задоволення власних потреб і збагачення.

Україна на віддана цінностям та цілям, визначеним у Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. З 2015 року в Україні розпочато низку реформ, спрямованих на здійснення соціально-економічних перетворень та зміцнення демократичного устрою. Цілі сталого розвитку (ЦСР) інтегровані в державну політику на засадах «нікого не залишити осторонь». І однією з таких цілей є «Мир, Справедливість, Сильні інститути».

Наукові дебати щодо ролі гендерного чинника в корупційній діяльності розпочалися ще наприкінці минулого століття, коли автори низки поведінкових досліджень привернули увагу громадськості до відмінностей у ставленні жінок і чоловіків до соціальних питань. Результати цих наукових праць демонстрували, що жінки відповідальніше ставляться до дотримання моральних та етичних норм, виявляють більшу емпатію, турботливість та готовність допомагати іншим людям, щедрість в ухваленні економічних рішень та меншу схильність до ризикованої поведінки.

Гендерна складова жінки у боротьбі з ганебною корупцією є вкрай важлива. І, як українська жінка, яка є дотичною до запеклої боротьби, можу сміливо маніфестувати, що українські жінки мають вельми важливу місію. Яку ж...? Все очевидно і багатоаспектно водночас... Українська жінка є багатогранною особистістю, уособленням краси, поєднанням культури та звичаїв, символом народження, яке знаходить своє продовження у талановитих українських дітках. Українська жінка – це Сила, але м'яка сила, яка словом, відданістю і

дотриманням звичаїв здатна не відступати, а спроможна наступати.

Термін «корупція» (з латині) – псування. А українська жінка – це примножувачка традицій, правил, звичаїв та обрядів заради збереження національної і культурної ідентичності. Українська жінка смілива і рішуча водночас. І саме від внутрішнього наповнення жінки, від її етичних принципів залежить формування правил життя у родині, жінка здатна м'якою силою змінити імперативне мислення чоловіка.

Відтак від правового світогляду і ставлення українок до корупції залежить ставлення дітей до корупції – толерування чи абсолютне неприйняття. Колись вельмишановний Микола Іванович Мельник ввів в науковий обіг вислів, що «корупція – це корозія влади». Дозволю собі продовжити ці наукові міркування і додати, що корупція переросла з корозії у отруйний смертельний вірус. Він мігрував із влади у родини, колективи, сім'ї... З сімейних «товарно-грошових» відносин сіється корупційне насіння. А потім така форма вирішення питання трансформується в інші сфери життя. Тому місія української Жінки – бути носієм життя, краси, підтримки і нульової толерантності до корупції.

Окремим аспектом хочеться окреслити місію Жінки в практичній діяльності. За моїми спогляданнями, чоловічі юридичні рішення – це як гострий скальпель, а жіночі юридичні рішення вони інші. Метафорично складно їх описати, але вони розповідають про спостереження системно і є більш глибокими за описом. Жінка за своєю природою здатна бути більш мультизадачною і аналізувати одночасно декілька аспектів. А от чоловік одразу формує стратегію, оскільки бачить ціль. І це прекрасне поєднання двох видів інтелектів, важливо продовжувати застосовувати у боротьбі з корупцією.

Саме ця формула є ефективною на даному етапі державотворення без корупції, адже забезпечення гендерного підходу у формуванні кадрового потенціалу антикорупційних органів дає гарний ефект та результат!

Поліцейські і поліціянтки, прокурори і прокурорки... і цей професійний ряд можна продовжити..., успішно реалізують антикорупційну політику. Адже жіночий погляд дуже важливий, оскільки місія української жінки у запобіганні корупції – саме не допустити «народження» корупційних думок і вчинків, а також м'якою силою викоринити це нищівне отруйне насіння, яке краде нашу перемогу, демократію і добробут!

Як віра завжди приводить до перемоги, так і переможуть жіночі зусилля у боротьбі з корупцією!

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку. Україна. Добровільний національний огляд. URL: efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf (дата звернення: 11.09.2024)
2. Корупція очима жінок і чоловіків. URL: efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Gender_corruption_report-UA.pdf (дата звернення: 11.09.2024)

Степаненко Н.В.,
доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6216-2206>

Кравчун Д.С.,
здобувач освіти Фахового коледжу,
ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: kravchunds@krok.edu.ua

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Медіація – це метод альтернативного вирішення конфліктів, який пропонує конструктивний підхід до взаєморозуміння між сторонами за участю незалежного посередника – медіатора. Основною особливістю медіації є те, що вона не нав'язує рішення, а надає можливість учасникам самостійно знаходити вигідне для обох сторін рішення, яке базується на інтересах, а не на позиціях. Роль медіатора полягає в тому,

щоб сприяти відкритому діалогу, допомагати сторонам визначити справжні інтереси та знаходити спільне бачення вирішення конфлікту. Основні принципи медіації – добровільність, конфіденційність та неупередженість – створюють довірливе середовище, у якому учасники можуть бути відкритими у своїх очікуваннях і побоюваннях.

В чому ж полягають особливості медіації в умовах війни? Війна створює специфічні умови для розвитку медіації, адже загальне напруження та тривожність у суспільстві значно зростають, як і ризик конфліктів на різних рівнях – від побутових до соціальних. У цьому контексті медіація стає важливим інструментом, який допомагає зменшувати рівень емоційної напруги та забезпечувати конструктивний підхід до розв'язання суперечок. Військовий конфлікт спричиняє численні ситуації, що потребують медіаційного втручання: соціальні конфлікти, пов'язані з переселенням внутрішньо переміщених осіб, інтеграція демобілізованих військовослужбовців та їхні особисті проблеми. В таких умовах медіація дає змогу зберігати баланс між різними інтересами та створювати атмосферу взаємоповаги.

Говорячи про правові аспекти медіації в Україні варто відмітити, що

Законодавство України в останні роки створює умови для поширення медіації як офіційного методу вирішення конфліктів. Закон України «Про медіацію», прийнятий у 2021 році, закріплює основні принципи медіації та правові підстави її проведення [1]. Військовий стан в Україні висуває особливі вимоги до медіаторів, які повинні бути обізнаними не лише у правових аспектах, а й у соціальних і психологічних аспектах роботи з населенням, що постраждало від війни. Ухвалення законодавства та розвиток медіаційних центрів сприяють підвищенню довіри громадян до цього методу вирішення конфліктів та створюють правові підстави для розвитку медіаційної практики в умовах соціальних викликів.

Щоб усвідомити необхідність запровадження медіації та її переваги, варто звернутися до європейського досвіду у вирішенні спорів. У країнах Європи медіація є важливим елементом системи правосуддя, і Європейський Союз активно підтримує її розвиток через спеціальні директиви та рекомендації. Зокрема Директива 2008/52/ЄС, яка стосується окремих аспектів медіації в цивільних та комерційних справах, спрямована на заохочення застосування медіації та забезпечення виконання медіаційних угод [2].

У Німеччині судді мають право виступати як медіатори або рекомендувати сторонам звертатися до незалежних медіаторів. Також адвокати зобов'язані повідомляти своїх клієнтів про можливість використання медіації [3].

В Італії медіація є обов'язковою стадією в деяких категоріях спорів, таких як сімейні, трудові та споживчі. Якщо одна зі сторін необґрунтовано відмовляється від медіації, вона може бути зобов'язана сплатити судові витрати [4].

У Великобританії медіація широко застосовується, особливо в комерційних і сімейних спорах. Суд може накладати фінансові санкції на сторони, які без належних причин відмовляються від медіації. Крім того, багато професійних асоціацій адвокатів і юристів активно підтримують медіацію як ефективний спосіб вирішення конфліктів.

У Франції медіація є інтегрованою частиною судової системи: судді мають право направляти сторони до медіатора та призупиняти судовий процес на час медіації. Також у Франції створені спеціалізовані державні служби медіації, які займаються споживчими та соціальними спорами [5].

Європейський досвід показує, що медіація значно підвищує ефективність правосуддя і допомагає сторонам швидше досягти взаєморозуміння.

В умовах війни важливо не лише вирішувати конфлікти, але й надавати психологічну підтримку постраждалим. Медіація допомагає людям висловити свої почуття та емоції у безпечному середовищі, що зменшує емоційну напругу і сприяє психологічному відновленню. Медіатор допомагає сторонам конструктивно обговорювати свої проблеми, шукаючи рішення, які можуть бути основою для особистого розвитку та гармонізації відносин. Особливо важливо це для осіб, які втратили близьких або зазнали травматичних подій.

У таких випадках медіація сприяє психологічній реабілітації та надає людям можливість відновлювати емоційну рівновагу.

Через війну багато українців вимушені були залишити свої домівки і шукати прихистку в інших регіонах. Це спричинило нові соціальні виклики, зокрема конфлікти між переселенцями та місцевим населенням через обмежені ресурси, культурні відмінності та загальне емоційне напруження. Медіація відіграє важливу роль у вирішенні цих конфліктів, допомагаючи створити взаєморозуміння та поліпшити стосунки між сторонами. Завдяки медіації переселенці можуть висловити свої потреби та очікування, а місцеве населення – свої побоювання, що дозволяє створити платформу для взаємної підтримки та адаптації.

Військовослужбовці, які беруть участь у бойових діях, та їхні родини часто стикаються з психологічними та соціальними труднощами. Повернення до мирного життя може бути викликом як для самих військових, так і для їхніх родин, які можуть відчувати віддалення чи непорозуміння. Медіація допомагає таким родинам вирішувати конфлікти, пов'язані з адаптацією до мирного життя, і сприяє відновленню взаємної підтримки та розуміння. Медіатор створює безпечне середовище для діалогу, в якому кожна зі сторін може висловити свої емоції та потреби, що допомагає полегшити процес соціальної адаптації.

Міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ, ЄС та інші, активно підтримують розвиток медіації в Україні. Вони надають фінансування, технічну допомогу та навчають українських медіаторів, забезпечуючи їх необхідними знаннями і навичками для ефективної роботи. Також ці організації сприяють поширенню медіації на рівні громад та підтримують створення медіаційних центрів. Міжнародна підтримка допомагає Україні інтегрувати світовий досвід у медіацію, що стає надзвичайно важливим у контексті соціальної відбудови та подолання наслідків війни.

Отже, після завершення війни медіація матиме ще більший вплив на суспільство, адже вона стане одним із ключових інструментів відновлення соціальної єдності та подолання психологічних і соціальних наслідків конфлікту. Медіація сприятиме примиренню між людьми, що зазнали впливу війни, і створенню основи для стабільного розвитку. Вона допоможе відновити довіру між різними групами, вирішувати міжособистісні конфлікти та забезпечить платформу для соціальної адаптації. Відновлення соціальних зв'язків та примирення стануть важливою частиною процесу національної відбудови, і медіація може стати одним із ключових засобів досягнення цих цілей.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 19.09.2024).
2. Директива № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. URL:

[https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2f3c225745c0034f4cc/f8c093ad5cb7148bc2257d8d002488a0/\\$FILE/%D0%94%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%84%D0%A1%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2f3c225745c0034f4cc/f8c093ad5cb7148bc2257d8d002488a0/$FILE/%D0%94%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%84%D0%A1%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf) (дата звернення: 19.09.2024)

3. Едгар Ізерманн. Основні риси та правові засади судової медіації в Німеччині.pdf URL: <http://iajudges.org.ua/wp-content/themes/2019/05/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D0%9D%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96.pdf> (дата звернення: 19.09.2024).

4. Медіація в Італії, вирішення конфліктів. Mediation Help. URL: <https://www.mediation-help.com/about-mediation/italy/> (дата звернення 19.09.2024)

5. Медіація у світі: інновації та нові розробки. Юридична Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-u-sviti-innovaciyi-ta-novi-rozrobki.html> (дата звернення: 19.09.2024).

Фірсов Д.Ю.,
*аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: firsovdy@krok.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Наслідки широкомасштабного вторгнення запустили процеси вимушеного внутрішнього переміщення цивільного населення в межах країни, так і подальшої міграції громадян за кордон. Згідно з даними наведеними Національним інститутом стратегічних досліджень, станом на початок квітня 2023 р., чисельність вимушених мігрантів з України становила 8,16 млн осіб, зокрема 5 млн осіб зареєстровано як користувачів тимчасового захисту (чи подібних форм захисту) відповідно до національного законодавства в Європі. Найбільше українців перебуває в Польщі – 1,58 млн осіб, Німеччині – 0,92 млн осіб, Чехії – 0,5 млн осіб [1].

З урахуванням наявної кількості судових рішень, які потребують ефективного виконання, зобов'язань які перестали виконуватись, що призводить до відкриття нових судових проваджень про стягнення аліментів, кредитної заборгованості, витребування рухомого заставного майна та інших категорій справ. Здебільшого, боржник або відповідач, який має реальну можливість належного виконання, перебуваючи поза межами юрисдикції компетентних органів і усвідомлюючи недосяжність процесу примусового виконання, менш відповідально ставиться до необхідності виконання будь-якого з обов'язків. Вищезазначені тенденції, продовжують бути актуальними на сьогоднішній день, оскільки несуть собою загрозу для економічної безпеки, соціальної стабільності та є викликом для правової системи України в розрізі судового захисту порушених прав і їх відновлення.

Однією з конституційних засад судочинства є обов'язковість судового рішення, зокрема, статтею 18 Цивільно процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), щодо обов'язковості судових рішень зазначається наступне, судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами [2].

Варто зазначити, що за часи незалежності Україна підписала ряд двосторонніх договорів про правову допомогу та правові відносини з іноземними країнами, приєдналась і ратифікувала низку міжнародних конвенцій, які стали частиною національного законодавства, відкривши

шлях до можливості визнання національних судових рішень за кордоном з подальшим механізмом їх примусового виконання.

Проблематика визнання рішень національних судів за кордоном, на практиці полягає у тривалих строках реалізації, а також різноманітні процедурних вимог, міжнародному співробітництві з визначення місцезнаходження відповідача та його належного повідомлення, що виступає одним з ключових факторів для можливості поширення юрисдикції рішення на території запитуваної Договірної сторони та його подальшого виконання.

Розглянемо можливість практичної реалізації на прикладі Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах існуючий порядок і підстави для визнання і виконання рішення.

Так, статтями, 49, 50 Договору встановлено що рішення судів з цивільних справ, рішення судів з кримінальних справ в частині, що стосується відшкодування шкоди, заподіяної злочином, та мирових угод з цивільних справ майнового характеру затверджених судом, підлягають визнанню і виконанню на території іншої Договірної Сторони, якщо:

1) згідно з законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої рішення було винесене, воно набрало законної сили і підлягає виконанню, а в справах, що стосуються аліментних зобов'язань, також рішення, що не набрали законної сили, але підлягають виконанню;

2) суд, який виніс рішення, був компетентним на підставі цього Договору, а у випадку відсутності такого врегулювання в Договорі – на підставі законодавства тієї Договірної Сторони, на території якої рішення має бути визнане і виконане;

3) сторона не була позбавлена можливості захисту своїх прав, а у випадку обмеженої процесуальної здатності – належного представництва, а зокрема, сторона, яка не взяла участі в розгляді справи, отримала виклик на судове засідання своєчасно і належним чином;

4) справа між тими самими сторонами не була вже вирішена з винесенням рішення судом тієї Договірної Сторони, на території якої рішення судом тієї Договірної Сторони, на території якої рішення має бути визнане і виконане, і якщо між тими самими сторонами не була раніше порушена справа в суді тієї Договірної Сторони, на території якої рішення має бути визнане і виконане;

5) рішення органу третьої держави між тими самими сторонами і в тій самій справі не було вже визнане або виконане на території тієї Договірної Сторони, де рішення має бути визнане і виконане;

6) при винесенні рішення застосовано законодавство відповідно з цим Договором, а у випадку відсутності такого врегулювання у Договорі – на підставі законодавства тієї Договірної Сторони, на території якої рішення має бути визнане і виконане [3].

У разі дотримання вищенаведених умов можливо подати клопотання

про визнання і виконання рішення, до відповідного суду Сторони за підсудністю якого має бути визнане і виконане рішення безпосередньо, або за посередництвом суду, яким було розглянуто справу в першій інстанції. В якості обов'язкових додатків до клопотання додається його завірений переклад, копію для вручення учасникам, а також і наступні документи, згідно до частини 2, статті 51 Договору:

1) рішення або його завірєну копію разом з підтвердженням, що рішення набрало законної сили і підлягає виконанню, а у справах, що стосуються аліментних зобов'язань, якщо рішення не набрало законної сили, разом з підтвердженням, що воно підлягає виконанню, якщо це не витікає з самого рішення;

2) документ, який підтверджує, що сторона, відносно якої винесене рішення і яка не брала участь у розгляді справи, отримала виклик у судове засідання своєчасно і належним чином, згідно з законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої рішення було винесене; а в випадку обмеженої процесуальної здатності сторони – документ, який підтверджує, що та сторона була представлена належним чином.

Подальший порядок визнання і виконання рішення належить до компетенції суду Договірної Сторони на території якої рішення має бути визнано та виконане.

Розглядаючи клопотання суд обмежуються перевіркою підстав і вивчення форми клопотання та додатків до нього, також суд може викликати сторони для надання пояснень, та звернутися до суду яким ухвалено рішення, щодо надання додаткових пояснень, а у разі якщо судове рішення оскаржується розгляд справи про визнання і виконання підлягає відкладенню.

Вагомою перешкодою, при процедурі визнання судового рішення за кордоном, є вимога щодо підтвердження саме отримання виклику в судове засідання відповідачем. Суд має обов'язок щодо повідомлення, а у разі необхідності, для розгляду справи виклику сторони до суду, проте, суд не може фактично вплинути на бажання відповідача отримати надіслану кореспонденцію.

При цьому пунктом 4, частини 8, статті 128 ЦПК України передбачено, що днем вручення судової повістки є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси. Ці обставини дозволяють суду розглянути справу, та ухвалити заочне судове рішення по суті спору. Однак, чи буде це вважатись належним повідомленням в розумінні змістовної конструкції своєчасного отримання виклику відповідачем передбаченої в більшості Договорів і Конвенцій де йдеться про умови легалізації юрисдикції виконання національного судового рішення в іншій країні.

Аналізуючи вимоги до клопотання про надання дозволу на примусове

виконання рішення іноземного суду передбачені статтею 466 ЦПК України, закріплено, що в якості додатків необхідно додавати документи, передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не визначено перелік документів, що мають додаватися до клопотання, або за відсутності такого договору, одним з обов'язкових документів є документ, який засвідчує, що сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була належним чином повідомлена про дату, час і місце розгляду справи. У свою чергу, таке формулювання норми є більш сприятливим для визнання і виконання заочного судового рішення.

Список використаних джерел:

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Вимушений виїзд українців за кордон: як коректно оцінити масштабу? URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vymushenny-vuyizd-ukrayintsiv-za-kordon-yak-korektno-otsinyty-masshtaby> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n9348> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення: 01.10.2024).

*Чистякова А.С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: chystyakovaa@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0299-2755>*

ВИКРИВАЧІ. ЯК ПРАЦЮЄ ЦЕЙ ІНСТИТУТ В УКРАЇНІ

Корупція – явище, яке прогресує в світі та проникає майже в усі сфери суспільного, економічного, політичного життя. Корупційні правопорушення мають високий рівень латентності, саме тому викриття корупції є досить дієвим та ефективним та, водночас, нескладним засобом боротьби з корупційними порушеннями.

В Україні культура викриття корупційних злочинів лише почала свій законодавчий розвиток, у зв'язку з чим актуалізується необхідність не тільки імплементації найкращих міжнародних стандартів у національне законодавство, але й підтримка, в тому числі матеріальна, осіб, які не «толерують» та/або викривають корупцію.

Однак, як будь-які нові інтегровані правові процедури/механізми, регулювання діяльності викривачів потребує окремих уточнень та акцентуації уваги на кількох принципових моментах.

1. Реєстрація повідомлення про корупції не гарантує отримання статусу «викривача» та/чи отримання винагороди. Національне агентство з питань запобігання корупції запустило Єдиний портал повідомлень викривачів, що цілодобово має відкритий доступ для подання повідомлень, покликаний сприяти особам, яким стало відомо про факти корупції. Це не просто портал, що консолідує повідомлення про корупцію, а спеціальний ресурс, що забезпечує анонімне надсилання повідомлень працівниками організацій про корупцію в їхніх структурах з подальшим спрямуванням такої інформації керівникам або уповноваженим особам з питань запобігання і виявлення корупції та органам, що спеціалізуються на викритті корупції. На порталі залишають інформацію про організацію, де має місце корупційне правопорушення, особу, яка нібито вчиняє корупційне правопорушення та свої контактні дані. Після зазначення вказаних даних, такому повідомленню присвоюється ідентифікаційний номер, за яким можна в подальшому відслідковувати стадію перевірки повідомлення. Варто зазначити, що сама лише реєстрація повідомлень не дає гарантії того,

що особою буде отримано, в результаті перевірки, статусу «викривача». Так, на самому порталі міститься інформація стосовно статистичних даних повідомлень, які за «статусом» викривача поділені на «заявників» та «викривачів». Повідомити про корупцію можна і в більш класичному порядку – шляхом написання заяви про корупційне правопорушення у відповідні правоохоронні органи з проханням визнати особу, яка повідомляє таку інформацію – викривачем. Такі особи, за умови їх відповідності всім встановленим в законі вимогам, також можуть претендувати на статус викривача та на процесуальні можливості, які такий статус надає.

Пунктом 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК України визначено, що викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування. Відповідно до ст. 60 КПК України, заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим. Заявник має право:

1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; 1-1) отримувати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань;

2) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;

3) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування.

Заявник, який є викривачем, крім передбачених цією статтею прав, має право в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції», отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням. Інформація надається слідчим або прокурором у строк не більше п'яти днів з моменту подання заяви.

Таким чином, у разі, якщо в результаті перевірки повідомлень буде встановлено, що особа не підпадає під ознаки «викривача», тоді їй буде надано статус «заявника» з відповідними процесуальними правами заявників/викривачів. Одночасно сам порядок отримання статусу викривача, на нашу думку, не повністю відповідає вимогам «прозорості» та «чіткості».

2. Вимоги до викривача, інформації та «активної сприяння розкриттю». Відповідно до вимог абз. 20 ч. 1 ст. 1 та абз. 2 ч. 2 ст. 53-2 Закону України «Про запобігання корупції», особа вважається викривачем за сукупності таких умов:

1) здійснити повідомлення повинна фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), у якої наявне переконання, що інформація є достовірною;

2) наведена у повідомленні інформація має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону, які можуть бути перевірені;

3) повідомлена особою інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою,

професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Згідно із ч. 1 ст. 53-3 Закону України «Про запобігання корупції», права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Повідомлена інформація не має бути загальновідомою. Така інформація не повинна вже перевірятися (на момент повідомлення) правоохоронними органами. Тобто на момент повідомлення правоохоронці не повинні проводити розробку того самого факту або особи. Відповідно інформація, з якою звернувся викривач, не має бути повідомленою іншою особою чи бути отриманою з інших джерел, оскільки це унеможливує отримання винагороди викривачем.

Для того щоб отримати винагороду, особа має повідомити важливу інформацію, тобто таку, що містить фактичні дані, що підлягають перевірці та мають фактично входити до предмета доказування у кримінальному провадженні. Так, йдеться про інформацію щодо:

- 1) самої події правопорушення (часу, місця, способу та інші обставини);
- 2) винуватості особи у вчиненні правопорушення, тобто такі, щоб розкрили форму вини (умисність діяння), мотив і мету вчинення правопорушення;
- 3) вид і розмір шкоди, яка ймовірно завдана, розмір неправомірної вигоди тощо.

Так, у рішенні ВАКС № 991/2288/21 від 02.10.2023, відповідно до якого викривач отримав в якості винагороди майже 13 млн 299 тис. 950 грн, суд наголошує, що бере до уваги, що: «(1) з відповідною заявою ОСОБА_15 звернувся до НАБУ не в рамках угоди у кримінальному провадженні; (2) він не є співучасником корупційного кримінального правопорушення, про яке він повідомив, чи особою, яка мала можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлене кримінальне правопорушення у межах реалізації своїх службових повноважень; (3) під час досудового розслідування та судового розгляду у цьому кримінальному провадженні ОСОБА_15 активно сприяв розкриттю корупційного кримінального правопорушення, надаючи викривальні показання, а також беручи участь у інших гласних та негласних слідчих діях.

Інформація про корупційне кримінальне правопорушення, яку ОСОБА_15 повідомив НАБУ у своїй заяві від 03.06.2020 походила від його особистої обізнаності тобто саме він був джерелом такої інформації, а також не була відомою правоохоронному органу з інших джерел. Повідомлена ОСОБА_15 інформація була важливою, адже містила фактичні дані, що могли бути перевірені, і сприяли доказуванню обставин вчинення корупційного злочину щодо події кримінального правопорушення та причетності осіб до вчинення

кримінального правопорушення» .

В іншому вирокі ВАКС відмовляє у виплаті викривачу, у зв'язку з тим, що «право на винагороду не має особа, яка повідомила про корупційний злочин як викривач, маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлений злочин у межах реалізації своїх службових повноважень, а оскільки ОСОБА_8 як директор Департаменту у межах реалізації своїх службових повноважень офіційно повідомив про виявлений злочин, він не має право на винагороду «. Апеляційна палата в цій же справі змінює вирок в частині виплати винагороди викривачу та обґрунтовує наявність правових підстав для виплати тим, що «поняття «забезпечення проведення регулярної оцінки корупційних ризиків у діяльності Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України і організація здійснення відповідних антикорупційних заходів» не охоплює такий обов'язок, як здійснення офіційного повідомлення про виявлений корупційний злочин. Також, положення ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», на які посилається суд першої інстанції, як на підставу для відмови ОСОБА_6 у виплаті винагороди, покладає на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, обов'язок невідкладно письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Разом з тим, виходячи з системного тлумачення вищевказаної норми цей обов'язок не досягається поняттям «службовий обов'язок», а визначає статус даної особи та покладення обмежень, пов'язаних із виконанням нею функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб».

Щодо «активного сприйняття розкриттю» зазначаю, що в кожному конкретному кримінальному провадженні і суд і орган досудового розслідування роблять висновки стосовно того чи особа, яка повідомила про корупційний злочин вчинила все можливе для його розкриття. Очевидно тут слід згадати і про численні рішення ЄСПЛ та українських судів щодо відмежування «активних дій по розкриттю» від провокації злочину. Активне сприйняття розкриттю злочину як обставина, що пом'якшує покарання, означає добровільну допомогу слідству будь-яким чином: повідомлення правоохоронним органам або суду фактів у справі, надання доказів, інших відомостей про власну кримінальну діяльність чи діяльність інших осіб, викриття інших співучасників, визначення ролі кожного з них у вчиненні злочину, надання допомоги в їх затриманні, видача знарядь і засобів вчинення злочину, майна, здобутого злочинним шляхом. Визнання засудженим своєї вини та надання правдивих показань не підтверджує наявності такої обставини, що пом'якшує покарання, як активне сприйняття розкриттю злочину (див. постанови ВС від 07.04.2021 у справі

№263/15605/17 (провадження № 51-4234км20).

Таким чином встановлюється прямий зв'язок між діяльністю особи та фактом отримання нею інформації про вчинення кримінального правопорушення. Якщо така інформація була отримана особою, яка, не пов'язана трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання з суб'єктом, який вчинив корупційне правопорушення або з установою, де таке корупційне правопорушення вчинюється то така особа не буде визнана викривачем, а отримує статус «заявника». Також закон встановлює додаткові вимоги до «якості» інформації, яка має бути важливою, не загальновідомою і такою, що не має статус «така, що вже перевіряється/оцінюється правоохоронними органами». Щодо «проактивної» позиції самого викривача слід зазначити, що «активні» дії по розкриттю» мають не підпадати під ознаки «провокації злочину», однак одного лише повідомлення про вчинення корупційного правопорушення буде, очевидно, недостатньо.

3. Оплата винагороди викривачу та її розмір визначає суд. Згідно історичного (очевидно за критерієм розміру суми виплати викривачу) рішення ВАКС 13 млн 299 тис. 950 грн. сплачено викривачу – позаштатному агенту НАБУ, який у 2020 році викрив спробу підкупу за 6 млн. доларів очільника САП. Це загальновідома справа, яка пов'язана з М. Злочевським та першим заступником начальника ГУ ДПС у Києві Ільяшенком.

В іншій справі від 09.11.2023 № 991/2197/22. АП ВАКС дійшла висновку про наявність законодавчих підстав для виплати винагороди. Особа обвинувачувалася в пропозиції надати 24 млн грн неправомірної вигоди посадовій особі (викривачу) за позитивний аудиторський висновок на користь приватної компанії, що дозволило б останній отримати повну оплату контракту у понад 400 млн грн щодо облаштування спец об'єкта та претендувати на майбутні договори з Міноборони (ч. 3 ст. 369 КК України).

За результатами розгляду колегія суддів залишила без задоволення апеляційну скаргу сторони захисту та задовольнила апеляційну скаргу викривача. Вирок ВАКС від 24 березня 2023 року змінено в частині виплати викривачу винагороди коштом Державного бюджету України за процедурою безспірного списання 1,68 млн грн. У решті вирок ВАКС залишено без змін.

Відповідно до ч. 1 ст. 53-7 Закону України «Про запобігання корупції» право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину.

Згідно з ч. 1 ст. 130-1 КПК України за повідомлення про корупційний злочин, активне сприяння його розкриттю, якщо грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки від такого злочину в п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб,

встановленого законом на час вчинення злочину, викривачу виплачується винагорода у вигляді 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або від завданого державі збитку після ухвалення обвинувального вироку суду, але не більше трьох тисяч мінімальних заробітних плат, встановлених на час вчинення злочину.

Разом із тим, ч. 3 ст. 130-1 КПК України передбачає, що право на винагороду не має особа, яка: повідомила про корупційний злочин у рамках угоди у кримінальному провадженні або яка є співучасником корупційного злочину, про який вона повідомила; повідомила про корупційний злочин як викривач, маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлений злочин у межах реалізації своїх службових повноважень.

Встановлення права на отримання викривачем винагороди належить до повноважень суду і лише після ухвалення судом обвинувального вироку, який набрав законної сили. Якщо викривач не погоджується з рішенням суду то відповідно до ч. 1 ст. 393 КПК України визначено, що він може його оскаржити у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу.

Якщо про одне і те саме корупційне правопорушення повідомило декілька викривачів, і вони визнані відповідно викривачами, у такий спосіб винагорода, яка може бути виплачена викривачу (10%) розподіляється між ними порпорційно.

Таким чином, фінансове стимулювання діяльності викривачів сприяє збільшенню повідомлень та розкриття випадків вчинення корупційних правопорушень. Одночасно розмір винагороди і правові підстави для її виплати залежить від суду і його оцінки відповідності особи викривача всім встановленим в законі критеріям і вимогам. Позитивним моментом є право викривача оскаржити вирок в частині, що стосується його інтересів тобто у разі, наприклад, відмові у виплаті винагороди та якщо розмір виплати не узгоджується з тим, на який розраховував викривач.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://whistleblowers.nazk.gov.ua/#/> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
2. Вирок Вищого антикорупційного суду від 02.10.2023 № 991/2288/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113847909> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
3. Вирок Вищого антикорупційного суду від 02.10.2023 № 991/2288/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113847909> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
4. Див. вирок ВАКС від 24.03.2023 № 991/2197/2, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109780532> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
5. Вирок Вищого антикорупційного суду від 23.11.2023 № 991/2197/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115124621> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
6. Вирок Вищого антикорупційного суду від 07.04.2021 № 263/15605/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208170> (дата звернення: 01.10.2024 р.)
7. URL: <https://forbes.ua/news/vaks-vpershe-ukhvaliv-rishennya-pro-viplatu-vinagorodi-vikrivachu-koruptsii-pozashtatniy-agent-nabu-otrimae-133-mln-grn-02102023-16384#:~:text=Виплати%20>

антикорупційний суд вперше ухвалив рішення про виплату, викрив спробу підкупу за 246 млн очільника САП; <https://reestr.court.gov.ua/Review/113847909> (дата звернення: 01.10.2024 р.)

Барабаш В.В.,
*аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: barabashvv@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4100-8702>*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПЕРЕВАНТАЖЕНОСТІ РОБОЧОГО ПРОЦЕСУ

Станом на сьогоднішній день перед всією правовою системою України постає дедалі більше викликів, зокрема це стосується і правоохоронних органів, в тому числі Національної поліції України. Враховуючи різку зміну специфіки діяльності державних органів в умовах введення воєнного стану та появу нових задач, що підлягають вирішенню в умовах перевантаженості робочого процесу, змінюються підходи до здійснення своїх повноважень правоохоронними органами та особливості умов несення служби посадовими особами Національної поліції України. З урахуванням вищенаведеного в тезах буде розкрито особливості реалізації повноважень Національної поліції України як складової правової системи в умовах воєнного стану та перевантаженості робочого процесу.

Правова система відіграє вирішальну роль у трансформаціях, що відбуваються в Україні, функціонуючи як єдина правова система. З проголошенням незалежності було закладено основу національної правової системи, яка стала проявом єдності суспільства та важливим кроком до реалізації державного суверенітету й утвердження поваги до прав і свобод громадян.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану вплинули на всі сфери життя, вимагаючи оперативних рішень від держави. Для успішного подолання загроз, спричинених агресією, необхідні ефективні дії, економічна підтримка, адаптація законодавства і модернізація правової системи.

У нових умовах розвиток правової системи, вдосконалення специфіки діяльності правоохоронних органів в умовах перевантаженості сприятиме її вдосконаленню, адаптації національного законодавства та відповідності

законодавства та системи міжнародним стандартам та євроінтеграційним цілям. Основні напрями розвитку повинні включати верховенство права, пріоритет прав людини, неприпустимість зловживань державою, наголошення на провідній ролі нормативно-правових актів, правильній кодифікації законодавства та впровадження європейських правових стандартів у законодавчу практику.

Для коректного розуміння дослідження діяльності правоохоронних органів України у час війни важливо визначити, що прийнято визнати, що наразі триває фактично війна, яка є гібридною за змістом. Тому важливо розуміти під нею також певні організаційні та урегульовані нормами права аспекти діяльності правоохоронних органів до 2022 року. Наприклад, В. Ю. Терехов підтримує у цьому хронологічну класифікацію фактичної російської збройної агресії проти України, що запропонована професором В.А. Василенком та іншими експертами [1]:

1. Російське збройне вторгнення в Крим у лютому-березні 2014 року (з подальшим початком тимчасової окупації півострова росією 20 лютого 2014).

2. Війна на сході України (на Донбасі) з квітня 2014 року, яка розпочалася зі створення під прикриттям «народних» виступів спецслужбами рф терористичних так званих Донецької і Луганської «народних республік» та тривала до початку широкомасштабного вторгнення.

3. Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну з 24 лютого 2022 року, яке розпочалося після тривалого військового нарощування та визнання Росією своїх маріонеткових утворень ДНР та ЛНР як незалежних держав [2, с. 353-354].

Для системного удосконалення діяльності Національної поліції України ще на першому етапі війни у 2022 році було ухвалено декілька доповнюючих її правове регулювання законів:

1) Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [3];

2) Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [4];

3) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приєднання спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану» [5].

Законодавцем передбачено розширення переліку та удосконалення порядку проведення поліцейських заходів та операцій, наприклад застосовувати безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; використовувати будь-які підручні засоби, а не тільки ті спеціальні засоби, які передбачені ст. 45 Закону [6]. Також для

військових потреб було спрощено порядки проведення дисциплінарних розслідувань та притягнення до відповідальності поліцейських, носіння ними однострою, окремі аспекти присвоєння спеціальних звань та деякі інші кадрові процедури [7].

Відповідно до відомостей, що були опубліковані Українською Гельсінською Спілкою з прав людини у травні 2024 року найбільший приріст задокументованих воєнних злочинів показали Запорізька (+510), Херсонська (+329), Донецька (+264), Харківська (+223), Дніпропетровська (+169), Житомирська (+169), Сумська (+165) та Київська (+109) області.

Впродовж місяця постраждали 467 цивільних осіб. Найбільша кількість випадків по цих видах злочинів зафіксована у Донецькій (116), Херсонській (102), Одеській (55), Миколаївській (51), Дніпропетровській (46), Сумській (35), Запорізькій (15) областях. Загалом з початку повномасштабного вторгнення кількість злочинів, пов'язаних з втратами чи порушенням прав серед цивільного населення сягає близько 22%: 11 тисяч 440 епізодів із загальної кількості у 52 тисячі 144 епізоди.

У травні 2024 року зафіксовано загибель 109 осіб та ще 333 особи поранено. Найбільша кількість постраждалих у Донецькій (40 загиблих, 76 поранених), Херсонській (15 загиблих, 87 поранених), Одеській (12 загиблих, 43 поранених), Харківській (10 загиблих, 11 поранених), Миколаївській (8 загиблих, 28 поранених), Дніпропетровській (5 загиблих, 41 поранених) областях [8].

Враховуючи викладене, не складно прослідкувати прогресію до збільшення кримінальних правопорушень по відношенню до цивільного населення України. Відповідно, збільшується і навантаження на Національну поліцію України, яка покликана забезпечувати дотримання громадського порядку та безпеки серед цивільного населення, запобігати вчиненню злочинів, здійснювати фіксацію кримінальних правопорушень.

А тому, зі збільшенням завантаженості правоохоронних органів, як складової цілісної правової системи актуальним залишається вдосконалення методики застосування повноважень Національної поліції України в умовах воєнного стану та перевантаженості робочого процесу, розробка та актуалізація нормативно-правових актів, що регулюють діяльність структурних підрозділів Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. А. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український Тиждень*. 2014. № 42. С. 28-42.
2. Терехов В.Ю. Діяльність правоохоронних органів України під час війни. *Право та державне управління*. 2022. №3. С. 352-356.
3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року No 2123-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 37. стор. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6> (дата звернення:

01.10.2024 р.).

4. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2191-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 35. стор. 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#n165> (дата звернення: 01.10.2024 р.).

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2151-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 33. стор. 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#n6> (дата звернення: 01.10.2024 р.).

6. Іценко Ю., Марченко Н. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві. Право в умовах війни. 2022. URL: <https://law-in-war.org/nacziionalna-policiyiya-v-umovah-voennogo-stanu-zminy-v-zakonodavstvi/> (дата звернення: 01.10.2024 р.).

7. Моїсєєва А. Право на захист: які повноваження надано поліціјнтам на час дії воєнного стану. 2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20242900pravo-na-zahist-yaki-povnovazhennya-nadano-policiyantam-na-chas-diyi-voennogo-stanu> (дата звернення: 01.10.2024 р.).

8. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/2171-epizody-ta-467-postrazhdalykh-ohliad-zadokumentovanykh-voiennykh-zlochyniv-u-travni-2024-roku/> (дата звернення: 01.10.2024 р.).

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ»**

8 жовтня 2024 р.

Науковий редактор: Француз А.Й.

Підписано до друку 02.12.2024 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3,96. Наклад 300 прим.
Зам. 231

Університет економіки та права «КРОК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001р.

Надруковано департаментом поліграфії
Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Табірна, 30-32
e-mail: print@krok.edu.ua